

Ioan Adam

(pag. 7)

Surâsul cărturarului

Livia Cotorcea

Între pietate și cruzime

(pag. 9-10)

Desfigurarea

În spatele casei, pe acoperiș,
îngerul fiului își strivea aripile
stând singur și încercând să-ndure
seninul, cu ochii deschiși.

Durerea aceea
el n-a mai simțit-o demult,
durerea aceea el nici n-a mai căutat-o,
durerea aceea soră cu desfigurarea
care se-ntâmplă în zilele senine, albastre,

când fiul devine deodată ascultător
și se duce în spatele casei, care nu mai
există, strivindu-și umbra de acoperișul
care nu mai există, desfigurat încercând
să îndure seninul, care nu mai există.

Constanța Buzea

Liviu Ioan STOICIU Critica ar trebui să facă
ordine în literatură

3

Magda URSACHE Mofturi, moftangii, mofteme

14

Constantin COROIU La răscrucea dintre istorie și
legendă

4

Al. Cistelecan Versuri de dragoste

14

Gellu DORIAN Nași, fini, cumetri

4

Cătălina HAȘOTTI Irina Mavrodin,
portret poetic

17

Luminița IGNEA „Povestea elefantului care trăia
într-o nucă”

5

Dionisie VITCU Le-am simțit respirația în loje și
căldura inimii lor...

19

Vasile FLUTUREL Instantanee (la zi) pentru
descrețit frunțile

6

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000
Jurnal epistolar (XXXII)

20

Constantin CUBLEȘAN „Nu-mi mai spun mie insumi
nimic”

8

Gabriel MARDARE Regele blestemat
(partea a IV-a)

21

Virgil RAȚIU O carte de poeme care frământă și
tulbură

11

Adrian Dinu RACHIERU Cazul Vieru (I)

23

Radu CANGE Poesis

13

Constantin PRICOP Punct de cotitură

28

„Prietenia este, în primul rând, pacea reciprocă și zborul spiritului pe deasupra amănuntelor vulgre” Antoine de Saint-Exupery

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITTE (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAITTE Semne și înfățișări 3

Liviu Ioan STOICIU Critica ar trebui să facă ordine în literatură 3

Constantin COROIU La răscrucea dintre istorie și legendă 4

Gellu DORIAN Nași, fini, cumetri 4

Luminița IGNEA „Povestea elefantului care trăia într-o nucă”
sau povestea multiversului ficțional 5

Vasile FLUTUREL Instantanee (la zi) pentru descrețit frunțile
sau Aversul și reversul cotidianului românesc 6

Ioan ADAM Surâsul cărturarului 7

Constantin CUBLEȘAN „Nu-mi mai spun mie însumi nimic” 8

Alexandru CAZACU Pe străzi se tranzacționa rezonabil
trecutul 8

Livia COTORCEA Între pietate și cruzime 9-10

Ioan ȚICALO Cu gândul la „Haiducul însetat” 10

Virgil RAȚIU O carte de poeme care frământă și tulbură 11

Rodica LĂZĂRESCU Proiecte multe, timp puțin... 12

Radu CANGE *Poesis* 13

Magda URSACHE Mofturi, moftangii, mofteme 14

Al. CISTELECAN Versuri de dragoste 14

Daniel Ștefan POCOVNICU Ideea de munte: singurătatea as-
censiunii 15

Emilian MARCU Când viața înseamnă dragoste 15

Marin IANCU Un itinerar printre simboluri 16

Cătălina HAȘOTTI Irina Mavrodin, portret poetic 17

Ioan RĂDUCEA Teribil(ist)e confesiuni 17

Ionel BOSTAN Lecția căpitanului Bodale Coltuc 18

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 18

Dionisie VITCU Le-am simțit respirația în loje și căldura inimii
lor.... 19

Nicolae TZONE În țara lui Cocó. Atelierul biletelor
de papagal (III) 19

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000.
Jurnal epistolar (XXXII) 20

Gabriel MARDARE Regele blestemat (partea a IV-a) 21

Flavius PARASCHIV Cyberpunk: între literatură și cultura
media 22

Emanuel VASILIU În ghearele câinilor 22

Ioan RĂDUCEA Înălțare prin răstignire 22

Adrian Dinu RACHIERU Cazul Vieru (I) 23

Constantin PRICOP Fundoianu (V) 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar
revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM
LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul
redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redakției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe postale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe postale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de
plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Costin Ioniță.

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine
în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com,
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITE

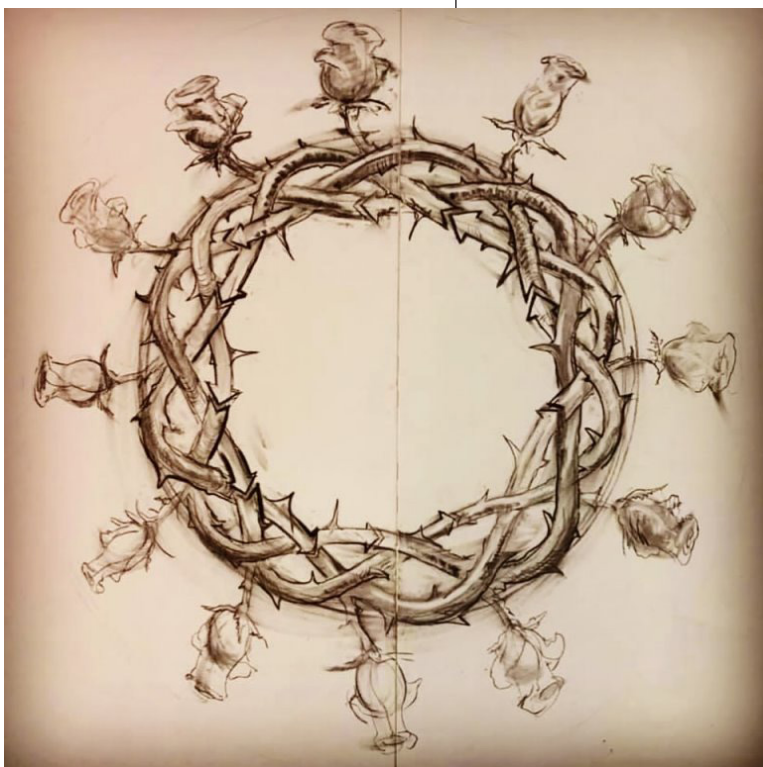
Semne și înfățișări

Când jucam fotbal, adolescent fiind, toți băieții ne puneam de acord înainte: fără ofsaid, cu portar zburător, cu arbitru nepărtinitor. Regulile de joc sunt un lucru al înțelegerii, le poți schimba oricând. Important este ca să fie corecte. De ceva timp, au fost introduse noi reguli în ortografie – tot un lucru al înțelegerii. De fapt, de ce? Pentru că înainte s-au întâmplat multe greșeli. Schimbarea nu funcționează, desigur, peste tot. În circulație, de exemplu, mulți conduc prea repede, deci ajung la conflict cu regulile. Ca oameni, avem multe reguli pentru viața noastră împreună. Unii gândesc că aceste norme de existență sunt severe sau demodate. Ei le aplică parțial sau deloc, deși majoritatea le respectă. Pentru aceștia, predominant este instinctul și nu rațiunea. Urmările? În primul rând, deja astăzi, mult necaz și multă durere deoarece protecția lipsește sau este diminuată (să ne gândim doar la războaie, COVID, spurgeri, avorturi, SIDA, căsnicii în ruină, familii despărțite ș.a.m.d.).

Noi suntem martori ai timpului trăirii și mărturisirii noastre. Din această postură, este de dorit să cultivăm adevărul și, indiferent de urmări, să-l prezentăm netruncat, în orice situație. Adevărul ne motivează, ne cercetează și ne dă direcție. Fiecare din noi are emoții, sentimente, uimiri, iar unii, pe lângă ele, mai au și talent. De aceștia depinde cum îl cultivă și-l gestionează. Pentru continuare și performanță avem nevoie de reguli bune, ele trebuie respectate da capo al fine. Cine are o minte înțeleaptă își arată această virtute când vorbește și mereu se văd învățături noi pe buzele lui. Oricât de simplă ne-ar fi munca, trebuie s-o iubim, căci ea este un bun într-o lume nesigură. Dacă vrem să cunoaștem caracterul cuiva, să ne uităm la felul cum îi tratează pe cei de la care nu poate câștiga ceva. Cel corect respectă adevărul și face binele, fără să aștepte nimic în schimb; el merge mai departe, când toți renunță.

Se spune că, datorită originilor sale modeste, Jules Mazarin (fost cardinal, diplomat și politician italo-francez), în ajunul morții sale, a cerut unui genealogist să-i inventeze un trecut glorios. Au fost studiate mai multe ipoteze, dar cardinalul a murit înainte de finalizarea cercetărilor. Cu puțin timp înainte de moartea lui Mazarin, nobilul Brenne l-a văzut pe acesta târându-se încă o dată prin galeria sa de artă. El murmura mereu: „Toate acestea trebuie să le părăsesc! Cât de mult m-a costat să le obțin! Cum aș putea să le părăsesc fără regret? Acolo unde voi merge, nu voi mai vedea nimic din acestea!”

Scrisurile și înscrisurile, precum și formele de manifestare ale cuiva dovedesc că lucrarea Legii este sau nu în inima lui, fiindcă despre această lucrare – a conștiinței – mărturisesc cugetul și gândurile lui, care sau se învinovătesc sau se dezvinovătesc. Despre conștiință (cuget), teologul Ioan Gură de Aur a spus: „Acuzatorul acesta, pe care îl ai, te însoțește, te supără, te chinuie, te biciuiește și niciodată nu se liniștește, ci se năpustește asupra ta și în piață, și între lume, și la masă, și când dormi, și când te scoli; îți cere socoteală de cele ce ai greșit, îți pune sub ochi și mărimea păcatelor, și pe-deapsa care urmează. Și după cum un doctor bun nu încetează de a da doctorii unui bolnav până nu-l vede sănătos, tot așa și cugetul nu se oprește, ci are necontenit grijă. Lucrarea conștiinței este să ne aducă fără întrerupere aminte de faptele noastre rele...”

Critica ar trebui să facă ordine în literatură

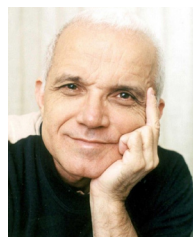
E o criză în lumea critică literară de la noi. Lasă că s-a relativizat într-atât gândirea critică postmodernă în toate domeniile, încât a ajuns să nu ne mai mire prăbușirea morală a valorii (care ar trebui impusă). Rămânând la viața literară – îndeosebi reviste ale Uniunii Scriitorilor țin o cronică literară credibilă, au titulari profesioniști, care se respectă. Scriitorii de literatură originală (poezie, proză, teatru, eseu) nu mai au cititori, își pun speranța validării cărților pe care le publică numai în criticii adevărați, puțini care au mai rămas. Altfel, e o inflație de recenzii și „comentarii critice” marginale (chiar dacă ocupă și câte o pagină de revistă tip tabloid sau o sumedenie de pagini de revistă tip carte) în revistele literare, atâtea câte mai sunt pe piață, fie ele citite numai în format PDF (că la vânzare nu există), care nu folosesc la nimic literaturii române – dar care mai sting din vanitatea scriitorului, incapabil să creadă că a publicat o carte de pomană. E o complicitate colegială de a-i împăca pe toți apropiații, scriind din politețe despre fiecare carte a lor de literatură apărută. O dată cu promoția nouăzecistă, critica literară a intrat în

declin (cine și-l mai amintește de Dan Silviu Boerescu, criticul de frunte al acestei promoții, care conducea și o revistă stufoasă, cu numele *Nouăzeci*, la care titulari ai „politicii literare” erau Cristian Popescu, Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Cătălin Țârlea, îmi amintesc). O dată cu douămiiștii (care au critici de întâmpinare de primă mână, „universitari”, promovați de Nicolae Manolescu la *România literară*, între timp „despărțiți” de critica literară de întâmpinare, mulțumiți cu „punctaj academic”, în reviste de specialitate, îndepărtați de literatura română originală), în 20 de ani, s-a ales praful de critica lor literară. S-a ajuns până acolo încât primatul estetic e dezavuat în critica literară și e promovat criteriul ideologic-sociologic-statistic progresist, condus azi de corectitudinea politică (cam după acel criteriu impus literaturii anilor realismului socialist în România anilor 50-60 ai secolului trecut, ratat). Îl citez pe eiseistul Mircea Martin, azi academician: *Nu mai avem critică, pentru că s-au schimbat criteriile în ce privește afirmarea criticilor literari. În anii '60, '70, '80, criticii mizau foarte mult pe o rubrică în presa culturală. Acum interesul a scăzut, fiindcă majoritatea sunt angajați la universitate, unde sunt alte criterii, și anume obținerea de puncte într-o clasificare de alt tip decât cea literară. Acolo trebuie să publici lucrări cu bibliografii și, mai ales, să publici în altfel de reviste, articole ISI, cu factor de impact etc. – și să obții și citări. Sunt alte criterii, alte mize și alte ambiții. Într-un fel, literatura imediat contemporană sau extrem-contemporană, cum se cheamă acum, e părăsită de critici. Nu mai există critici care să urmărească fenomenul literar decât dacă*

sunt prieteni sau membri ai aceluiași grup, iar atunci se ocupă de congenerii lor. În rest, au alte interese profesionale. Închei citatul. Personal, văd în dispariția spiritului critic public o adevărată nenorocire căzută pe capul literaturii române. Fără critică profesionalistă, în care să primeze criteriul estetic, literatura română se va trezi în dezordine, cu mii de cărți puse pe același raft, egale, simple obiecte de consum, la care doar prețul face diferența – o dată ce nu vor avea un nivel de evaluare critică a unora dintre ele. Simțul autocritic al scriitorului nefiind de ajuns. Literatura română nu va mai avea nicio ierarhie, nici cărți canonice.

Mă uit la promovarea „literaturii paralele, a unor tineri” care a apărut o dată cu distanțarea douămiiștilor de literatura membrilor Uniunii Scriitorilor. Apar cărți în prostie ale tinerilor scoase pe flerul unor edituri (care n-au critici literari angajați). O literatură minoră generalizată, din păcate. Ignorată total de critica literară care contează (de criticii mari ai revistelor Uniunii). Cărți care n-au parte de cronici literare (recenzii minimale, măcar), dar care sunt laudate pe platforme online cu like-uri cu inimioare. Cărți ale tinerilor nevalidate de critica literară – de care nu pot să nu mă întreb, o dată ce sunt nominalizate la premii anuale (ale *Observatorului cultural*, de exemplu, sau la Radio România Cultural): juriul, format din jurnaliști culturali indistincti decât de critici literari, după ce criterii le premiază? O dată ce, pot să pun pariu, nu sunt citite nici măcar „în diagonală” (să salveze aparențele jurizării), cu atât mai puțin nu sunt apreciate public în cronici literare sau în niște recenzii?

Pe de altă parte, lumea noastră scriitori-cească profesionistă de azi se tot iluzionează, cum spuneam, cu consemnări mai degrabă amical-sentimentale decât critice „pe bune” în vreo 40-50 de reviste literare „print”, am numărat (unele total deprofesionalizate; dar și pe site-uri, majoritatea de un amatorism jenant), care le fac realmente deservicii cărților și autorilor. Există o clasă / castă de recenzenti literari care numai onorantă nu e, să o reții. Scriu și prietenii sau colegii de redacție despre cărți. Sau poeți și prozatori, deveniți critici diletanți la întâmplare (sigur, sunt și poeți și prozatori cu vocație critică, dar îi numeri pe degetele de la o mână). Unii autori plătesc să scrie necritic oricine, numai să scrie „favorabil”. Autorii cărților își fac o fișă biobibliografică enumerând numele celor ce au scris rânduri nenumărate despre ele în reviste, eventual pentru a-și asigura un anume gen de posteritate în familie (familie care, după moartea autorului, le aruncă la coș cel mai adesea). Uneori apar și cărți de critică (firește, cu tot felul de recenzii publicate în reviste literare), tot de dragul mângâierii orgoliului auctorial, fie el și critic. Judecata de valoare e suspendată azi, nu mai avem nici critici de autoritate. Ce e un critic adevărat literar? Spune azi Răzvan Voncu, liderul cronicii literare în literatura română: „Criticul literar este cel care poate stabili valori... Mai întâi, critic este acela care are reperele de gust, criteriile și competența literară care să-i permită să identifice în ce constă valoarea unui text, gradul de realizare artistică a talentului autorului și, nu în ultimul rând, relațiile opereii cu contextul ei sincron și diacronic... În opinia mea, traversăm o gravă criză a criticii, în special de întâmpinare (căci maculatura critică universitară e înfloritoare, mai ales că nu o citește nimeni)”. Literatura română fără critică de întâmpinare n-are decât un viitor incert, fără conștiință.

Liviu Ioan STOICIU

Constantin COROIU

relecturi subiective

La răscrucea dintre istorie și legendă

Günter Grass, autorul romanului *Toba de tinichea*, pentru care a primit Premiul Nobel, a fost omagiat, la moartea sa, mai curând de personalități din lumea politică decât de confrăți. Unul dintre liderii politici germani nu a ezitat să-l compare cu Goethe. Dar dincolo de retorica politicienilor, trebuie spus că Günter Grass a fost o conștiință a Germaniei și a Europei postbelice. Personalitate complexă și contradictorie, cu o fermă orientare de stânga, după o juvenilă trecere pe la extrema dreaptă, el a fost admirat și poate chiar iubit întâi de toate ca scriitor, dar și ca cetățean al țării lui și al continentului nostru atât de greu încercat. A fost însă și contestat vehement, mai ales pentru opiniile și judecățile sale politice. Unii l-au acuzat de inconsecvență, nesinceritate și chiar imoralitate. Romanul autobiografic *Decojind ceapa*, publicat când Günter Grass era octogenar, a provocat o adevărată furtună. La apariția cărții, un gazetar de la *Der Spiegel* ataca întreaga generație a marelui scriitor, ca fiind schizofrenică și marcată iremediabil de ideologia nazistă, lășă, neîn stare a-și recunoaște rușinea și vina! Mă mir că nu s-a cerut și condamnarea la moarte a celor din atât de demonizata generație fiindcă nu s-au spovedit, vezi Doamne, la tribunalul de nimeni și nimic legitimat al unor zăriști justițieri de tipul celui de la *Der Spiegel*, care - și știu bine ce spun - nu - și ascund ura față de intelectuali și, îndeosebi, față de scriitori și artiști. E vorba, în fond, de un complex psihanalizabil. Dar, se mai întâmplă totuși ca vocile de tinichea să treacă și valorile să rămână. Altminteri, Günter Grass a mărturisit cu o sinceritate șocantă: „... povara, eticheta și stigmatul le pot furniza eu singur. Ca membru în Tineretul Hitlerist, am fost, desigur, un tânăr nazist. Credincios până la capăt”. O spovedanie (tardivă!) care a făcut mare valvă. Ceea ce e uimitor este însă că el nu a ratat nici o experiență dintre multe, nu puține terifiante, ce i-a fost dat să le trăiască. Convertită într-un mare destin, biografia sa ne oferă spectacolul victoriei unui învins care, pentru a birui, a învățat, cum spune undeva, să eșueze!

Günter Grass părea să împartă biografiile - poate prea tranșant - în două categorii: greșite și corecte. Pe a sa înclină să o considere mai mult greșită, oricum aflată sub semnul unui start cum nu se poate mai nefericit, când, minor fiind, cu o copilărie fracturată („Odată cu începutul războiului, copilăria mea se sfârșise”), atras de uniformă și de deviza „Tineretul trebuie să fie condus de tineret” (un slogan ce sună a gol, dar care în anumite momente ale istoriei s-a dovedit mobilizator), intră cu elan în organizația tineretului hitlerist („țâncii”, „micii cerceți”), ajungând apoi tunar-tanchist al Waffen SS, în pădurile Boemiei. „Istoria se ascundea în spatele ei înseși și se transforma cât ai clipi în legendă”, rememorează marele prozator. Și, e de observat, nimic nu pătrunde mai adânc și mai insidios în sufletul unui adolescent, al unui tânăr, decât legendele, miturile, mai cu seamă cele false, cultivate de diverși papagali paranoici, cu precădere în momente-limită ale istoriei: războaie, „revoluții”, epoci de tranziție. Numai că, peste toate acestea, Günter Grass are dreptate când spune: „Nimic nu ne oferă informații despre ceea ce se petrece în mintea unui băiat de cincisprezece ani care vrea de bunăvoie să se ducă neapărat acolo unde se luptă și - lucru pe care l-ar putea bănuși sau chiar cunoaște din cărți - unde moartea face ravagii. Bănuielile se perindă una după alta: să fi fost asaltul unor timente afective ce dădeau pe dinafară, cheful de a acționa de capul meu, dorința de a crește mai repede, de a ajunge adult, bărbat între bărbați?”

Tanchist, miner, prizonier într-un lagăr american, cioplitor de pietre funerare, dar și sculptor-artist sau pictor mai mult decât promițător, poet, prozator, adolescentul și apoi tânărul Günter Grass traversează într-adevăr repede multe etape, dintre care unele dramatice în plan afectiv. Dintre cele decisive, se detașează perioada mineritului („Viitorul e-n lignit” - era o deviză în fața dezastrului provocat de război). Asistă în acel mediu muncitoresc de o duritate maximă la înfruntarea extremelor, cea fascistă ce îi era deja cunoscută, cu stânga radicală. Balanța (Günter Grass este născut în Zodia Balanței) se înclină, în ceea ce-l privește, spre stânga, spre social-democrație, influențat de discursul contaminant al unui miner pe nume Schumacher: „După ani de închisoare în

perioada nazistă, se transformase într-un ascet. Un sfânt stâlpnic se făcea auzit. El chema la înnoirea națiunii. Din ruine trebuia să se nască, după viața lui severă, o Germanie socială și democrată. Fiecare cuvânt era o lovitură de baros de fier. Împotriva voinței mele - căci, de fapt, strigătele mă făceau să iau distanță - tovarășul Schumacher m-a convins”.

După război, într-o vreme când „se celebra supra-viețuirea”, Günter Grass trăiește ani de zile într-un cămin de bătrâni din Düsseldorf Rath, administrat de franciscani, unde i se înfățișează întreaga dramă a decrepitudinii ființei umane; o mică lume crepusculară vegheată de un călugăr, personaj coborât parcă din veacuri demult apuse. Aici, hrânindu-se cu nelipsitul terci de griș cu lapte, la care se adăugau două felii de pâine intermediară, un boț de margarină și magiunul de prune, existența era totuși suportabilă față de cea a majorității germanilor în a căror țară „nu numai casele erau transformate în ruine”, dar „fiecăruia îi lipsea câte cineva”. Günter Grass evocă acei ani petrecuți în căminul de bătrâni. Este o pagină de mare literatură încălzită de umorul, chiar dacă trist, al povestirii unei bizare misiuni: programul de ieșire cu o capră, pe numele ei Genoveva, la păscut, sub ochii curioși ai numeroșilor vizitatori ai căminului, țintă a ironiilor surorilor medicale ieșite și ele să se plimbe în grupuri vesele, distrându-se copios și umilitor pe seama „accesoriului tragi-comic al unei capre recalcitrante cu ugeru-n vânt”, și „a celei mai ridicole perechi cu putință...”. Ar fi absurd să

le fi pretins acelor tinere femei, la farmecele cărora râvnea, fără speranțe, tânărul bărbat, de a fi intuit cumva destinul caraghiosului însoțitor al zvâpăiatului, dar atât de utilului patrupe, cu atât mai puțin faptul că va deveni un scriitor celebru, laureat al Premiului Nobel.

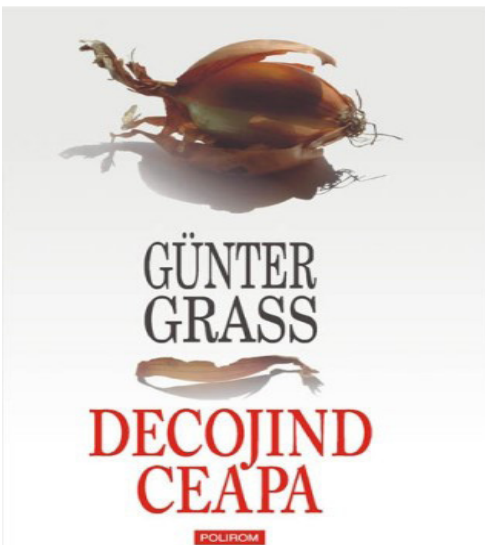
După multe decenii, decojind ceapa memoriei, care, „tocată strat cu strat, declanșează lacrimi ce tulbură privirea”, achitându-și o datorie veche, Günter Grass re-trăiește un început de drum și un parcurs mult mai răscolitor, decât mărturisirea unei erori generate de o iluzie: „În general, desfășurarea cronologică a poveștii mele mă strânge ca un corset. O, de-aș putea acum să vâslesc înapoi și să acostez pe una din plajele de la Marea Baltică pe care, copil fiind, însăilam cetății de nisip ud... O, de-

aș mai ședea o dată la fereastra podului și de-aș putea să citesc, pierdut de mine însumi, ca niciodată după aceea... Sau să mă ciucesc o dată sub pânza de cort (în lagărul american - n.m.C.C.) cu camaradul meu Joseph (Joseph Ratzinger, devenit Papa Benedict al XVI-lea - n.m. C.C.) și să jucăm viitorul la zaruri, atunci când acesta părea încă proaspăt și imaculat... Joseph a avut zarul cel mai mare... Așa se face că eu am ajuns, din păcate, doar scriitor, el, însă...”

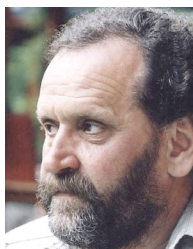
Povestindu-și viața, în speță adolescența și prima tinerețe, nu i-a fost deloc ușor să-și reamintească atmosfera postbelică - „haita noilor îmbogățiți” care „se umfla în pene, exhibându-și bogăția”, sau să constate încă o dată, la vârsta de 80 de ani, adevărul crud că, de obicei, intelectualii „eșuează în propriul lor orgoliu”. E mai mult decât traumatizant apoi, scriind, să re-trăiești drama propriei tale familii care, atunci când „au venit rușii”, a fost, practic, strivită (amama scriitorului, violată de soldații sovietici, dar reușind să-și salveze de la un astfel de coșmar fiica). Paginile, numeroase, în care o evocă pe mama sa, moartă în 1954, căreia îi datorează tot, inclusiv cariera de scriitor („...și după moartea ei mi se uită peste umăr și zice <<Taie asta, e urât >> - , dar eu nu o ascult decât rareori și, când o ascult, e prea târziu...”)

sunt cele mai răscolitoare. Două ființe care s-au nemurit reciproc. Günter Grass nu acuză și nu condamnă pe nimeni. Este convins că de producerea celei mai mari tragedii pe care a trăit-o umanitatea toți sunt/au fost vinovați. *Vina tragică*, s-ar putea spune cu sintagma cu care ne-a marcat memoria intelectuală marea poetă și eseistă Ileana Mălăncioiu. Supraviețuitorii cataclismului nu pot încremeni însă în această vină. Viața trebuie să continue. Și nu mergând cu spatele înainte și cu fața spre trecut. Este, în fond, lecția memorabilă pe care mama scriitorului, victimă a războiului, o dă celui ce cândva era „micul ei Peer Gynt”. Oricum - „trecutul trebuie lăsat să se odihnească”, abia apoi poate fi scrisă și cartea mărturisitoare.

La apariția cărții sale mărturisitoare *Decojind coaja*, Michael Jurgs, nimeni altul decât biograful lui Günter Grass, afirma că acest roman autobiografic înseamnă „moartea unei instituții imorale”.

Gellu DORIAN

Nași, fini, cumetri

Uneori, mai mult decât fratele, sora, vărul, cumătrul îți este mai apropiat, te poți confesa deschis cu el, sfătui, te poți ajuta, poți pune la cale viața, viitorul tău, al lui. Asta ar fi și înțelesul de rudenie, social, de viață al acestei noțiuni. Alianța de familie este o latură ce lărgeste celula de bază, vorba unui concept mai vechi, prost aplicat pe vremea comunismului, însă care conta într-o continuare a unei tradiții ce părea altoită mai mult ideologic decât firesc.

Imediat după ce un vlăstar al familiei dădea semne că vrea să iasă din matcă, intervenea această cale de orientare în bine a acelui membru, care, astfel, urma să-și întemeieze o nouă familie, de fapt o nouă încrengătură în arborele genealogic, de care, firesc, depindeau aceste alianțe, prima de soț-soție, tată-mamă-fiu, apoi de fin-cumătru, care lărgea aria de socializare și sfătuire în calea de urmat în viață. Astfel, nașul devenea sfătuitorul, confesorul tinerilor căsătoriți, mai mult decât propriii părinți, față de care se iveau anumite secrete ce constituiau liantul de viitor al celor astfel plecați în lume. Și așa nașul, atunci când i se cerea sfatul, oferea cele mai bune îndrumări. Asta, evident, într-o lume normală. Pentru că evoluția lumii sau, mai exact, involuția ei din punct de vedere social, a transformat fireasca cumetrie într-o formă alterată a celulei, devenind din familie, mafie. Și mai grav, atunci când alianța astfel formată este doar formală, aceasta duce, imediat, la rupturi grave, care rănesc fie orgolii, fie așteptări ce se îndreaptă spre grave devieri, până la ură accentuată, ireversibilă.

Aplicând aceste abateri de la tradiție, transformate în oportunități de moment, pentru a te vedea, tu ca nou sosit într-o astfel de relație, la ceea ce mai înseamnă o astfel de relație în ziua de azi, vom putea stabili și gradul de alterare a unor caractere, pe care o lume normală nu se mai poate baza. Se observă din prima ochire interesul care a condus la o astfel de alianță. De regulă, în această formă de o căsătorie din interes, în cazuri speciale, fie din prima, fie din a doua, a treia etc., apare la mijloc un codoș, care aranjează relația, după care, abilitatea celor doi aliați, de regulă de mentalități diferite și de condiții sociale, la fel, diferite, iese la atac și caută, ceea ce este creștinește obligatoriu, nașii. Fără ei oficializarea relației în fața altorului nu este posibilă, dacă acești, noii căsătoriți, sunt cu adevărat creștini. Aceștia, nașii, sunt găsiți imediat, fiind vorba, în astfel de cazuri, de o refacere a vieților, pasămite, ratate ale celor doi, de empatie, de sărire în ajutor. Și alianța se întâmplă. Totul decurge normal până când, după primele sfaturi utile din partea nașilor, cei doi, cu tenacități diabolice, se folosesc de porțile deschise și, prin mituirile necesare, ajung acolo unde le-a fost ținta. Din acest moment, sfaturile nașilor nu mai sunt utile, ba chiar acestea pot deveni conflicte de interese, invocate de finii parveniți, al căror viitor este mai mult decât asigurat. Nu numai că acestea nu mai sunt utile, dar deven un fel de piatră care trebuie aruncată peste gard din curtea lor plușată cu gazon englezesc. Relația se rupe, iar lumea își vede mai departe de treburile ei.

Până aici totul pare a fi normal într-o lume în care anormalitatea are toate atributele normalității. Însă ce începe de aici înainte ține de blindajul carcasei de broască țestoasă ieșită de sub mătreața unui bulhac, lăfăindu-se apoi într-un strand cu apă curată, împropătată de la o zi la alta. Pentru a-și asigura liniștea zilei de mâine, pasămite amenințată de nemulțumirea firească a nașilor, apare divorțul cumetrial, cei doi, pentru a se menține pe linia de sus, nu cea de plutire, ci cea de sus, se folosesc de absolut toate relațiile căpătate - era să zic moștenite, dar nu este cazul în astfel de situații - de la nașii ajunși indezirabili. Iar pentru a convinge lumea de onestitatea lor, în ce privește ruptura creată, folosindu-se de metodele însușite din profesiile secrete pe care le-au avut și poate le mai au, încep să murdărească imaginea celor pe lângă care au crescut. Și o fac cu consecvență, ajungând peste tot, căpătând credibilitate, știind să fie foarte convingători. Pentru asta își creează o gloată de mercenari, de oportuniști, comilitoni din interes, oameni lipsiți de caracter ca și ei.

Această situație, oarecum particulară, poate fi generalizată și dusă până la a demonstra cangrena socială în care ne aflăm astăzi, când categoria această de inși lipsiți de caracter deformează ceea ce părea a fi eradicat de o democrație, care, din păcate, a căpătat și ea izul de mucegai brevetat și acceptat ca particularitate de castă. Și pentru aceasta, în jurul unor astfel de inși, așa cum am spus, se adună oportuniștii, lingăii, scursurile care cred că, printr-o prezență a lor acolo, urcă și ei în clasa de sus a noii lumi. Lumea care nu cunoaște astfel de amănunte laudă și promovează o astfel de viață socială alterată, care nu are nimic comun cu bunul-simt. Ștaful unor astfel de inși nu este nimic altceva decât arama din care sunt făcuți, care iese imediat la iveală, ca uleiul pe luciul apei. Astfel de inși sunt susținuți de o clasă politică la fel de mizeră ca ei.

„Povestea elefantului care trăia într-o nucă” sau povestea multiversului ficțional

Pentru creatorul de ficțiune, începând cu cel anonim și colectiv și până la ultimul post-modern, mitul nemuririi a fost o temă constantă. Muritorul a înțeles de timpuriu, din „orele astrale” ale dăinuirii sale terestre, că timpul este inamicul său numărul unu și a încercat din răpuzeri să-l înțeleagă și să și-l supună. Filosofi, oameni de știință, artiști din toate domeniile l-au perceput și l-au interpretat ca pe un concept, inefabil, imaterial, intrinsec legat de existența vieții, veșnic curgător și cam nerăbdător din fire. Unele religii mai vechi sau mai moderne îi văd ca pe ceva dual, transformabil, comutabil (prin moartea fizică a ființei), dintr-un timp fluid, linear, cu sens unic, într-un timp static, imortalizat și imortalizant, pe care, generic, îl numim eternitate sau veșnicie.

Pe Adrian Alui Gheorghe „sentimentul tragic al timpului” l-a interesat dintotdeauna, după cum recunoaște și în dialogul monografic „Mușcătura de măr” și după cum a demonstrat în lucrarea sa doctorală, un demers cultural care, după opinia lui Mircea A. Diaconu, cel care îi scrie, în 2004, postfața volumului rezultat, „folosind instrumente ce tind spre rigoarea cercetătorului, [...] sondează pe un teren mult mai fragil, acela al ființei”.

După douăzeci de ani, Adrian Alui Gheorghe ne aduce o nouă carte, ficțională, dovadă că în tot acest timp nu doar a meditat la „natura” și comportamentul Timpului, dar, fără să epuizeze aspectul hermeneutic al temei, s-a îndreptat cu mai multă aplecare către fundamentul său științific. Miezul tare, nucleul ideatic al noului său roman, *Povestea elefantului care trăia într-o nucă* (Editura pentru Artă și Literatură, București, 2025, 244 pagini), se află în teza sa doctorală *Tinerete fără bătrânețe și sentimentul tragic al ființei* și nu este, așa cum s-ar putea crede, nemurirea sau tineretea perpetuă, ci tragismul omului sfâșiat între dorința de înveșnicire și tentația materialității cu tot ce înseamnă ea – un rost (poziție socială) în lumea imediată, terestră, confort spiritual și emoțional, cu alte cuvinte adaptabilitate și resemnare. Și cine poate declanșa/opera această glisare dinspre miturile arhetipale spre cele moderne și contemporane, decât un personaj relativ mediocru, așa cum se întâmplă în roman. Menționăm, totuși, că mediocru nu înseamnă lipsit de valoare, o nulitate, ci acel *nici prea prea, nici foarte foarte*, situat nici pe un pisc, nici într-o văioagă, ci undeva la mijloc, într-o poziție caldută și anostă, fără perspective și fără frisoane existențiale. Edgard Teodorof, personajul central, povestitorul într-un fel, este un om eminent modern: un lucrător cu oarecare abilități și ambiții profesionale în comerțul online (o mare înșelătorie, după cum ne asigură protagonistul!), care are o relație hibridă, mai mult virtuală decât fizică, cu o femeie pe care o cunoaște în lumea reală, dar se lasă cucerit de ea în cea informatizată, folosește diverse *device-uri* pentru lectură și comunicare, întreaga sa existență este conectată la noua tehnologie și dependentă de aceasta.

Povestea sa crește în paralel cu cea a savantului Iulius Berca, un excentric pe cât de bogat, pe atât de discret, a cărui biografie se conturează mai mult din zvonuri și presupuneri, de altminteri, apariția sa publică, la o emisiune televizată și fascinantele, dar neverosimile sale explicații, mai mult îi obscurizează demersul decât i-l clarifică. Dorința sa declarată de a fabrica timp bulversează lumea contemporană, deși eșafodajul lui argumentativ pare fără cusur. E vorba de un sofism care, încercând să asocieze fizica cuantică cu teoria relativității, gândirea atomistului antic Democrit cu cea a lui Einstein, vrea să demonstreze materialitatea timpului, prin urmare posibilitatea ca acesta să fie produs, adică transformat într-un obiect fizic ce poate fi posedat, utilizat, even-

tual speculat.

Găsim în aceste personaje două modele epistemice, unul empiric și unul intuitiv. Dacă pentru bipedul rațional, comun, timpul este linear, ireversibil și evanescent, pentru un cercetător vizionar ca Stephen Hawking, *spațiul-timpul* este curbat și poate manifesta bucle infinite, numite de savantul englez, în totalitatea lor, *multivers*. Tot el este cel care, în cele două cărți esențiale ale sale – *Scurtă istorie a timpului* și *Universul într-o coajă de nucă*, încearcă să explice, pe înțelesul publicului larg, *teoria totului*, conform căreia timpul a fost creat odată cu materia și este asemeni unei căi ferate cu un singur sens, însă face loc și altor ipoteze: „Ce este timpul? E oare un șuvoi continuu ce duce cu sine toate visele noastre, cum spune vechiul cântec? Sau e o cale ferată? Poate că ea are bucle și derivații, pe care poți merge înainte, dar te poți și întoarce la o stație

anterioară de pe aceeași linie.” Așadar, călătoriile în timp nu sunt imposibile, dar ele pot fi susținute științific doar teoretic și doar în ceea ce privește viitorul, condiționate fiind de tranzitarea unei găuri negre.

Neputând să nu fac asocierea, atât titlul romanului lui Adrian Alui Gheorghe, cât și subiectul făcând trimiteri directe la cosmologul invocat, m-am concentrat, în continuare, pe noutatea și originalitatea cărții. Dincolo de stilul său unic prin care își vadește, încă o dată talentul de povestăș, romancierul îmbină acest motiv/laitmotiv al timpului cu cel al hazardului, sugerat doar de labirintul arhitectului Lothar, alt personaj marcant al cărții și demonstrat deplin de quiproquo-ul personajului principal care, din greșală, urcă în alt tren decât în cel care intenționa. Dacă și în cel mai riguros raționament științific poate exista o marjă de aleatoriu, și într-un mit, o fantezie, o poveste poate exista un fundament logic care nu a fost încă demonstrat. Fără componenta numită imprevizibil, o teorie a totului nu poate fi demonstrată.

Departa de a se resemna cu această soluție a hazardului, cea de a-l scoate dintr-o existență anostă și finită, eroul (sau anti-eroul?) nostru păstrează constant impulsul de a coborî din acel tren fantomatic în care călătorii se află prin propria lor voință și de a se întoarce în lumea cunoscută, reală. El alege aparența concretului și nu realitatea contingentului, timpul imaginat, planificat și nu timpul fără limită, deci imprecis. Dovadă că pentru om nemurirea a fost un vis, dar moartea rămâne instinctul primordial căruia nu i se poate opune. Relațiile umane sunt fluide, combinațiile fiind

practic infinite și absolut impredictibile, deși aparent se supun aceleiași legi a cauzalității. Da, urcarea lui Edgard în trenul greșit schimbă cursul vieții unor personaje, face posibilă intersectarea unor destine, dar toate aceste momente-haltă stau sub semnul arbitrarului: trenul poate opri într-un loc populat cu ființe vii, poate opri în pustiu sau poate să nu se oprească de loc. Deplasarea sa pare a fi generată și controlată de energia produsă de pasageri cu gândul sau cu simțirea, de starea sentimentală. Pe cărările bifurcate ale timpului, trenul spre Samarkand, *acest El Dorado al veșniciei*, transportă nu niște individualități, ci o lume. O lume modernă dar inertă, bine structurată, dar sărăcită spiritual. Așa cum trenul lui Guzel Iahina transporta copii, simboluri ale inocenței și fragilității, dintr-o zonă secătuită de resurse spre una îmbelșugată, trenul lui Adrian Alui Gheorghe ne duce dintr-o realitate mercantă, guvernată de rinocenizare și de spectrul inteligenței artificiale, într-una a fanteziei în care inteligența emoțională este singura care nu ne poate fi cumpărată, substituită, anihilată. Una dintre cele mai emoționante figuri ale romanului este Baltazar, *cerșetorul de timp*, cel a cărui poveste ne face să meditam îndelung asupra propriei noastre rații de timp, viață, și a modului în care înțelegem să ne raportăm la semenii noștri: „Pe culoarul compartimentului se tirăște Baltazar, omul care și-a consumat timpul propriu. Până la ultima firimitură. Cerșește timp, trece pe la fiecare și cerșește timp. - Da, puțin timp, vă rog. Sunt pe moarte, sunt în sevraj. Sunt un nenorocit care și-a consumat propriul timp. Da. Vă rog, vă rog, vă rog.” Ușor ironic la adresa consumatorilor de filosofie tip Osho și a celor de mass-media ca principal mijloc de informare/cunoaștere, autorul le încredințează, mucalit, importanța în apariția unui nou tipar de individ sau de societate, reafirmând, printre rânduri, ceea ce făcea în 2004 în lucrarea de doctorat – că „important este ritualul și nu fenomenul”, că un destin eroic nu poate fi relevant decât prin reliefa sa într-un univers de destine comune, că fiecare destin comun poate avea în el un potențial eroic precum soldații lui Napoleon.

Ar fi încă multe de spus despre această atotcuprinzătoare carte. Despre arhitectura sa în care narativul se împletește cu miticul-poe-matic – ca un postmodern „a la carte”, autorul introduce suficiente insertii științifice pe care le împletește cu cele livresc-culturale cu măiestrie, încât să măgulească și cele mai rafinate inteligențe, fără să-i lezeze pe cei care citesc „la firul ierbii”. Și despre simbolistica biblică a patronimelor, în special cele feminine – de exemplu, Iudith, ultima aleasă (sau predestinată?) poartă numele unei văduve celebre. Și despre tipurile de iubire care nu sunt numai de tip „pantof” și „umbrelă”, ci sunt celeste, terapeutice, odihnitoare, hrănitoare, reale, virtuale, întâmplătoare, iluzorii, carnale, absurde, finale. Și despre faptul că autorul, nici prin vocea personajelor, nici prin narațiunea „obiectivă”, nu emite postulate, nu încearcă să guverneze textul, lăsând cititorului opțiunea interpretării faptelor, atât a celor „legiferate” de mit și de știință, cât și a celor care se abat, se revoltă, confirmând, încă o dată, că singura realitate este povestea. Cum nici Făt-Frumosul adus în cultura noastră majoră de Petre Ispirescu nu este „ultimul Adam”, ci doar una dintre „hologramele”, în care ne traducem limitele interpretării (de aceea introduce proptea, aracul, oniricului) și ne proiectăm neputința de a interveni în rostul prestabilit sau aleatoriu al lumii, și povestea lui Adrian Alui Gheorghe nu este doar o evadare din universal cotidian, așadar mărunț, ci o confirmare a multiversului. La nivel ficțional, firește.

Vasile FLUTUREL

Instantanee (la zi) pentru descreștit frunțile sau Aversul și reversul cotidianului românesc

„Ah, răsus` plânsu` / ah, răsus` plânsu`...”
(Nichita Stănescu)

Dumitru Augustin Doman, autor al mai multor volume de proză, eseistică, poezie, haiku și un publicist cu vechi state de serviciu, membru al Uniunii Scriitorilor din România, deținător al câtorva valoroase premii pentru truda sa pe ogorul Literelor Românești, a publicat, în 2023, o excelentă carte de proză scurtă intitulată *Omul cu drujba roșie și alte povestiri* (Editura Limes, Florești-Cluj).

O succintă dar utilă notă biobibliografică îi este oferită cititorului pe aripa primei coperte (realizator: Mihai Barbu), cealaltă, împreună cu coperta a IV-a, găzduind scurte aprecieri aparținând lui Ioan Lascu (care-l situează în siajul lui Urmuz) și lui Adrian Alui Gheorghe, care descoperă în autorul cărții un “spirit cehovian” capabil a “transforma în poveste tot ce atinge” și-l consideră “unul dintre cei mai importanți prozatori ai momentului”.

Cele 36 de texte înmănunchate în volum de Dumitru Augustin Doman sunt tot atâtea mostre dove-ditoare ale unui talent înnăscut de cronicar dar și de umorist cu simțul măsurii și al decentei, înzestrat cu un ochi deosebit de atent la realitățile (de multe ori amare) românești contemporane. Paleta observațiilor, destul de largă și variată, are ca obiect domenii diverse ale vieții sociale de pe meleagurile mioritice în era postdecembristă, eroii fiind aleși din medii diferite și creionați cu grija unui vizibil adept al cunoscutului dicton latin *Ridendo castigat mores*.

Acestea fiind zise, ne încumetăm a trece pragul volumului în discuție, întâmpinați, mai întâi, de un harnic pensionar, fost profesor de matematică, *Omul cu drujba roșie*, căruia, din moment ce a intrat în posesia miraculoasei mașinării (cadoul soției la ziua lui onomastică), nimic nu-i mai poate sta în cale, el perfecționându-și îndemânarea prin utilizarea ei oricând și oriunde. Astfel ajung toți cei 95 de pomi din livada propriei gospodării lemne de foc și de aceeași soartă are parte și un viguros salcâm al unui vecin, ca și cireșul lui moș Onel, bătrânul fără niciun venit care-l ajutase ani la rând la treburile gospodărești.

În *Icoana albă, imaculată a Sfântului Terapont*, suntem martorii marginalizării până la amânarea pentru o dată ulterioară a pictării imaginii unui sfânt cipriot propus de părintele Vasile enoriașilor pentru a face parte dintre cei care vor ocupa ovalele “săpate în piatră”, sub streășină, de jur împrejurul bisericii.

Inginerul celibatar Gari (era cât pe ce să scriu Gasparov, campionul mondial la care cu siguranță s-a gândit autorul când a ales numele personajului din *Jocul de șah*) ajunge să-și umple timpul, în pandemie de Covid, cu partide în care se are ca adversar pe el însuși, mutând alternativ piesele albe și piesele negre de pe masa cu careul magic.

La o mănăstire oarecare, taxa pentru sfințirea mașinilor e stabilită de părintele stareț Nectarie în funcție de capacitatea cilindrică a motorului respectivului mijloc de transport (*La o sfințire de mașini*), iar câștigul e împărțit procentual, la finalul acțiunii, între egumen și dascăl.

Textul intitulat *Filtru pentru viața de apoi* se constituie într-o micută capodoperă a genului satiric având ca obiect boala birocrăției fără margini, de care suferă societatea modernă românească și nu numai. Drumul unui cortegiu funerar de la casa defunctului (“Vasile Oprescu de pe strada Fericii nr. 3”, care “a trecut și el prin viață cum a putut”) până la cimitir e presărat cu opreliști de tot felul menite parcă a le depăși pe cele de care a avut parte în viață eroul povestirii. La prima intersecție, “o polițistă tânără, frumoasă și suplă ca o ispită” îi solicită șoferului carului mortuar improvisat (o platformă pentru transportul mașinilor avariate la punctele de dezmembrări) “autorizația pentru transport marfă”, “act de vânzare-cumpărare pentru florile acestea” și “foaie de parcurs”. Cu aceeași ocazie, reprezentantul RAR-ului (Registrul Auto Român), sosit și el între timp, se interesează de ITP (inspecția tehnică periodică) și de “cauciucurile de iarnă” (deși era deja 15 aprilie!), în eventualitatea schimbării vremii până la urcarea pantei spre locul de veci, șoferul alegându-se cu câte o amendă substanțială de la ambele organe de control. Și calvarul continuă. La următoarea răscruce, convoiul “e oprit de o comisie socială de la Primărie”, care dorește neapărat să știe dacă decedatul “e cu plata la zi a întreținerii” (“Aveți adeverință de la Asociația de locatari...?”), dacă “firma autorizată de pompe funebre a eliberat certificat că decedatul e îmbrăcat corespunzător”, dacă cel în cauză are “amenzi neachitate”, “cui rămâne telefonul mobil” (cu “împuternicire de la notar”), dacă cel care a trecut hotarul acestei lumi “are credite neachitate la bănci” ori “proces pe rol” și multe altele. Totul culminează, cu (cireașa de pe tort, aici, de pe colivă!) pretenția paznicului cimitirului de a i se arăta un “bon de ordine” pentru intrarea în incinta locului (la care nu aspiră nimeni din proprie inițiativă) de odihnă veșnică.

Tagma avocățască îl are ca reprezentant pe Ro-

mică Croitorescu, cel cu “alcoholmetru-n gât”, pe care nu poate defel să-l păcălească tânărul ospătar Gore, fost elev al soției omului legii, rugat de aceasta să-i mai dilueze, din când în când, vodca, “să nu se distrugă așa tânăr”. Campion mai ales la golitul sticlelor decât la rezolvarea cazurilor clienților (pe care-i scurge de bani, evident), avocatul ajunge să-și amenajeze un birou ad-hoc chiar în localul cu nume atât de sonor (“Cocoșul roșu”), pe care-l frecventează cu o ritmicitate și o punctualitate demne de o cauză mai bună, și să devină, peste un timp, co-patron (*Ciroză cu alcoholmetru-n gât*).

Un ministru ajuns cu mama la un chirurg renumit, pentru o operație urgentă, constată cu stupoare că acesta nu e decât un teoretician titrat care a colindat globul pe la conferințe și simpozioane de tot felul, numai că, culmea, el nu operează: “Dar de operat m-a ferit Dumnezeu. Atât de jos nu voi ajunge niciodată. Și-apoi, să vă spun un secret: leșin pe loc când văd sânge” (*Chirurgul de mătase*).

Un veteran al războiului din Afganistan pune la cale răpirea miresei și a lui din casa părinților ei (care tergiversau mereu acordul pentru căsătorie) cu ajutorul unei grupe de militari și a unui transportor blindat, acțiunea stârnind admirația mamei fetei: “Uite, domle, și eu care ziceam că nu mai avem armată, disciplina executării ordinelor și toate celelalte. Cât de repede

au fost îmbarcați în TAB, ce rapid s-au mobilizat, iar băiatul ăsta, Norocel, cum a condus el hotărât toată operațiunea. Mare noroc pe NATO că-l are-n rândurile ei!” (*Cucerirea Argentinei*)

Un patron militar romantic din fire, Gigel Becaud (cititorul poate ușor bănuși pe purtătorul numelui real, dar e treaba lui, am putea zice noi) își comandă o sui-

tă de clopote uriașe, toate din argint, cu greutatea de ordinul tonelor (de la 7 la 1), orânduite după tehnica păpușilor Matrioșka, derivând unul din altul (limba fiecăruia, cu excepția ultimului, cel de o tonă, fiind ea însăși clopotul următor), pe care le trage în fiecare dimineață din clopotnița de 25 de metri ridicată în fața unei bisericuțe “nu mai înaltă de un metru și jumătate, ca enoriașii, intrând în ea, să fie pioși vrând-nevrând”. Și totul pentru că fata visurilor sale, Isolda M., căreia “i-a tras clopotele... încă de pe când era în ultimul an de liceu” și căreia i le-a tras și după logodnă, și după căsătorie, și după ce a devenit mamă a trei copii, dar ea nu i-a acordat nicio atenție (*Șapte clopote de argint*).

O cofetărească cu corpul bine pus la punct și bine întreținut garantează, prin fizicul ei apetisant, vadul comercial al cofetăriei pe care o patronează, în timp ce alte câteva unități de același profil din cartier dau faliment una după alta (*Fundul bombat și zgolbiu al cofetăresei*).

Plecarea (la distanță de doar câteva zile) din această lume, în urma unui accident auto, a doi artiști plastici prieteni declanșează o adevărată nebunie în planul organizării și abundenței bucatelor și a licorilor bahice servite cu ocazia prăznurilor aferente tragicului final al acestora, icrele de Manciuira ajungând să concureze cu salamul *di Napoli*, cu *cârnații de Pleșcoi* și cu *șunca de Praga*, iar pâlincă românească străduindu-se din răspuț să facă față celei ungurești ori vermurilor și vinurilor *Martini* (*Întrecerea capitalistă în parastase*).

Ca reprezentant al presei aservite, un director de ziar (*Expresul de ambe sexe*), susținător al unui partid dintr-un județ, este, în după-amiaza aceleiași zile (și asta zi de zi), director al unui post de televiziune al partidului concurent din județul vecin, fiind deci, dimineața, pesedist, iar după prânz liberal: “Când ajunge în vârful Dealului Alb, exact la jumătatea distanței de 50 kilometri de ambele reședințe de județ, Gelu Muraru e deja liberal convins...” (*Extremistul de stânga și de dreapta*).

Un fost general de brigadă “scrofulos la datorie” (vorba unui cunoscut personaj caragialesc, n.n.), re-activat de președintele țării și numit șef al guvernului pentru a lupta cu succes contra virusului Covid în timpul pandemiei, ordonă măsuri severe, dar cade secerat el însuși pe terasa de la intrarea unui spital, unde poposise pentru a “pune ordine și disciplină”. Tragedia se produce în fața subordonaților de toată mâna, care se răzună gestic pentru comportamentul său de zbîr din timpul vieții: “Miniștrii-generalii, ca și

gărzile de corp, îi întorc spatele și se îndepărtează cu pas agale în direcții diferite” (*Domnul General de Brigadă*). Un bun avertisment al autorului pentru toți cei care, de la înălțimea funcției, își permit să nu mai vadă în semeni ființe umane.

O galerie întreagă de personaje, atent și minuțios zugrăvite atât în ale fizicului, cât și în ale caracterului și ale acțiunii, populează cartea lui Dumitru Augustin Doman, ceea ce ne face a adăuga măcar câteva fragmente din schițele de portret care-l vor încânta, desigur, pe cititor, mai ales prin tentația amănuntului și utilizarea unui limbaj spumos, de sorginte populară, trecut prin filtrul unui bun cunoscător al valențelor artistice ale limbii române și care știe să se folosească abil de epitet, comparație, repetiție ori metaforă.

Moș Onică, “fost secretar al liceului din cartier, vecinul meu de pe stradă”, este “înalt, corpulent, cu un moț de păr alb-cânețiu ieșindu-i pe sub șapca albastră, răsând mai mereu cu niște dinți mari și lați ca ai lui Fernandel” (*Moș Onică și calea bisericii*), părintele stareț Nectarie (cel cu sfințirea autoturismelor ce fac coadă, duminică de duminică, la poarta mănăstirii) este “rotofei și cu pomeții obrajilor rumeniți, ca două mere ionatan”, judecătorul venit pentru două zile într-un orașel de provincie și bănuț de localnici a fi singurul, “între cei 3557 judecători, unul care nu ia șpagă, nu trăneste dosare pe bani, plocoane sau comenzi politice”, “era uscățiv, avea o cămașă gri petrol, cu mânecile suflecate, iar pe cap, o șapcă proletară din doc gri, fostă albastră, o șapcă tip Mao” (*Monumentul judecătorului necunoscut*).

Unul din cele mai realizate portrete este cel al renumitului medic (doar teoretician, din păcate) din *Chirurgul de mătase*: “Alexandru Mătase este domnul acela de 40 de ani, adulmecând aerul de la înălțimea de un metru și nouăzeci, plimbându-se singur, invariabil singur, pe pietonalul din centrul orașului P. în amurg. Cu nasul lui roman, cu ținuta lui dreaptă, cu o buclă care pare mereu că-i intră în ochiul stâng [...] cu eșarfa pastelată, el stârnește imaginația și fanteziile nu doar ale fetelor în floare, dar și ale doamnelor de-o vârstă respectabilă”.

Iată-l și pe “sergentul de motorizate Norocel Bizon, amintit și el în prima parte a prezentei cronici, când am expus pe scurt subiectul câtorva din textele cărții: “Cu nasul lui ascuțit de om de zăpadă, nas scos la înaintare din mijlocul unui cap mare și rotund ca un pepene, cu privirea pătrunzătoare, tânărul Bizon pare plecat mereu la războiul de cucerire a jumătate din planetă...” (*Cucerirea Argentinei*).

Un personaj de fundal, Pavel Onaniuc, amintit într-o discuție de cafea / cofetărie este “desirat ca un pianist nu doar cu degete lungi, dar și cu brațe și picioare care parcă nu se mai termină”, iar Pompiliu Manole, unul din cei trei prieteni, foști colegi de școală, care se întâlnesc “după zeci de ani” pe terasa “Căprioara”, este “un domn cu o figură leonină, cu încă fire blonde alternând familiar cu altele albe în părul tot mai rar” și care “poartă, iarna-vara, un fel de lavalieră de mătase verde cu picățele roșii pe sub gulerul cămășii, marginile atârând într-o ușoară dezordine studiată” (*Trei domni*).

Pe fondul unui realism combinat cu imaginarul, tangent la orientări artistice cândva de avangardă, precum cubismul ori futurismul (cum se întâmplă și în alte texte – v. textul intitulat 35-37 de metri, spre exemplu), povestirea *Republica Socialistă a Babelor (R.S.B.)* devine scena pe care defilează locatari ale unui azil de bătrâne “din mijlocul pădurii de brad”, care-și trăiesc aici ultimii ani ai existenței terestre, într-un context marcat de iluzii și speranțe (de multe ori deșarte). Amintim măcar pe: “septuagenara Irina cu părul alb, cu rochia albă, cu papucii de casă albi”, care “se plimbă ca o fantomă, ca un lunguiet cearșaf pe aleile din jurul clădirii neremarcată de nimeni” și pe Olimpia, cea care “se cântărește în fiecare dimineață, pe stomacul gol, la cântarul de pe-un hol și mereu are 39 de kilograme”.

Departa de a fi reușit să evidențiem tot ce merită a fi spus despre acest minunat volum de proză scurtă semnat de Dumitru Augustin Doman, încheiem mărturisind plăcerea cu care am lecturat textele cuprinse în el, plăcere derivată atât din valoarea cărții în sine, cât și din faptul că ni s-a oferit prilejul de a cunoaște mai profund creația unui scriitor ce nu ne era total necunoscut (i-am întâlnit cândva numele în presa literară și am făcut o primă cunoștință mai apropiată, cu ani în urmă, prin intermediul inspiratelor antologii de haiku ale prietenului nostru comun, poetul târgumureșean Ioan Găbudean).

Dacă Tudor Arghezi, autor, între altele, și al unor magistrale pamflete, ne-ar fi contemporan și ar lectura cartea lui Dumitru Augustin Doman *Omul cu drujba roșie și alte povestiri*, cu siguranță că, la finalul parcurgerii ei, ar exclama, posibil cu o oarecare doză de invidie în glas: “Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!”

Surâsul cărturarului

Retras din orașul tentacular într-un sat argeșean cu zare spre Carpați, *Nicolae Mecu* (n. 17 mai 1945) reprezintă cu demnitate o specie de literat căruia timpurile din urmă îi rezervă o postură subalternă: e istoric literar. După o ploaie torențială de istorii literare, asistăm acum la reacția inversă. Revistele vor autori tineri, editurile ar publica tineri dacă aceștia și-ar da obolul financiar, dar junii se vor în capul șirului, nu la coada lui și aruncă priviri critice spre opera „expirațiilor”. Puțini dintre ei se îndreaptă spre edițiile critice, preferând eseul și elogiul mutual. „Premiul Perpessicius” a devenit de mult o amintire, publicațiile culturale includ cu zgârcenie în sumar articole de acest gen, invocând ca scuză absența specialiștilor și, mai rău, dezinteresul unui public tot mai subțiat. Până și filiala Uniunii Scriitorilor, din care facem parte și eu, și Nicolae Mecu, se intitulează „Critică, Eseistică și Istorie literară”, ultima disciplină fiind, de presupus, secundară.

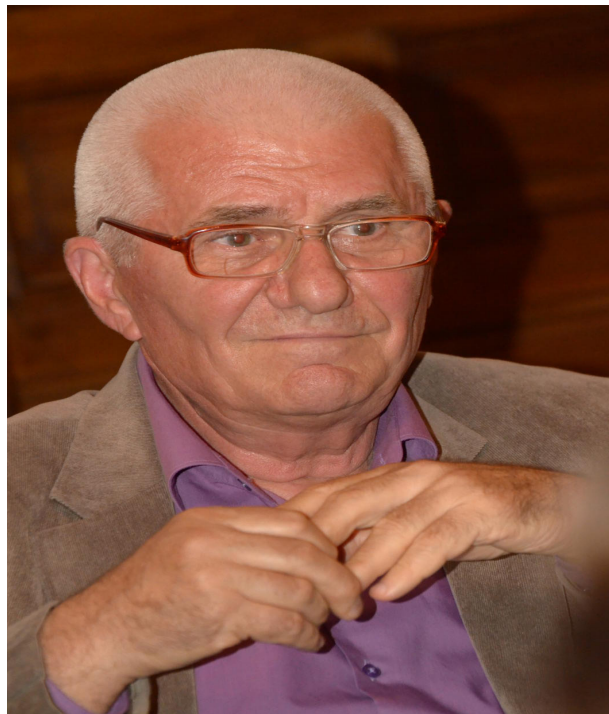
Bonom, jovial, inclinat spre ludic și aforism, Nicolae Mecu contemplă spectacolul discontinuității generațiilor cu un surâs subțire, de *connaissance*. S-a format ca profesionist la școala aspră a documentului, convins că „unde nu e document nu e artă”, cum suna postulatul Criticului căruia i-a dedicat câteva decenii din viață, însă a descoperit și adevărul contrar, că fără artă, fără har analitic, documentul rămâne mut, inaccesibil ca o inscripție pe o stelă funerară scrisă într-o limbă pierdută. Îmi închipui că undeva și-a notat vorbele din 1938 ale aceluiași magistru: „Istoria literară nu e propriu-zis o știință, ci o artă, întemeiată pe document”. A învățat să condenseze ceea ce a aflat prin lecturi repetate, participând la eforturi colective care au purtat rând pe rând titluri solemne precum *Manuscrisele eminesciene din ediția „Opere” de Perpessicius* (1975), *Literatura română contemporană*, *I. Poezia* (1979), *Dicționar cronologic. Literatură română* (1979), *Dicționarul scriitorilor români. II-IV* (1998–2003), *B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini, I–III* (1982–1984), *Dicționar de opere* (2003), *Bibliografia esențială a literaturii române* (2004), lista aceasta – incompletă! – spunând multe despre firea și cultura celui implicat în astfel de sinteze. Omul e un meliorist, o natură deschisă, cordial în relații, inclinat spre empatie când partenerul de dialog și de efort merită asta, în fine, nu e un egotist pedant ce-și sigilează tezaurul de informații pentru a emite intermitent sentințe docte. E, insist, un bun coleg care se simte bine într-un *team* (folosesc termenul fiindcă știu că a fost cândva bursier Fulbright). Cine i-a citit în *Expres cultural* serialul dedicat regretatei Gabriela Omăt a putut înțelege bine ce a însemnat pentru el participarea la un efort colectiv. Profesionistul, *id est* istoricul literar, apasă pe toată claviatura literaturii române, sensibil fiind și la gamele majore, grave, clasice, și la cele acute, romantice, condiția primordială a reușitei fiind auzul fin.

A debutat editorial târziu, în 1996 – după ce trecuse de mult de jumătatea dantescă a vieții – prin eseu *Titu Maiorescu comentat de Nicolae Mecu*, apărut la editura Recif. Titlul, aparent neutru, e în fond o declarație de independență. În ultimele decenii de comunism, o editura importantă lansase o colecție de succes, *Biblioteca critică*, în care se reconstitua istoria receptării unor autori importanți, aleși de la A la Z, adică de la Argezei (investigat de Alex Stăfănescu), până la Duiliu Zamfirescu, urmărit de mine. Falimentul editurii Eminescu și reforma (interminabilă!) a învățământului a dirijat finalmente volumele spre anticariate și biblioteci, și ele în pierdere de audiență. Meliorist cum spuneam, Nicolae Mecu a văzut „peretele de gheață” apărut între opera lui Titu Maiorescu și cititorul tânăr și a încercat să combată neașteptata glaciație „printr-o privire organică asupra omului și opereii”. A rezultat de aici un manual de inițiere de numai 144 de pagini, un *vade Mecu(m)* dens, logic, coerent, structurat în opt capitole, adică o octavă în gamă majoră, că tot vorbeam mai înainte de claviatură. Istoricul literar (care e de fapt un critic, nu un arheolog, nici un anticar!) caută *întregul* și palpează – zice el inspirat – „nervurile care vin din nucleul ei genetic”. Operația presupune mână sigură, acuitate vizuală, verb personalizant, rigoare. Iată-l pe autor glăsând despre stilul polemic maioreșcian plecând tocmai de la ieșirile în public ale magistrului: „Înainte de a se ivi din spatele perdelei, își leapadă halatul pătat de sânge pentru a apărea în fața asistentei, ca și la *prelecțiunile populare*, îmbrăcat în impecabilul frac”. Tinerii cititori au putut descoperi în această introducere în viața și opera lui un Maiorescu viu, neașteptat de *cald* (să nu uităm că el își alegea cărțile citite în funcție de căldura pe care o emanau), un Om *întreg* pentru care Binele, Frumosul și Adevărul au fost o treime sacră. O reeditare a volumului se impune!

Tot sub cupola Junimii rămâne Nicolae Mecu și în a doua lui carte: *Iacob Negruzzi sau vocația comunicării* (editura Minerva, 1999). Fascicolul analitic e mutat de pe figura liderului spiritual al grupului pe aceea a „secretarului perpetuu”, într-o tentativă justițiară de a restitui un creator mai important decât stricta lui valoare literară.

Malițiosul Caragiale nota într-un subsol savuros că „scrierile complete” ale „cuconului Jacques” erau de găsit „în pod la Socec”, așadar prăfuite din lipsă de cititori. Nicolae Mecu „șterge colbul” de pe ele și oferă o oglindă critică a unui autor delectabil și azi. Resuscitarea, agreabilă în forma finală prin amestecul de empatie și distanțare ironică, a presupus o muncă enormă, amintită în treacăt într-o notă confesivă în care modestia face casă bună cu orgoliul: „O mare parte din dosarele rămase de la el (adică un număr de șase, însumând cam 3000 de pagini) se află în fondul arhivistic al bibliotecii Institutului „G. Călinescu”, achiziționate fiind de G. Călinescu în anii ’50 de la generalul Mihai Negruzzi – ajuns muritor de foame și fiind nevoit să vândă arhiva I. Negruzzi păstrată de el”.

Pe când l-am cunoscut eu, prin anii ’70, fiind atunci doi dintre mulții doctoranzi, care ne convoca la întâlniri de etapă, Nicolae Mecu tocmai asta făcea: lucra, împreună cu Andrei Nestorescu, la ediția Iacob Negruzzi, *Scrieri, I–II*, publicată în 1980–1983. Am remarcat la colegul meu intermitent rezerva față de morga pedantă și licărul ironic din priviri. Așa e și în scris! Erudit în substanță, precis, discursul său e firesc, captivant prin logica strânsă a argumentării și dezinvoltura rostirii. Criticul e un clasic, are deci *spiritul geometric*, convins fiind că există reguli sigure pentru a plăcea și a demonstra, capitale fiind bunul gust și bunul-simt, facultăți totuși intuitive

ce presupun și *spiritul finetii*. Când vine vorba despre scriitorul Iacob Negruzzi, el evită examenul exhaustiv, caută zonele cu gravitație estetică mai mare, *Amintirile de la Junimea*, *Dicționarul „Junimei”*, *Un drum spre Cahul* fiind repere prielnice pentru asociații și disociații fine și omor subtextual. Nicolae Mecu nu e niciodată plictisitor, chiar când, *e.g.*, relevă dinamica verbelor într-un succint portret în care indicativul prezent și perfectul compus alternează, dând adâncime evocării dedicate Smarandei Voinescu. Modest, prea modest pentru a nu-l bănuie de contrariu, monograful crede că nu exagerează afirmând că „aici Iacob Negruzzi ne dă *nucleul epic* al unui roman de tip balzacian (pe care el nu-l va scrie niciodată)”. Nu exagerează! Portretul respectiv e nu e doar premisa unui roman potențial, ci și a unui basorelieu.

Etichetat de „specialiști” drept operă „minoră”, *Dictionarul...*, operă „insolită” și „treabă de gust” (e chiar opinia lui Iacob Negruzzi!), beneficiază de o lectură la curent cu ultimele precepte ale comicologiei. *Dicționarul „Junimei”* e modern, susține analistul, tocmai prin ambiguitatea lui structurală, fiind simultan un „*Dicționar propriu-zis*”, dar și o *parodie de dicționar*. Izvoarele comicului (interferența seriilor, tonul doct, aplicat unei materii bufe, coborârea onorabilului în rizibil prin inserția unui termen familiar, suprapunerea stilului academic pe un material licențios) sunt confluente, iar inventarierea lor, făcută cu un surâs inteligent, resuscită o operă ce ni se pare astfel neașteptat de apropiată. De la Eugen Negrici (vezi *Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*) și Valeriu Cristea (*Introducere în opera lui Ion Neculce*) n-am mai citit atâtea adnotări noi despre un autor *vechi* peste care s-au prăvălit ani și comentarii docte...

Revelam mai înainte tentația justițiară ce-l animă pe Nicolae Mecu. În cartea lui e „reabilitat”, deci restituit cititorului de azi, nu doar autorul, ca „entitate scrisă”, ci și *omul*, cu o vocație aparte, *comunicarea*, și o creativitate aparte. Iacob Negruzzi a fost mai mult decât „secretarul perpetuu” al Junimii. În lectura atentă a lui Nicolae Mecu el e personaj proteic cu însemnele modernității. „Manager”, „factotum”, „releu”, „intermediar”, „interfață”,

„agent de legătură”, *homo agens*, el era organizatorul prin excelență, omul care a fixat puncte cardinale într-un haos de ambiții și interese ce nu promitea nimic bun. Garabet Ibrăileanu, o personalitate cu atribuții similare la *Viața românească*, i-a evocat cândva postura istovitoare de intelectual nevoit să lupte concomitent cu tipografia, cu autori prolifici și impacienți, cu lenea celor care nu alimentau portofoliul *Convorbirilor*, cu „duduci” pudice din Vaslui. Nicolae Mecu face mai mult: dă dimensiune românească unui personaj pragmatic, făuritor de „alianțe literare” cum puțini au fost în cultura și literatura română. *Iacob Negruzzi sau vocația comunicării* e povestea unui om adevărat, iertat fie-mi transferul unui titlu dintr-un registru unanimist într-altul ce slăvește forța insului ales!

2004 a fost un an bun pentru istoricul literar Nicolae Mecu. I-au apărut atunci, aproape concomitent, două cărți: *Centrul și Periferia* (editura Adam) și *Între fapte și sens* (editura Enciclopedică). Subtitlul celei dintâi, *Itinerar pe orbita clasică a literaturii române*, rezumă perfect conținutul și motivează actul critic. Dezvăluie aici – autorul însuși o recunoaște într-un concis *Argument preliminar* – o implicare personală. Nicolae Mecu a fost colaboratorul meu preferat într-un proiect ce s-a vrut o istorie sonoră a literaturii române privită din unghiul unui curent. Intitulată *Zări și etape. Orizonturile clasicismului românesc*, istoria respectivă a luat forma unei emisiuni care era difuzată săptămânal la *Radio România Cultural*. Visam amândoi o cale de mijloc, clasicul *le juste milieu*, între limbajul specialistului și nevoia de comunicare cu publicul larg, convinși fiind că disprețul de sus al „expertului” nu poate genera decât dezinteresul celui de jos, ascultătorul. Nicolae Mecu a știut să fie erudit fără ostentație și spontan fără artificii. Tipărite, eseurile sale nu pierd din naturalețe, sunt texte de inițiere în opera unor autori mari și mici, „canonici” de raftul întâi, dar și „ciudați” de-al doilea sau chiar al treilea raft, care dau un farmec aparte al unei literaturi ce ar merita mai mulți cititori.

Primul dintre ei – și primul din carte – e Ion Budai-Deleanu, recitat din unghiul „erudiției vesele”. Aș zice că acesta e și unghiul din care privește literatura și Nicolae Mecu, dar cu un amendament: el nu râde, ci *surâde*, se bucură fără zgomot și amendează fără cruzime. Itinerariul presupune popasuri, *re-lecturi* din operele excentricului Ion Prală („firea cea întoarsă”, cum i-a spus Eminescu), Barbu Paris Mumuleanu, C. D. Aricescu, Anton Naum, Samson Bodnărescu, N. Scurtescu ș.a. *Țiganiada* se transformă în lectura avizată a lui Nicolae Mecu într-o probă timpurie de rafinament stilistic în care parada epopeii eroice se îngemânează cu parodia disertăției savante pe marginea ei. Atenția pentru „robitoria zâmbire” e sesizată în scrisul lui Daniil Scavinschi, un neoclasice tentat și de „romanticeasca priveală”. În oglinda textului vechi propus lectorului de azi descoperim zâmbetul „înduioșat” al comentatorului care îl reabilitează, făcându-l accesibil altor generații de cititori. Nu lipsesc din sumar esuri despre cei mari și despre cei din preajma lor. La Costache Negruzzi se semnalează – lucru nou – *calmul epic*, prevestindu-l pe Rebreanu, cel din *Ion*, la epistolierul Grigore Alexandrescu accentele ironice ale lui Topârceanu la adresa presupusei Arcadii agreste. Cea mai bună proză a lui Iacob Negruzzi, *Un drum la Cahul*, îi oferă prilejul de a sesiza „umorul de resurse verbale”. *Centrul și Periferia* e o excursie erudită și zâmbitoare într-o vârstă a literaturii române plină încă de surprize.

Despre ambitusul intelectual al istoricului literar Nicolae Mecu stă mărturie și volumul *Între fapte și sunet*. Atenția pentru *Valoare și Adevăr*, lecție învățată la școala lui Titu Maiorescu, e vizibilă în studiile dedicate *Presei literare transilvane*, unor clasici de talia lui Maiorescu și Creangă, unor moderni ca George Topârceanu, Octavian Goga și Aron Cotruș. Cine crede că activitatea unui istoric literar presupune exilul voluntar în epoci apuse are aici o dezmințire fermă. Nicolae Mecu scrie cu aceeași dezinvoltură și erudiție despre George Bariț, despre C. Mille, Urmuz și N. Steinhardt. E *acasă* în toate vârstele literaturii române.

Așa cum a fost și al doilea magistru de la care a învățat arta de a decripta cu șarm cărți revelatoare pentru scrisul românesc – G. Călinescu. Grupajul de studii pe care i l-a dedicat în *Între fapte și sens* e continuat cu brio în *G. Călinescu față cu totalitarismul* (editura Dacia XXI, 2011). Am publicat în 2012, în *Litere*, o amplă cronică pe marginea acestei cărți și nu vreau să mă repet. Spun doar că în materie de G. Călinescu, criticul și istoricul literar pe care-l sărbătorim azi la împlinirea vârstei de 80 de ani e un fel de enciclopedie britanică în registru valah. Știe tot! Părăsit de coechipieri, a editat aproape singur 10 volume din publicistica lui G. Călinescu (regret că lipsesc din ele *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII* și *Altre notizie sui missionari cattolici nei Paesi Romeni*) și trei romane, restituite prezentului *asa cum au fost scrise*, fără injecțiile regimului totalitar.

Nicolae Mecu e o întrupare a Memoriei care alege și înțelege!

Constantin CUBLEȘAN

„Nu-mi mai spun mie însumi nimic” (Liviu Ioan Stoiciu)

Mai mult ca altădată, ca în alte culegeri de poeme din ultima vreme, Liviu Ioan Stoiciu, în noul său volum: **Mersul lucrurilor** (Editura Limes, Florești-Cluj, 2025) este marcat de gândul, de obsesia unui sfârșit... prematur, dezvoltând, în lungi poeme, această teamă („parcă mă văd în lumea morții, fără/ cuvinte, nul” – **Neputința**), nu însă fără a-și revedea mai înainte viața într-o investigație (cuvântul nu este cel mai adecvat), într-o mărturisire de sine („mă mărturisesc/ până la capăt”), polemică față cu realitatea existențială, ce devine astfel discurs poetic de reală gravitate, mai ales prin sinceritatea tranșantă cu care se exprimă, de parcă ar dori să se autoflageleze: „Ce-a mai rămas din mine, vizibil de la o poștă? Numai/ singurătatea (...) Prăbușirea s-a produs pe dinăuntru, lent, ce se vede/ dinafară nu mai contează. Nu mai sunt capabil nici să ies la plimbare, nu mai am chef, nici răbdare, nu mai am stare, nu-mi mai găsesc nici un scop./ Nu-mi mai spun mie însumi nimic” (**Numai singurătatea**). E o stare de angoasă, un sentiment de neliniște străbate poemele; o apăsare a însingurării devine motiv statornic în aceste poeme, și nu e vorba de o *singurătate* cât de o retragere din tumultul vieții, poetul dorindu-se oarecum uitat de lume și astfel simte nevoia reculegerii, a retragerii în singurătatea meditației asupra lumii, asupra propriei vieții, optând pentru liniștea mănăstirii ca loc de întâlnire cu sine, cu gândul morții și cu speranța în Dumnezeu: „Sufletul meu abia aici, la mănăstire, iese/ în evidență. Abia aici reușesc să nu mă gândesc/ la nimic. Și să-mi părăsesc trupul, Doamne ajută! Nimeni nu mă întrece în singurătate” (**Așa arată sufletul meu**). Sau, în alt loc: „E adevărat, nu însemn mare lucru. Îmi pare rău că mai duc/ războaie în nume personal, nu merit să mi se dea/ atenție: Bucureștiul a devenit un/ loc de plecare. N-ar fi fost normal să primesc un/ semn de la Dumnezeu până azi, să/ aflu unde greșesc? Mi-am pierdut timpul cu nimicuri,/ m-am împiedicat, am căzut – de ce naiba/ m-am tot ridicat? Fiindcă așa mi s-a sugerat, să merg mai/ departe? Deși eu știam că nu mai merit, că nu/ sunt cel așteptat (...) „Facă-se voia ta! Precum în cer, așa/ și pe pământ. Boabă nouă de strugure/ în gură veche” (**Un rest**).

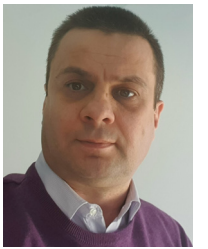
Nici pe departe însă nu este o poezie religioasă în înțelesul frecvent al cuvântului. Religiozitatea e în căutarea sinelui, a *spovedirii* în taină acestuia. De acea are nevoie de un alter ego, de o persoană cu care să dialogheze în acest sens; un *el* față în față cu sine, un *el* căruia îi urmărește gestulația existențială, pe care o *descrie*, de fapt văzându-și destinul în persoana acestuia, *el* devenind personajul în care se dedublează pe sine: „El face parte dintr-o/ specie pe cale de dispariție, care e problema? Înăuntrul/ lui e întuneric. Dar și-a învins teama de a/ înfrunța primejdia.

Nu e necesar decât un pic de reflecție.// E dispus să-și reînnoiască gândirea. Bagă de seamă ce se întâmplă, dar tace chitic. Dacă tace/ se îndepărtează de tot (...) Scrie pe furis, căutând comori fâgăduite,/ sunt impulsuri de evoluție, vin cu furie/ dinăuntru în continuare, de ce să le refuze? Sunt particule/ invizibile care îl subminează, sunt atracții/ reciproce (...) Caută «înțelesul dinăuntru-i»/ Îi pare rău, azi nu e în apele lui” (**Are aranjamentul lui**). Discursul liric e dialogal. Dar, mai ales autoanalitic prin dedublarea de sine. Contemplarea lumii nu lipsește însă e o lume în care se caută pe sine, în care se vede pe sine și în raport cu ea se autodefinește, firește, atribuindu-și toate calitățile și neajunsurile acestui alter-ego al său: „Și nici un cuvânt al lui nu e în deșert. Lasă în sine o mare/ întristare. Se simte ruinat. Unde sunt zilele/ când chefuia și se îmbăta – erau zile de vitejie și bravură./ Azi are inima frântă, se zvîrcolește în iadul ei./ Nu se mai întoarce acasă sărbătorit după fiecare izbândă,/ orgoliul și bucuria i se târâie pe jos, bolnave,/ în genunchi. Pe câmpurile de bătălie aude numai lătrăturile/ fostei lui glorii. Și e ars de văpaia dinăuntru./ Toate cele importante au rămas în groapă, în trecut, odată/ cu puterea de a-și învinge slăbiciunile/ minții. Către ce se mai îndreaptă? Vrea să-și vândă/ libertatea? Îndoit de șale, merge/ către miazănoapte și nimeni nu se mai apleacă/ în fața spaimei lui, «și nu-i cerșesc/ adierea» (...) Dar n-are leac, se ascunde, fiindcă se/ simte urmărit, e o nenorocire, spune că trăim, cu toții în/ țara revoluțiilor neimplinite” (**Venit întru sine**).

Lirica aceasta pe care o dezvoltă în lungi poeme monologale, uneori dialogale, este de fapt o bulversantă introspecție a sinelui, poetul aflându-se într-un moment al vârstei în care se simte îndreptățit a se judeca pe sine, a-și revedea viața cu ochi critici, chiar cinici – „Nu/ te mai plânge atâta! A început purta-
tul colivei? Stai,

nene,/ suspendat, mult și bine, dacă așa ți-e scris:/ umflat cu aer stătut, balon publicitar, ancorat de pământ/ cu pletele poeziei tale, de care zici./ Pletele poeziei agățate, mai exact, în jurul ramelor/ bărcii ultimei generații de proscriși,/ venind până aici dintr-o îndepărtate noapte de vară” (**Am lăsat scris ce**). Melancolia nu-i lipsește dar și-o escamotează fără menajamente, întrucât portretul (chipul) său de acum i se pare a fi unul al altei epoci istorice, marginalizat pe nedrept. Așa încât, scrie o poezie dramatică în esența ei, o poezie în care se sintetizează, într-o falsă anecdotică, trecutul, destinul unei întregi generații de... proscriși: „Dacă te întorci, mergi înainte și dai peste tine” (**Sărbătorind nemărginirea**).

Alexandru CAZACU

Pe străzi se tranzacționa rezonabil trecutul

Ultima zi

Orașul cu ieșire la mare
desfășura amiaza înaintea noastră
ca pe un ghem cu fire albastre
Lamentațiile se metamorfozau
peste zidurile tinere semnate cu grafitti
lângă statuia unui poet imperial
ce a descoperit iubirea în exil
Chipul tău rula intermitent peste caroseria
autobuzului *hop-on hop-off*
în ultima zi a sezonului
Pe străzi se tranzacționa rezonabil trecutul
și doar țipătul fără ecou al pescărușilor
vernisa expoziția amatorilor de peisaje
La subsolul librăriei cu nume de continent
cineva vorbea despre începutul
unei noi revoluții interioare

White noise

Gesturile încrâncenate ale statuiilor
într-o grădina de vară
peste arborii căreia rulează un film
despre iubire și distanțe surmontabile
când post-istoria devine fragilă
iar iluziile nu mai produc
niciun *chanson de geste*

Doar soarele camusian
estompează zgomotul alb
al jumătății de Aprilie
și cineva aruncă un ciob de oglindă
peste șotronul cu absențe
ce pot migra dintr-o falsă amintire în alta

Depărtarea

Fotografia în care ai ieșit cu ochii închiși
printre blocurile cvartalului
când întunericul se subțiază
și vrei să trăiești și pentru ca să poți uita
hazardul cu jocurile sale nu mereu *fair-play*
de parcă în fiecare secundă se mai sfârșesc jumătăți de secol
iar prin curtea școlilor-internat
firele de iarbă se ascut
precum baionetele

Lumina macerată din apele oglinzii
împarte la doi ceștile de cafea
Din muzica unui saxofon
ies promisiunile albastre ale trecutului
Lucrurile toate par învelite-n staniol
și prin sinele limpede ca printr-un geam
ne privește depărtarea

Temps hors temps

Pașii cuiva ticăie peste dalele străzii
ca o infinită tablă de șah
când mâna de harpistă a toamnei
nu se dezmințe la ceasul unde
caldura tâmpiei lipită de tâmplă
trăiește mult timp după îmbrățișare
și un trandafir arde în lucarnă
ca un semn de salut

Seara privită-n față și gustul ei sărat
ce dă năvală în anotimp
când aflu pe propria inimă
cum și cât contează fiecare dintre noi
în amiaza unei duminici
dincolo de roșul pal care acoperă
orașe și gări unde alte orașe și gări te așteaptă
și unde animale împăiate
sunt privite de animale vii

Între pietate și cruzime

Apărută în 2014, anul anexării Crimeii de către Federația Rusă, cartea cehului Martin C. Putna *Tablouri din istoria culturală a religiozității ruse* se dovedește a fi nu doar un studiu aprofundat al problemei anunțate, dar și o carte profetică. Pentru spațiul românesc, traducerea excelentă semnată de Maria-Mădălina Mihai și publicarea ei, la zece ani de la apariția originalului, în colecția Historia Christiana, poziția 13, la Editura Doxologia, se arată a fi absolut necesară. De ce? Pentru că cititorul român află în ea răspuns la multe întrebări și nedumeriri cu privire la o problemă care interesează nu doar pentru că oferă informații bine documentate și atent selectate din noianul unor date mitologice, istorice, culturale, spirituale, antropologice, sociale și psihologice, dar și pentru că această problemă a intrat în jocul complex, ambiguu și propagandistic al puterilor ce-și arogă acum dreptul de a dispune de adevăr după bunul lor plac și după cum le dictează interesele, instaurând minciuna ca politică de stat.

Ghidul suprem în bogata ofertă informațională și în organizarea acesteia într-un text, atent tehnoredactat și doct adnotat, de o extraordinară coerență și rigoare, este nu doar obiectivitatea tratării și buna stăpânire a obiectului, dar și, mai ales, exigența unei etici care nu admite ezitarea, sofisticarea și speculația filozofică pe marginea unui adevăr ce se cere spus cu toată claritatea. Și acest adevăr este arătat de autorul cărții care, indiferent de aspectul tratat de el, trimite constant la relațiile actuale conflictuale ale Rusiei cu Ucraina și cu Europa, invocând permanent și contribuția culturilor cehe și vest-europene care nu de ieri de azi își pun probleme esențiale ca aceea care stă în atenția lucrării. Capitolul *Perspective cehe asupra rădăcinilor culturale și spirituale ale Rusiei* dovedește cu prisosință acest lucru. Și nu putem să nu admirăm, cu oarecare invidie intelectuală, bogăția tabloului pe care-l oferă aceste perspective care beneficiază de situația specială a Cehiei ca țară slavă, care, între celelalte țări slave de religie ortodoxă, ca și Polonia și o parte din Ucraina, împărtășește credința catolică. Specificul acestei situații este subliniat și de faptul că Praga a fost unul dintre centrele principale în care, după Revoluția Bolșevică, s-a refugiat un număr mare de savanți și artiști ruși, întemeind în acest oraș, de pildă, Cercul lingvistic de la Praga, precum și centre de cercetare poetică și de editare a numeroase cărți esențiale pentru cultura rusă. Tabloul perspectivelor cehe asupra rădăcinilor culturale și spirituale ale Rusiei ne reține atenția și datorită faptului că invocă nume de numeroși savanți cehi, slavofiți și rusiști, între care cîțiva de reputație mondială, cum ar fi Josef Dobrovsky. T.G. Masaryk sau Tomas Spidlik.

Așadar, Martin C. Putna ne vorbește în cartea lui despre o chestiune de mare profunzime și relevanță chiar din interiorul fenomenului pe care îl analizează, dar și distanțându-se de el nu doar din motive de metodă, dar și solicitat de faptul că fenomenul religiozității pe care are a-l comenta nu ține de convingerile religioase pe care el însuși le împărtășește.

Interesant și cu profit pentru cuprinderea și structurarea lucrării este că, urmînd o tradiție națională, autorul volumului apărut la Editura Doxologia își organizează cartea în *tablouri*. Aceste tablouri urmăresc istoria culturală a religiozității ruse începînd cu perioada religiei păgîne din vechile teritorii locuite de sciți, dar și de triburile slave de Răsărit (de care se ocupă primul tablou, *Rusia înainte de Rusia: culturi antice la Marea Neagră*) și terminînd cu *religia bolșevică* din ultimul tablou, al XIX-lea, care tratează problema *Rusia sovietică și reînnoirea trinității ortodoxe*. Pas cu pas, tabloul de tablou, vom putea urmări astfel cum instinctul de cuceritor, permanenta dispoziție războinică și cruzimea de dragul cruzimii, moștenite din perioadele instalării vikingilor la Kiev, comunității balto-slave sau cuceririi tătar-mongole, se vor împleti firesc, după creștinarea slavilor de Răsărit, în special, după căderea Kievului, la 1240, și ridicarea statului mos-

covit în secolul al XIV-lea, cu o pietate mai mult sau mai puțin creștină, de esență mai mult sau mai puțin spirituală. În acest sens, autorul subliniază că, atunci cînd au trecut de la păgînism la creștinism, rusinii, cum erau denumiți slavii de Răsărit, au preferat creștinismul pentru ritualul său bizantin fastuos care le amintea de *rai*. Această pasiune pentru forma de expresie a credinței se va dovedi, într-un fel, hotărîtoare pentru schisma petrecută în Biserica Statului Moscovit din secolului al XVII-lea, pentru

îndelunga și dramatica opoziție a credincioșilor de rit vechi față de Biserica oficială, dar și pentru fastul și bogăția, oarecum ostentative, care pot fi observate și astăzi în interiorul bisericilor rusești.

Din fericire, această pasiune a fost însoțită de o mare sete de cunoaștere și de creație, împrejurare ce a făcut din Biserica de rit bizantin răsăriteană (în perioada ei kieviană, dar și mai tîrziu, cînd deja comunitatea slavilor de Răsărit se destrăma pentru a se naște din ea trei popoare cu limbi și destine istorice diferite) sediul principal de cultură și învățătură, păstrătoare a identității și chiar factor de instituire a regalității și statalității.

Toate aceste atribute ale Bisericii ca expresie supremă a trăirii sentimentului religios sunt urmări de cartea lui Martin Putna, pornind de la Mănăstirea peșterilor din Kiev, cu extraordinara ei implicare în adoptare a celor mai importante texte bisericești, în adaptarea acestora la realitățile vieții ce se cerea dirijată spre valori etice și morale creștine, dar și spre creații proprii care să-i exprime specificul. Acest lucru explică și reputația de care se va bucura cultura și știința de carte a acestei perioade nu numai în secolele următoare, dar și în planul general al culturii europene medievale. Tot de aici se conturează cele două spații în care se va exprima trăirea religioasă la ruși: spațiul lăcașurilor mănăstirești ce se vor înmulți și distribui în cele mai îndepărtate colțuri ale teritoriilor ocupate de ei, și spațiul Bisericii oficiale. Dacă, în perioada kieviană cele două spații par a se suprapune, după afirmarea puterii Statului Moscovit, acestea încep să difere tot mai mult, ajungînd, uneori, în conflict. Modestia vieții monahale, dedicate rugăciunii perpetue, cultul suferinței și al căutării desăvîșirii dumnezeiești, se-nțînesc firesc cu felul omului simplu de a trăi învățăturile lui Hristos, de a-l căuta în lungi pelerinaje, de a cultiva mila pentru cei în suferință și de

a asculta în totul cuvintele nebunilor întru Hristos.

Pe de altă parte, din momentul în care a devenit conștientă de puterea ei și și-a cîștigat autocefalia față de Constantinopol, Biserica oficială a început să se identifice cu statul, pe care îl slujește cu credința pe care i-o datorează lui Dumnezeu. Cartea lui Martin Putna urmărește cu atenție falia care apare între cele două spații. Astfel, autorul punctează în cîteva *tablouri* și imagini momentele esențiale ale relației Bisericii cu Statul: pietatea ciudată a țarului Ivan Cel

Groaznic care se vrea comentator de texte sfinte și constructor de biserici, în timp ce întreține instituția opricinicilor care se conduce după regula dragă inimii lui: *fac ce vreau eu*; credincioșii de rit vechi prizoniți de stat sunt torturați și arși pe rug de Biserica oficială; declararea trinității *Autocrație. Ortodoxie. Popor* în timpul lui Nicolae I (supranumit *jandarmul Europei*), pentru afirmarea puterii mondiale a Imperiului rus și îndreptățirea cruzimilor manifestate față de supuși; în sfîrșit, în anii din urmă, binecuvîntarea atrocităților războiului, sfințirea tunurilor și a mitralierelor pentru susținerea puterii, pentru că tot ce face puterea este bine. În alte tablouri, ne vom întîlni cu aspecte ale vieții monahale și ale credinței populare care, nu de puține ori, se opun politicii de stat și ritualului bisericesc fie printr-un alt fel de a înțelege rugăciunea, rostul bisericii și al celebrării sărbătorilor religioase, fie prin mișcări sociale de mare amploare care doresc o nouă ordine în toate.

Din aceste întîlniri, totdeauna a ieșit biruitor statul și, împreună cu el, Biserica oficială. Aceasta n-a ezitat ca, după căderea Constantinopolului, să se considere singura păstrătoare a dreptei credințe, să cultive în conștiința rusă ideea că rușii sunt *popor ales*, să declare Moscova *A treia Romă*, să susțină, cu trufie, calitatea Rusiei de apărător al creștinismului în toate țările ortodoxe ocupate de Imperiul Otoman, precum și dreptul istoric al aceleiași Rusii asupra unor teritorii care nu i-au aparținut niciodată; să sprijine, în toate ocaziile, războaiele de cucerire duse de aceasta în Nord și în Orient etc. După cum se vede, în locul umilinței și credinței în Hristos, în Rusia, Biserica oficială își arogă permanent orgoliul, mărirea și puterea pe care, în istorie, le putem vedea atribuite numai statului.

Nu e de mirare că, împreună cu statul, de-a lungul istoriei și îndeosebi după Revoluția bolșevică, Biserica a putut folosi iubirea de suferință a rușilor, dispoziția lor perpetuă de a se supune autorității *tătucului* (*țar sau împărat, unsul lui Dumnezeu pe pămînt*) pentru a-i putea îngenunchea și stăpîni mai bine. E adevărat că Revoluția care dorea să instaureze ateismul, a distrus din temelii așezăminte bisericești și monahale, a ucis și trimis în lagăre și în închisori sute de mii de preoți și de călugări, dar tot ea a reinstaurat o nouă religie, bazîndu-se pe vechiul sentiment religios al rușilor, pe credința lor în ceea ce va să vină (de data aceasta sub forma comunismului) și pe cultul lor pentru icoane, în crearea și comentarea cărora se dovedesc neîntrecuți (vezi portretele întemeietorilor marxism-leninismului, împreună cu cele ale *tătucilor comuniști*, în frunte cu Stalin, expuse pretutindeni în perioada sovietică).

Și, iarăși, nu e de mirare că aceeași Biserică oficială a fost supusă unor încercări de reformă, fie prin revizuirea traducerii textelor sfinte, fie prin tentativa de a o aduce în acord cu Biserica Apuseană măcar sub aspectul implicării mai vii în viața reală a credincioșilor (vezi mișcarea uniată, reforma religioasă rusă și barocul rus, prezentate în două dintre cele mai consistente capitole ale cărții: *tabloul IX, Rusia Lituaniană, reforma religioasă rusă și barocul rus* sau *tabloul XIV, Rusia catolică*), fie prin deposarea de atributele de suveranitate pe care și le arogă pe un fond real de incultură și înapoiere (vezi parodiarea slujbelor religioase, desființarea Patriarhiei ruse de către Petru I și înființarea Sfîntului Sinod, un organ secular de control al Bisericii, *tabloul XI, Rusia Petersburgheză și secularizarea rusă*), fie prin deschiderea de *ferestre către Europa* de către același țar reformator, fie prin existența de Rușii indepen-

→ dente, funcționând în regim de republică (vezi *tabloul VIII, Rusia roșie, Rusia Novgorodeană și ferestrele către Europa*). Această coexistență de mai multe Rusii este bine pusă în evidență de cartea de care ne ocupăm în tablouri speciale și în referințe bogate la componenta catolică a religiozității sau a formei de stat republicană prezente pe teritoriul Rusiei moscovite, dar și, mai târziu, în Imperiul Rus. Aceste referințe culminează cu *Scrisorile filozofice ale lui Ceaadaev* din prima jumătate a secolului al XIX-lea și, mai ales, cu cartea *Rusia și Biserica universală* concepută de Vladimir Soloviov la interstițiul aceluiași secol cu secolul XX. Aici trebuie să facem observația că, deși îngrijitoarea ediției a explicat de ce a fost nevoie să recurgă la această soluție, folosirea numelui *Rusia* pentru realități atât de diferite poate da naștere unor nedumeriri în percepția cititorilor care nu sunt familiarizați cu istoria adevărată a Rusiei și poate deveni argument pentru aprobarea invadării actuale a Ucrainei de către aceasta.

În ceea ce privește Biserica oficială și trăirea religiei ortodoxe, așa cum subliniază Martin Putna, spre sfârșitul secolului al XIX-lea se poate observa mai clar *reformismul ortodox* care se manifestă ca un curent în cadrul unei mai largi renașteri religioase ruse. Această renaștere a fost precedată de activitatea cercului *iubitorilor de Dumnezeu*, care a dus la disputa despre *rit*(*tabloul X*) și a fost anunțată decis de proiectul de modernizare a creștinismului gândit de Lev Tolstoi, proiect ce urma să folosească metoda de reformă *sola scriptura* și să respingă dogmatica și ritualul atât de prețuite de ortodoxia rusă. Dacă nu a reușit să realizeze o reformă adevărată a Bisericii ruse, Tolstoi, împreună cu poetul și gânditorul religios Vladimir Soloviov, au inaugurat o perioadă de o mare tensiune mistică și de deschidere spre cele mai diverse viziuni religioase și de trăire mistică. Topite într-o *gândire religioasă* complexă și profundă, la începutul secolului XX, aceste deschideri au dat un număr impresionant de scrieri filozofice și religioase, fundamentale nu doar pentru filozofia și teologia rusă. Efectul deosebit al *reformismului ortodox* amintit a fost susținut de grupări și societăți care au funcționat în Rusia prerevoluționară (între acestea a strălucit Societatea Religioasă și Filozofică în care gândirea sofistică a putut reinterpretă întregul sistem al dogmaticii ortodoxe), precum și de Institutul Teologic Ortodox Rus, înființat la Paris de filozofii ruși exilați, institut care a facilitat publicarea și răspândirea în Occident a unor scrieri ce au uimit prin originalitatea și frecvența cu care se produceau. Ca și în celelalte domenii ale culturii, la începutul secolului XX, gândirea filozofică și religioasă recupera din timpul cît Rusia fusese aproape o necunoscută pentru viața intelectuală și religioasă a Europei!

Dacă, în perioade diferite, se observă la ruși tentative de reformă a ortodoxiei, Biserica, dar și cultura, răspund mereu acestor tentative printr-o reacție de conservare a gândirii și practicării religiei creștine după tiparele tradiționale. Deschiderilor le urmează negreșit închiderile asupra sinelui, văzut nu doar ca practică ortodoxă moștenită, dar și ca slavitate și specific național. Pentru a afirma acest sine, rușii trebuie să combată nu numai tendințele de catolicizare, dar și iudaismul practicat de o bună parte a populației din ținuturile cucerite de ei. Această populație este așezată, în principal, la granița dintre Velikorusia (Marea Rusie, cum începe a se numi Rusia Moscovită), cu Malorusia (Mica Rusie, cum se va numi Ucraina) și cu Belorusia (Rusia Albă, pentru a sublinia calitatea celor din urmă de anexe și teritorii supuse Imperiului rus (vezi tabloul XIII, *Rusia evreiască*).

În principal, însă, rușii au a se defini pe sine nu prin comparație cu etniile din interior, care nu prea contează, ci cu Europa civilizată care, începînd cu țarul Alexei și cu fiul acestuia Petru Cel Mare și continuînd cu lunga domnie a Ecateriei a II-a, le-a furnizat un model de civilizație și de cultură pe care l-au folosit din plin. Întreg secolul al XVIII-lea a creat replici în toate domeniile la acest model (replica celebră fiind chiar orașul Petersburg, un oraș absolut occidental) pentru ca, apoi, Rusia să simtă nevoia să-l critice și să-l respingă în numele propriei superiorități etice, de gândire și de evlavie creștină autentică. În numele acestei superiorități, se va dezvolta, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, curentul slavofil care se va opune occidentalismului, dar și un panslavism păgubitor, care va resuscita pofta de cuceriri teritoriale din timpul Rusiei tătar-mongole și al Rusiilor care i-au urmat (în timp și cu metodă, acestea și-au anexat teritorii străine pînă la Oceanul Înghețat de Nord și pînă la Oceanul Pacific: Hanatul Crimeii, Hanatul Kazanului și al Astrahanului, Siberia, țări din Asia Centrală, precum și părți mari din ținuturile caucaziene).

Conform doctrinei panslaviste și urmînd vechiul vis *Moscova a treia Romă*, în secolul al XIX-lea, Rusia își propune să ajungă pînă la Bosfor, reunind toate popoarele slave într-o unitate (chiar dacă unele popoare slave nu consimt la această unitate, chiar dacă nu toate popoarele aflate pe drumul spre Bosfor sunt slave). O unitate, pe care o propăvăduiește atît Danilevski în cartea sa *Rusia și Europa*, cît și, din păcate, Dostoievski în *Jurnalul de scriitor*. Unitatea slavilor, după părerea marelui scriitor și a altora, nu poate fi condusă decît de Rusia. (vezi taboul XVI, *Romantismul ortodox și panslavismul*). Dacă în planul culturii slavofilia a dat roade semnificative pentru devenirea ei, iar în planul gândirii filozofice și religioase a anunțat marile teme ale momentului cînd această gândire a atins apogeul în cărți memorabile, în practica istorică, slavofilia a impulsionat atașamentul pentru patria numită *maica Rusia*. Ființînd într-un tandem tradițional cu *tătucul țar sau împărat, maica Rusie*, identificată în imaginarul poporului cu *Maica Glie* și, apoi, cu *Maica Domnului*, va fi apărută cu orice sacrificiu, în toate războaiele numite *De Apărare a Patriei*, chiar și atunci cînd instituția regalității va fi abolită de Revoluția Bolșevică.

Dar nu numai *maica patrie* primește atribute ale sfințenie și gesturi jertfelnice din partea poporului. Și imaginea *tătucului*, la care mujicul rus, care putea fi vîndut ca o marfă, se închina ca la o icoană a înscris în imaginarul popular figuri care pentru el reprezintă fie idealul creștin de sfințenie (vezi Alexandru I, Alexandru al II-lea), fie întruchiparea imaginii obsesive a Antihristului (vezi Ivan Cel Groaznic sau Petru I). Împreună cu permanenta așteptare a Sfârșitului lumii, astfel de întruchipări ale imaginarului rus exprimă un fel de a trăi pietatea creștină la limită, în stilul complex și paradoxal surprins atît de bine de Dostoievski în romanele sale și ilustrat atît de descumpănitor pentru o gândire logică de resuscitarea în timpurile actuale a trinității lansate pe timpul lui Nicolae I: *autocrație, ortodoxie, popor*.

Martin C. Putna consacră acestui fenomen tabloul XIX, *Rusia Sovietică și reînnoirea trinității ortodoxe*, pe care îl rezumă astfel: „comunismul a persecutat creștinismul și creștinismul a încercat să supraviețuiască”, avertizînd, totodată, că istoria spirituală a acestei epoci nu se reduce la dualismul „persecutori versus persecutați” și oferind, în sprijinul acestei opinii, un tablou extrem de bogat prin diversitatea și contrastele lui, dar și prin valorile care îl compun. Acest tablou se voia sintetizat de N. Berdiaev în expresia *Un nou Ev Mediu*. Numai că istoria spirituală a Rusiei înregistrează, în perioada sovietică și imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, momente semnificative care, după părerea autorului cărții, contrazic orice impresie de unitate și omogenitate pe care o sugerează expresia lui Berdiaev. Între aceste momente, autorul amintește: exilarea cu forța a elitei gândirii filozofice și religioase, înființarea *Bisericii vii*, controlate de stat și colaborînd perfect cu acesta, reinstituirea, de către Stalin, a instituției Patriarhiei în timpul celui de *Al Doilea Război Mondial* pentru ca Biserica să ajute statul să recruteze pentru front cît mai mulți oameni, dezvoltarea fără precedent a culturii dizidenței interne și din exil, existența unei mulțimi de direcții contradictorii în gândirea religioasă și artistică rusă care revin la esențele lor cunoscute: romantism ortodox, reformare, restaurație. Pe bună dreptate, în acest context al creșterii interesului pentru problemele spirituale în perioada sovietică și postsovietică, Martin Putna acordă spațiul cuvenit comentariilor asupra căutărilor religioase în creația, gândirea și prezența socială a unor personalități, ca: Al. Soljenitîn, Cinghiz Aitmatov sau Al. Men, dar și asupra regăsirii tuturor curentelor de gândire și de trăire a ortodoxiei în ideea unică a *Sfintei Rusii* și a *naționalismului rusesc*. Ultima parte a cărții *Concluzie. Lupte noi pentru Rusia veche* relatează, într-un ritm alert dar perfect controlat de obiectivitate, modul cum Vl. Putin a preluat din mers această idee făcînd din ea rațiunea unei politici la care asistăm cu toții astăzi.

După scurta și, probabil, incompleta prezentare făcută volumului *Tablouri din istoria culturală a religiozității ruse* (tradus de Maria-Mădălina Mihai și îngrijit cu acribie de Iulia Nițescu, asistată de Marina Vraciu) trebuie să repetăm cele ce am spus deja de la început: cartea lui Martin Putna este absolut necesară pentru ca cititorul român să capete informații istorice, culturale și spirituale din cele mai complete asupra unei probleme de mare interes intelectual și istoric, să perceapă unul dintre multele moduri de a trăi și a gândi creștinismul în actualitate, precum și să înțeleagă corect ceea ce se întîmplă la ora actuală la granița țării lui și, în general, în lume.

Ioan ȚICALO

Cu gândul la „Haiducul însetat”

d`ale lui badea Scârțan

Profesorul de biologie, transferat de curînd la singurul liceu din localitate, a intrat ca o fur-tună la cei din clasa a XII-a, a zvârlit catalogul pe catedră și a periat cu ochii, fără grabă, elevii. S-a oprit cu privirea asupra Anicuței Pădura-ru, înghițind în sec, apoi s-a prezentat, ca să treacă la lecție. Ora care a urmat a invitat-o pe frumoasa liceului să răspundă la câteva întrebări, i-a cerut carnetul, spunându-i cu voce scăzută deasupra catedrei:

– Ai știut de șase, dar, pentru ochii tăi frumoși, îți pun șapte.

Eleva s-a îmbujorat și a plecat crispată la locul ei. Cum atitudinea profesorului s-a repetat peste iarnă, Anicuța n-a mai rezistat și într-una din zile a izbucnit:

– Domnule profesor, de ce țineți numaide-cât să mă jigniți de fiecare dată?

Întrebarea rostită în gura mare în fața clasei, luându-l pe nepregătite, cât pe ce să-l sfeclească pe Zamfirescu. Acesta și-a revenit cât ai zice pește, replicându-i tinerei cu o mutră zâmbitoare:

– Eu cred, domnișoară, dimpotrivă, că te apreciez la justa valoare și că ar trebui să fii de-a dreptul fericită, mai ales că știința ta e puțin în suferință. Ar fi nevoie să facem olecă de pregătire...

– Domnule profesor, rămân cu cât știu, fără pregătire suplimentară.

– Mă rog, faci cum vrei, că de alaltăieri ai devenit majoră, a încheiat discuția Zamfirescu, încercînd să-și ascundă un rictus năvălit peste el fără veste.

Lucrurile au părut să se așeze în matca lor pînă la vremea exploziei florale a lunii mai, cînd, la sfârșitul unei lecții, profesorul i-a cerut Anicuței să așeze mulajele la locurile lor din rafturi. Imediat ce au rămas singuri, profesorul a abordat-o frontal:

– Nu pleca, căci vreau să-ți spun ceva. În primul rînd, cunoștințele tale, indiferent de materie, nu-ți vor permite să ieși bacalaureatul. În al doilea rînd, de fapt ar fi trebuit să încep cu asta, eu te iubesc din prima zi ca un nebun. Îți promit să aranjez să ieși examenul...

– În mod sigur e un preț în aranjamentul propus.

– Ai intuit bine. Măine e sîmbătă, eu mă urc în mașină, plec la pescuit, trec pe la gazda ta și amîndoi ajungem la hanul „Haiducul însetat”. A, să nu uii, am în portbagaj o rochie superbă pe care s-o pui pe tine la banchet. Ce zici?...

Tînăra, de o frumusețe răpitoare, și-a plecat ochii, analizînd parcă propunerea.

– Ei, hai, nu te fîstăci! a încercat s-o încurajeze Zamfirescu.

– Pe la ce oră, domn’ profesor? și-a ridicat murele Anicuța.

– La zece! s-a entuziasmat amoretzul.

– Nu vin cu dvs., să nu ne vadă cineva cunoscut. Am să iau un taxi. E bine?...

– Te aștept cu toată dragostea, a privit-o cu nesăț bărbatul.

A doua zi, Zamfirescu a oprit la marginea târgului, și-a schimbat hainele și a virat spre dreapta, accelerînd către „Haiducul însetat”. Așteptînd în cameră, cînd a văzut că se apropie un taxi, a sărit într-un picior, s-a învîrtit ca un titirez, apoi s-a aruncat în fața oglinzii pentru a-și aranja părul grizonat. Și-a aruncat ochii pe masă și s-a declarat mulțumit de încărcătură. La primele ciocănituri, s-a înfiorat ca un adolescent și a deschis ușa, desfăcîndu-și brațele:

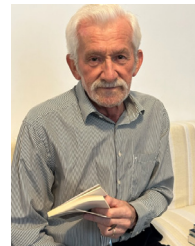
– Anicu...!

Următoarea silabă i-a rămas în gât, mâinile i-au căzut fleoșcăite, în vreme ce ochii păreau că au de gând să-i sară din orbite.

– Ai promis că te lași de golănie, Titîșor! i-a vorbit cu asprime soția, dîndu-l la o parte.

– Rely, m-am gândit și la tine, a scheunat el ca o șarlă din spate... Eu tot pe tine...

– Știu și vîd, pescarule! i-a replicat nevasta, în timp ce răsturna masa cu bunătățile de pe ea. Aici s-a umplut paharul și de aici te duci la sora ta în așteptarea actelor de divorț, l-a avertizat femeia ieșind, cu un calm exasperant.

O carte de poeme care frământă și tulbură

Paginile volumului *În liniștea fricii* de Olimpiu Nușfelean (Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2024) însumează, printre altele, un poem adânc meditativ care pune la încercare firea omului – omul, o furnică, un năpârstoc, ființă umană aflată în egală măsură aproape și foarte departe totodată de *particula lui Dumnezeu*, bosonul, care înglobează în sinele Său întreg Universul infinit și cel nedefinit. Poemul frânt și construit în același timp în cuvinte puține dar ales cernute, închide în articulațiile lui o parte de învățătură din Evanghelia Sfântului Apostol Ioan, la încheierea poemului poetul lăsând deschisă curgerea ușilor, ferestrelor și tronurilor deoarece încă sunt multe altele care ar trebui îndeplinite, spuse și scrise, care dacă s-ar fi scris și s-ar scrie, *lumea chiar nu ar încăpea în cele câte sunt scrise*. Iar multe alte fenomene urmează să se adeverească spre a se oferi. Poemul pare numai straniu dar nu este ciudat, nici măcar elegiac, cum ar fi unii tentați să afirme, ci întreg, rotund, un întreg care merită a fi continuat, după cum se și întâmplă în paginile cărții (acoperite și de-o sugestivă grafică: Ioana Moronka). Titlul poemului este *Cumpănă*:

„Tu stai și citești stelele
în găleata de apă
scoasă din taina pustiei.

Șiruri lungi de cămile
scriu cărări imposibile
pe cerul de august.

Vine seara
și trag cerul peste mine
ca un cort
sub care cine altcineva își mai caută adăpost?

Și dacă Dumnezeu ar călca
în trecere
peste foaia mea de hîrtie
abia scrisă
ce-ar fi:
Dispreț sau înălțare la cer?” [p.28-29]

Poemul *Cumpănă* apare cum spuneam în diferite forme de expresii lirice în multe dintre versurile care formează corpul întreg al volumului. Raportarea la Dumnezeu este operată aici cu îndrăzneală pentru că așa a și fost spus: *Îndrăzniți! Nu vă fie teamă!*

Poemul omonim care dă titlul volumului, *În liniștea fricii*, înfățișează o meditație lungă, răscolitoare care răstoarnă peste lume și pe universurile din noi și de dinafară ecurile prăbușirii cosmosului și apocalipsa, vestirea Mărețului nebine. Poetul crează ambianța terminatoare care amintește de vremea pandemiei *nouăsprezecimii covidate*, aduce aminte de frica ieșirii din spitale, dar și de trenulețul de lemn. Însă nu despre acele timpuri scrie în special poetul, nici despre frica indusă inimilor prin intermediul mijloacelor de comunicare și ale dispozitivelor media. Scrie despre „frica, da, ce înaintează prudentă pe străzi,/ nu i se aud pașii,/ nici șoaptă, nici prăbușire de trăznet./ Bat tobele – tam-tamuri străine – și urechile-s surde,/ ciocîrlia e peste cîmp, dar vacile,/ slabe sau grase, nu pasc/ iar frunzele plopului nu se mai clatină/ în cîntecul apusului/ – soarta nopții nu mai stă în freamătul pădurii –/ suflă trompetele îngerilor temători,/ dar cerurile nu se deschid!// Iisus urcă un deal transilvan/ și își așează singur pe cap/ coroana de spini înfloriți –/ pe cînd Iuda, ascuns,/ nu mai trădează pe nimeni,/ lăsînd istoria fără răspuns.// Nimeni cu vină – toți pedepsiți...” [p. 7]. Acest ultim șir, inspirat tot din versetele biblice, face însă legătura indelebilă cu nebuloasa care s-a așezat peste evenimentele din decembrie 1989 (aluzie și subliniere pur întâmplătoare a poetului), o revoluție care nu a fost revoluție, iar evenimentele din prezent apar retrograde și frica a devenit mecanism de

dezumanizare, cum dezumanizante au fost și evenimentele aceluia Decembrie negru.

Este frica de mâine, care profetește ura, răul prezentului nebul și necontrolat care bântuiește ca ciurma, însă nu e ciurmă, care ne amenință viața cu particule de politic și cu particule de bancnote și cu particule de smartphoneuri. În liniștea încă a nesfârșitului lumii – întrucât ne este dat a pătimii și bucura până în veacul veacurilor – poetul se războie melancolic, împăcat și neîmpăcat: „Nu zgomotul obosit mă înspăimîntă/ ci liniștea prin care nu mai trece/ nici un fior de simțire” [p. 8].

Lucrările temporale și spațiale asupra omului și a omului asupra naturii lor astăzi nasc nenumărate interogații interioare spiritului și exterioare naturii. Universul întrebărilor care ne agasează cu precizie cibernetică, tot mai răsfățate în multitudinea lor, a interogațiilor, iar răspunsurile precise și înțelepte bat în retragere, dezamăgesc, pentru că neconținut apar ca din neant alte răspunsuri pe care însă nu le descifrăm în integritatea tainelor,

care până în zori/ scriu versuri de-o clipă,/ nopți negre în care stele plâpînde se luptă/ să se agațe de firmamentul iubirilor” [p.13]. Neliniștea care transpiră din poeme vine din sațiul căutării ușii secrete prin care să coboare în inima însuși a poemului. Viața îi e atât de scumpă iar frumusețea ei feminină îl derutează și inspiră: „Orice metaforă ai inventa, nu poți întrece/ clipele ce vin peste tine.// Deasupra capului tău/ Dumnezeu ține în palme o ciocârlie” [p. 23]. Chiar trebuie să fie cineva care are știri de tine, de prezența ta? – se întreabă poetul. Convingerea lui exprimă adevărul că așa este și în Rai, însă această siguranță de sine este doar imaginată. Starea de levitație este presimțită, iar ieșirea din trup i se pare un efort ușor: „După un gard de spini/ dai peste un ogor arat cu calul/ în care a fost aruncată sămânță/ cântărită în căușul palmei.// Cuvinte de mult uitate/ încolțesc neoprite în suflet.// .../ Poposit pe un tîpșan verde/ închipui globul lumii într-o pădărie/ trecută prea repede prin

primăvară,/ așezată pe-o coală de hîrtie pe care/ a fost însemnată cândva o poezie.../ Tot greul țărâni/ acum e lumină.// Totu-i ușor./ Sufletul nu mai vrea să se ascundă/ pe căile anonime ale sîngelui,/ se ridică – încet, încet, iubitor, întremat de noi încolțiri –/ spre înaltul/ de nimeni știut” [*Ce frumos e în Rai!*, pag. 24].

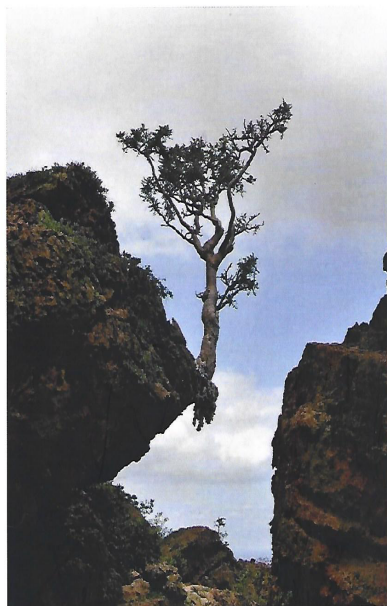
Dincolo de sentimentul fricii, neconținut rămân de „strajă” raționamentul și normalitatea. Zice; „E soare, dar cer nu-i,/ nori hămesiți se mănâncă unul pe altul,/ ignorând firul întins al undiței” (p. 25). Întîlnim și *dilema alegătorului* de neghină din neghină: „Ucigașul cu sânge rece/ cumpără un buchet de flori/ de la florăreasa din colț.../ Merge la o petrecere sau la spovedanie?/ Cu ce gând?/ .../ La o petrecere sau la spovedanie?/ Ce poate face criminalul cu o floare?...” [pag. 26]. Numai în legătura durabilă dintre minte și inimă spiritul poate închipui și neînchipuitul. Aflat mereu în dialog continuu cu alteregoul său, Olimpiu Nușfelean mereu „urcă privirea în globul de pădărie încă viu”, despre care am amintit, însă împrejurul este prea fals pentru a-i acorda credibilitatea și osteneala alegătorului dintre bine și bine, dintre rău și hău... Nimic nu se poate ascunde, *nici în cer*, nici în „cea mai îndrăzneată metaforă”... Asistentul și garantul versurilor recunoaște: „Pînă și eu am ezitări în privința/ smulgerii mele din viață./ Exist doar atât cît îngerul meu/ nu-și ia zborul din metaforele imaginate de mine” [*Cîntec despre îngerul trist*, pag. 82].

Poemul *Despre frică* deconspiră o mulțime de izvoare ale fricii și ale provocării ei: „De ce frică în liniștea dimineții (?)/.../ Frică de tremurul frunzei de plop(?)/ .../ Frică de ursul ce caută noaptea, ca hoții,/ mierea stupului păzit(?)/ .../ Frică de privirea care ar putea (?)/ ...?” [p. 83]. Dar frica se instalează domestică și „citește în mocirla pămîntească”, chiar dacă „ne-am dat seama că suntem mașini zburătoare”, oameni de fier, notează poetul.

Treptat, treptat, în pagini intervine din nou și din nou *alterego*, interogativ-imperativ: „Ești, Doamne, slab că în curînd mă pierzi?/ Ești tare, că mă lași lumii ca rost?/ Dar cît voi fi în cele ce n-au fost?// N-am vrut să fiu însingurat,/ dar tu mă faci însingurat prin moarte,/ pecetea ce o las pe *Înserat*/ n-o s-o mai scrie nimeni în vreo carte.// Nașterea mea a fost cîndva păcat./ Tu ești uimirea mea de-a vieții,/ nu viețuirea-n sine, ci, legat,/ mă tot învăț neantul a-l uimi.// Din toate, am ales să fiu cuvînt,/ o lacrimă șoptită ieri de fire –/ cu mintea Ta, doar Tu pe tine, Te cuprinzi;/ cui să-i mai fiu veșmînt?// În toată birfa lumii – semnul meu/ nu că exiști, ci că-s al Tău” [*O pecete pe înserat*, p. 76-77]. Poetul nu caută în neștiute lumi abisale, cum se obișnuiește a se afirma. Abisul este cuprins chiar în el. Și în El!

În liniștea fricii este un volum care frământă și tulbură și ține poezia în picioare, cît cerul, spre cer înălțate, versurile zboară, durabile.

Olimpiu Nușfelean

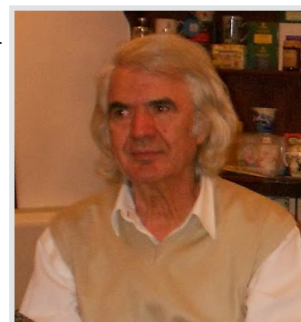
În liniștea fricii

Galaxia Gutenberg

ce le conțin și flutură ca perdele strălucitoare de puf auriu. „Încerc să împart/ în mai multe părți/ o petală de măcieș,/ dar în câte?// Să o secționez, fin,/ cu lama cu care m-am bărbierit/ săptămîna trecută –/ o maculare?// Măruntită cu un/ miros abia ghicit,/ oglindă-rouă pentru soare.../ spulberată de vînt?// Albă, albă, scăpată de/ roșeața rușinii –/ prin traumă –/ macerată în vinul vechi.../ cu ce scop?// În fine, cu decizie,/ pe masa de scris,/ într-un proces de împărțire la infinit –/ pentru cine?” (*Împărțirea florii*, p. 9-10).

Tendința poetului este de a dovedi, de a demonstra pledînd ca un știutor a toate cele, pășește prin ambianțe de puncte precise și de breșe amenințătoare, se îngroapă în manuscrise și cărți de la 1880 și următorii, dar presiunea interogațiilor continuă, deși visează izbânzi. „Privesc marea, cu ai cui ochi?/ .../ Cu ochii lecturilor mele?/ În stînga, sora, în dreapta, soția.../ Fiecare ar vrea să-mi împrumute ochiul ei/ .../ Privirea mea/ abia îndrăznește/ să se ridice din manuscrise./ Mama, de dincolo de munți și de văi, mă roagă: «Nu înnota departe de mal!... Ți-am mai zis.»/ Dar, altfel, cum să-i împrumut glasul/ cu care să mă cert,/ pe mine,/ frămîntărilor mele redîndu-mă?// Cum să rezist în cerneala ce se decolorează la soare?” (*Pe plajă*, p. 11-12).

Poetul are în proprietate o galaxie despre care e sigur că e *începutul și sfârșitul* cu „nopți albe în

Tăcerea mea e o singurătate

De-atunci

Era un timp, când din beții,
Scriam sonete răsucite
Și-n adunarea de candrii,
Mai povesteam despre iubite.

Când luna năvălea din nori,
Ca un torent de raze-n spații,
Când diavolul trăgea din sfori,
Mai răsăreau elucubrații.

Când seara, prăbușită-n dodii,
-Ce tineri încă mai eram
Și mai puneam de-un bairam-
Umblam nebuni prin calde zodii.

Și-atunci, patină-am prins, pustie
Și odihnită-n poezie.

Ori

Tăcerea mea e o singurătate,
Poate-i o vorbă fără de cuvânt,
E ochiul mirat când se-abate,-i
Trăirea ce se varsă în gând.

Tăcerea spune poeme întregi
Și basme frumoase pentru copii,
Tăcerea sclipește adâncuri și legi;
Nu pune-ntrebarea, mai bine-i s-o știi.

Deci, ea poate fi o lumină-n splendoare,
O glumă, un bocet sau un zâmbet ascuns.
În ea-i amintirea spălată de plâns
Sau viața-ne,slaba, umil trecătoare.

Sau geniul cel fără de vreo vanitate.
Ori poate-o clipită în divinitate.

Gânduri

Nu vine somnul, iar m-a înșelat,
E ca o curvă ce te-ademeneste;
E-alunecos, asemeni unui pește
Când la picioare mișcă, la scaldat.

Tocmeală nu-i cu el, de-avea onoare,
Cuvânt de-avea, ca un amic bătrân,
Tiptil ți s-ar fi strecurat în sân
Și te-amețea - necunoscută boare.

Rămâi străin și singur, ca o piatră,
Nu te-ntelegi cu tine, nici nu poți,
Că stai de veghe... poate niște hoți
Ar vrea să năvălească, din vreo șatră.

Te-apucă ziua, galben, obosit
Și te întrebi de ce n-ai adormit...

Cu orice preț

Nici versul n-am să-l pot lua cu mine
Și nici răceala ta de dur aisberg,
Nici cerul cu palorile-i senine
Și n-am să pot nici ura să ți-o șterg.

Și nici regretul de-a fi stat cu tine,
-Pe unde-am mers, n-aș mai putea să merg-
Și nici prăpastia dintre destine
Nu aș putea vreodată s-o reneg.

Dar nici la rimă nu renunț, că doare,
Visarea mea n-aș da-o nimănui,
Cu riscul că m-aș pierde-ntre odoare;
O spun aici - și tu-ai putea s-o spui.

Mai bine mort și stârv, pe-un câmp
întins;
Eu sunt poet și nu mă dau învins.

Mâna sfântă

Luna, de-ar vedea ce se petrece,
Sub picioarele-i de diamant,
N-ar mai lumina ruini aztece
Și s-ar pierde într-un alt neant.

În melencolii, cu-nfiorare,
Într-un univers de galaxii;
Nimeni nu ar pune vreo-ntrebare,
Că ar rătăci prin nebunii.

Poate-un soare o așteaptă-n stele
Văduve, dar cine-ar fi crezut;
Luna-i evadată dintre iele
Și din Bărăganul nevăzut-

Când cu mâna-i seamănă stafii:
Fete amânate și zurlii.

Tangou argentinian

O suplă dansatoare păsește cu sfială,
Liană ce-i pierdută în trup de arlechin.
Când vine, parc-apasă-a pianului pedală,
În ritmul lent și tandru-al tangoului divin.

Și pare nefirească, gășind o altă lume,
Unde să-și ispășească blestemul muzical.
Chiar ea, ca obsedată, a fost aleasă-
anume,
Pentru-a deschide astăzi fatidicul ei bal.

O, inima îi bate, de-i istovește trupul,
Spectacolul-lumină e plin de fascinații;
În fundul sălii-așteaptă prietenii, tot
grupul
S-o vadă, diafană, pierdută-n constelații.

Când, visătoare, tinde spre tragicul final,
Ea cade, ca trăsniță, la ultimul ei bal.

Condiția poetului

Vând un sonet pe-o bere, pe-o cafea.
Sunt generos, lumină dau, scânteii,
Căci numai eu îmi sunt asemenea,
Eu și lătratul unui biet grivei.

Din poezie nu răsare banul,
E-o meserie bună... dar de jale;
Când alții-adună totul, cu toptanul,
Tu nu prea urci, te afli tot pe vale.

Și viața ți se pare în zadar,
Ești chiar stimat, dar buzunarul-i gol
Și până-agonisești și tu un pol,
Trecut-a vara, iar ești în februar.

Și-n primăvară, îți șoptești în barbă:
N-am bani, dar am să pasc puțină iarbă.
Aiurea

Mai taci și scrie, cugetă de vrei
Sau fă ceva ce nu se poate spune,
Gândește-te la bani sau la femei,
La viața ta ingrată, de tăciune.

Mai uită-ți clipele, omoară-un vis,
Aruncă-o anatemă nu știu cui,

Îmbracă-o haină suplă, cu dichis,
Invidia stârnește-o nimănui.

Sau fii cucernic, spune-o rugăciune,
Să treacă timpul ce te macină;
Ai grijă să nu calci vreo... dracilă,
Întreabă soarele care apune...

Dar ce să-ntrebi, de ce mai dogorește?
Când timpul nici nu scade nici nu
crește?!...

Că poate

Pe întuneric, stau și mă gândesc...
Durerea neagră-a dragostei m-apasă,
Ceva necunoscut, ca o melasă...
Nimic nu pare că mai îndrăznesc.

Nu judec și nu iert, nu știu ce fac
Și mă frământ întruna, la ce bun ?
Mă-mbrac cu gânduri, iară mă dezbrac,
Singur vorbesc, parcă-s un biet nebun.

O rază de lumină... - n-am de unde;
Șarac ca lov mă simt - și nu mi-e bine,
În noapte ielele să mă ăline.
Niciuna dintre ele nu răspunde.

Îl chem pe Creator: Ce ai cu mine?...
Ce mi-ar răspunde?... Poate mort e bine.

Prada

Sunt ca un leu, ieșit la prădăciune,
Întărâtat de trupuri, mai ales,
Că de demult n-am mai făcut-o des,
Iar soarele poate curând apune.

Cu gând să amiros mirate trupuri
De căprioare, în zvelțețea lor,
Nu am succes decât în cele grupuri
Și unde capul s-a pierdut în nori.

Fac reverința care se cuvine,
Chiar căprioarei suple ce-o-ntâlnesc.
Și-ntărâtat, aș vrea s-o amesc
Și s-o apropii cât mai mult de mine.

Îi spun, ca-ntr-o sublimă acoladă:
Ești pradă mie, numai mie pradă.

Călător

Ce timp puțin mi-a mai rămas, să-mi
trec
Iluziile într-o carte vană;
Înotătorul fuge de înesc,
Iar popa va cânta mereu în strană.

Un chilipir mi-e viața, pe daiboj,
Când anii mi-au crestat doar riduri fade;
N-am să mă uit, în timp, pe vreun răboj,
Iar de-am s-o fac, nu voi găsi smaralde.

Poate vreun vers timid care se zbate,
Prin negre văi să supraviețuiască,
Scăpat, pitiș, din rătăcită doască,
De nu l-aș vrea pe drumuri necurate,

Să-mi lumineze, dincolo, vreo genă;
Mai bine călător în cantilenă.

Daniel Ștefan POCOVNICU

insular

Ideea de munte: singurătatea ascensiunii

De la Octavian Paler așlasem, la tinerețe, că cel mai singur te simți în mulțime. Acumulare de indivizi, înși, persoane lăsând esența sinelui în seama unui număr marțial, confortabil, comod. Cantitate multiplicând senzația participării, diluată, totuși masiv, chiar de sensul ei colectiv.

Fără a exagera potrivirea aceasta, în aglomerație am rămas a-mi fi mie însumi incomod. Însingurat de sinele amplu, concentrat ori prea dens spre a mă lăsa pierdut fericit, cu senină veselie fragilă, între semenii. Deficit propriu de rarefiere dificilă? Pe care o tentez oarecum în angrenajul tiptil al unor asemenea vorbe? Neputința penumbrei vii, mișcându-se deodată, dimpreună cu ceilalți?

În loc de răspuns, posibil prea aspru, meritam poate mai mult, adică vreun fel de încercare iscusit pregătită, meșteșugită cu oarece tâlc. Printr-o îndreptare deliberată spre ostrovul norilor, cum îmi imaginam, pe când mă aflam încă departe, a fi Mont Saint Michel. Mai presus de abundența ucigătoare a imaginii industrializând masiv pitorescul. Seculară icoană de țintă vioaie, încrustată în măneca mării, pentru turismul enorm.

Mont Tombe. Munte Mormânt. Poate doar o gigantică piatră tombală. Aleasă însă de ierarhia înorlor a-i fi reședință sacramentală la în crucișarea primară între apă și pământ.

Munte minuscul al înălțimii, neașteptat, cu totul altfel, concepută, întemeiată. Concept sfidând prin concret frontierele gândirii înguste. Abrupt al ideii de munte definind reziditor singurătatea ascensiunii. Cu toată vechea încărcătură de neajunsuri și amărăciuni adunate grămadă.

Pe când aveam vreo șapte ani, o movilă de pe un șantier ce transmutase în amorf strada întreagă apărea drept obstacol major, magnific, monumental. Efortul eroic al urcușului merita chiar prețul pedepsei părintești furibunde, oarecum frustrate de neînțelegere. Frica de viață moștenită atunci s-a îngropat în adânc, prin viscerele impasibile ale uitării, poate că răbufnind acum peste timp.

Odată cu ea, redescopăr, iată iarăși, nesperata tensiune prolifică a insularității. La Mont Saint Michel, locuiesc permanent mai puțin de o sută de oameni. Înțelepciunea veterotestamentară știa deja că acela era tocmai numărul complet. Cuprinzând toată lumea. Noi toți. Fără excepții. Inșii care învață preț de o viață cum să decupeze propice o insulă a conviețuirii cu alții. Acei câțiva aleși de fiecare spre a-și construi un adăpost încropit din apropiere ca speranță a aproapelui. Sugestia gestului astfel insular, noi am primit-o direct de la Dumnezeu.

Insula munte din golful Saint Malo nu poate să nu evoce într-un fel adânc parabolic faptul că Iisus obișnuia uneori a pune înfimă distanță între El și mulțime. Se urca pe o corabie sau luntre și se îndepărta ușor de la mal. Asigurând astfel minima condiție a unei optime comunicări. Mărturie stau Evangheliile Noului Testament (Marcu, 4,1 și Luca, 5, 2). La Mont Saint Michel, podul de acces pare să fi dobândit cumva această parabolică semnificație. A distanței propice ce ne cheamă a o acoperi printr-un minim efort de curiozitate, interes și nevoie în curs de a fi înțeleasă.

Probabil că e așa prin natura minorei noastre neînsemnătăți minunate. Ce ne obligă, ne forțează meșter resemnifica-

rea singulară, individuală, personală, a puținului insular creat în marea nimicului. Împresurat parșiv de oceanul irelevanței. Contemporană acum, trepidantă, abundentă, digitală, comunicând oarecum. Zgomot perfid ce fură urechi, ochi, inimi. Strecurându-și iscusința vicleană de suț în buzunarul rătăcit, aproape pierdut, al duhului.

Trebuie să ajungi chiar la fața locului ca să-l poți compara cu imaginea rămasă prin minte din tabloul lui Pieter Bruegel cel Bătrân, *Turnul Babel*. A călătorii după inspirație, iată cum înseamnă a te lăsa în voia sortii, ca un dram de revelație, dedicată momentului optim, propice, de sugestia pornirii la drum.

Între timp, populația permanentă a insulei de maximă rezonanță turistică parcă s-ar tot diminua. Pe când impresia de Babel a locului e tot mai vie, pregnantă. Semnificația englezească a celui din urmă cuvânt mi se pare doar aici atât de relevantă. Parcă Mont Saint Michel expulzează ca din burta o colecție vastă de gălăgioși, fremătători, trepidanți vizitatori. Trepăduși sofisticat panicați (sub o aparență de veselie nebună, cvasi-irațională) de momentul solemn, când nu cumva ca să piardă ceva important din tensiunea nebunească a clipei gata mai demult să tot explodeze.

Cei mai mulți dintre oaspeții par înșă sindicaliști rememorând aiurea-n tramvai, în vagă tentă iacobină, pelerinajul de secole la monumentalul simbol al creștinătății occidentale. Metamorfizat, între timp, drept sanctuar profan de piatră, unde rugăciunea abia de se mai aude, asurzită, rătăcită, pierdută printre explicații istoric-arhitecturale, sub amintirea zidurilor convertite revoluționar a pedepsi la reclusiune și muncă silnică.

Încă se disting, dintre toți, asiatici, japonezi, coreeni, chinezi, incomod tentând a se pierde în mulțimea ce nu le poate servi reflexiv camuflajului. Poate și de aceea, cam agitați, confuzi, uneori cu o atitudine ușor agresivă, contrabalansând probabil trac al enormei depărtări de acasă. Deși, lor, Mont Saint Michel ar putea să le pară familiar precum insulele de forma căpătâni de zahăr de prin Marea Chinei de Sud.

Iar mai nou, de când am deslușit câteva boabe de neerlandeză, îi găsesc cu ușurință prin mulțime și pe batavi. Încă distincți față de mare parte a occidentalilor. Dar cea mai firească a rămas tot întâlnirea cu o pereche de români, cărora le-am pasat glumeață solie de solidaritate.

Locul mi-a lăsat, de aproape, o acută senzație de *oubliette*, spațiu de detenție unde câte un personaj extrem de incomod era, pe vremuri, uitat cu bună știință, în loc de orice altă extremă pedeapsă. Tărâm simbolic unde trecutul spiritual al francezilor pare destul de temeinic ignorat, la un mod aproape că științific, tehnologic, bine întocmit, de-a dreptul savant.

Zarva consumeristă a locului confirmă zgomotos că altceva contează acum cu adevărat. Și asta-i tot ce mai interesează mulțimile disperate să nu cumva să rateze ocazia turistică excepțională, atât de instagramabilă.

Aglomerația aceea cosmopolită, industrială și extrovertită, face din Mont Saint Michel insula paradoxului. Cum te-ai putea adăposti de zgomotul haotic al lumii dezlanțuite în asemenea petec de pământ? Să fie de vină nehotărârea locului, la răspântia triplă dintre cer, mare, uscat?

Emilian MARCU

Când viața înseamnă dragoste

Corneliu Carp nu și-a pierdut niciodată amintirile, bune, triste sau vesele, despre lucruri care s-au petrecut ori se petrec în jurul său. Făcând referire la romanul „Dragostea și dreptul iubirii”, apărut la Editura TipoMoldova, Colecția Opera Omnia, în anul 2024, autorul Corneliu Carp povestește despre unele fapte transmise din generație în generație, prezentându-și eroii ca fiind oameni vii, ca și cum totul s-ar petrece sub privirile noastre. Dând impresia că ia viața prea ușor și că nu-l ating gurile rele ale lumii... Corneliu Carp a înregistrat tot ce i-a văzut, romanzând de fiecare dată clipa, trecându-l pe eroul principal, Iulian Simionescu prin timp. După cum știm, lacrima vine fără voie, fiindcă pentru „frații săi”, cei doi pui de oameni nevoiași, copii ai străzii, chinuiți de blestemul sărăciei, numai lacrima poate aduna, peste ani, tăria de a-i vedea la casele lor, căsătorii și cu copiii... Iulian Simionescu îi cunoscuse pe cei doi copii rătași de timp și trăise, din când în când, în anturajul lor, pentru a le afla secretele. Mai multe a aflat în sediul Militiei Centrale din Iași, când au fost arestați și interogați de către un milițian mai stilat, cu ceva carte și cu milă de semenii săi, când Mihnea Pistrui un copil de la orfelinat și Ionel Chelu un băiețel trimis de tatăl lui să lucreze la stăpân, au răspuns întrebărilor maiorului Arsene: „-Mă cheamă Mihnea Pistrui, am cincisprezece ani, dar nu știu cine îmi sunt părinții. Când am întrebat de ei, mi s-a zis că am fost lăsat la poarta Casei de Copii din acest oraș când aveam doi ani și uități așa, m-am trezit acolo la orfelinat, unde am învățat până în clasa a VI-a. M-am interesat în dreapta și în stânga cine este mama care m-a născut, dar nu am putut descoperi. Mi s-a spus că numele meu de familie este Pistrui, iar prenumele Mihnea. Numele o fi fost al familiei mamei mele sau al tatălui meu, nu știu și nici nu am aflat până acum. De ce am fost părăsit la orfelinat, nu cunosc! După interogarea și a lui Iulian, și auzindu-i numele de familie și cunoscându-l pe Antonio Simionescu le-a dat drumul să plece, în speranța că vor deveni oameni drepti ai societății, ceea ce în final s-a și întâmplat, sub îndrumarea familiei profesorului Simionescu. După ce Iulian i-a prezentat pe cei doi copii familiei, să fie acceptați ca făcând parte din ea, acțiunea romanului a luat o întorsătură favorabilă vieții de familie. În timpul discuției cu tatăl său, Iulian i-a vorbit despre dragoste și iubire, ceea ce profesorului i-a dat de gândit. I-a povestit cum un bărbat mai în vârstă umbla la braț cu o femeie mult mai tânără, iar studenții, colegi de-ai săi au bărfit cazul. Povestind unor cadre didactice despre acea situație, profesorii au ajuns la concluziile lor: „-Nu condamnați pe nedrept femeia sau bărbatul, care nu are altă vină decât că, a ascultat de glasul poruncitor al naturii, care nu-ți permite niciodată să șovăi de la ce ți-a poruncit ea să faci.” La finalul conversației, mai mulți profesori, de parcă ar fi fost față în față cu noi au zis aceleași cuvinte: Acestor cazuri le putem da numele de „Dreptul iubirii” și „Dreptul de a trăi”. Drumul vieții romanului „Dragostea și dreptul iubirii” este brodat cu diferite epitet, cu diferite obiecții normale, opinii corecte, având la bază cuvinte pline de dragoste, sfaturi date uneori și cu conștiința superiorității, în sfârșit diferite motive aranjate și uneori motive bine întemeiate. Cei doi copii aveau o familie și erau ajutați cu dragoste și cu mult suflet. Corneliu Carp, imbină natura cu firea oamenilor, dând culoare romanului „Dragostea și dreptul iubirii”. Treptat, între cei doi băieți necăjiți și familia Simionescu a început o legătură frățească care nu avea să se sfârșească niciodată. Iulian a devenit procuror, iar cei doi prieteni devotați trăiau dintr-o meserie cinstită și erau familisti convinși. De-abia după aceea au dorit să afle amănunte despre părinții lor. Iulian i-a ajutat din toate punctele de vedere. Pe Pistrui

l-a ajutat să obțină certificatul de naștere și să afle despre părinții săi, iar pe Ionel Chelu, l-a ajutat să meargă la Boroaia, în satul său natal să-și vadă mama: „Au bătut la ușa casei și o voce de bărbat din interior a răspuns că vine imediat. Apoi, ușa de la intrare s-a deschis larg și în prag a apărut un tânăr, ținând de mână o femeie bătrână, aproape oarbă, fără putere, întrebându-l cine este? Ionel i-a privit pe amândoi și le zis: „- Eu sunt, mamă, Ionuț, copilul tău cel mare. Tu ești bucuria vieții mele, mamă! Sunt căsătorit, cu o femeie frumoasă. Am și un băiat minunat, frumos și deștept, Vasilică. Uite-i pe amândoi, aici lângă mine.” Fiind o familie de elită a orașului, atât Iulian cât și tatăl său, Antonio Simionescu donează bani și chiar ajunge la conducerea unei Societăți pentru Ocrotirea Copiilor Neajutorați, contribuind cu bani și efort fizic pentru a netezi calea copiilor năpăstuiți de soartă. În capitolul „Copiii unei mahalale” este descris unul din actele de caritate al celor doi, care merg să ajute o familie cu trei copii din „Mahalaua Calicilor”, luându-i în oraș la diferite magazine pentru ași alege ei tot ce își doreau. În alt capitol, „O întâlnire sinceră”, Iulian își amintește cum într-o seară, mergând cu prietenii la o crăsmă dintr-o margine a orașului, a întâlnit o tânără care dorea să-și vândă trupul pentru câțiva bani, fiindcă nu avea din ce trăi. Văzând-o, Iulian a rugat-o să meargă cu ei la local. Acolo fata-i destăinuie trecutul, iar Iulian ascultând emoționat povestea, o ajută, dându-i toți banii pe care-i avea la dânsul, însă tânăra i-a răspuns: „-Nu cu argint voi putea să-mi alin durerile care mă consumă prea tare, ci cu dragostea adevărată, venită de la Dumnezeu. În capitolul „Crescuți din dragoste”, Corneliu Carp urmează bătăile inimii, sensibilă la orice eveniment, scoțând iarăși în evidență dragostea și iubirea. Iulian își amintește cu tristete din copilărie: „Își amintea de bunici, de viața la țară, când vedea sa străbătea totul, citind până în fundul sufletelor celor din jur. Bunicii lui Iulian, amândoi învățători, aveau o casă mare și frumoasă și mult pământ. Bunicul era și primar al comunei. Antonio Simionescu era singurul lor copil și-l pregătiseră încă în clasa a IV-a cu profesori buni, să învețe carte, să ajungă om mare la oraș. Din clasa a V-a a fost dat la unul din liceele cu renume, din oraș. În serile de iarnă, acolo la țară, cu permisiunea bunicilor, își lua prietenii prichindei în casa mare, se așezau în jurul sobei din teracotă verde, iar bunica și bunicul lor le spunea povești. De atâtea povești, copiilor li se făcea somn și plecau legănându-se spre casele lor, așteptând o nouă seară de povestiri.” Cuvintele lui Iulian Simionescu rămân magice: „Voi fi un judecător drept, mai întâi cu mine însumi, apoi cu cei din jurul meu. Și din toate rezultatele obținute voi întrupa o floare, o floare pe care să o pun în marele buchet al tuturor rezultatelor omenești.” „-Doamne, Teodora, oare ce stă în loc și nu se schimbă în lumea aceasta în care mai trăim? Apele-și mută cursul, munții se prăbușesc și alții le iau locul. Peste vâi năvălesc bucăți mari de pământ și acolo unde au fost odată râpe se înalță dealuri, însă orice s-ar întâmpla „Dragostea și dreptul iubirii” nu se pot schimba niciodată!” Cuvintele lui Corneliu Carp au fost și vor rămâne ca o pecete veșnică: „Numai noi suntem bine întemeiați. Cei doi copii aveau o familie și erau ajutați cu dragoste și cu mult suflet. Corneliu Carp, imbină natura cu firea oamenilor, dând culoare romanului „Dragostea și dreptul iubirii”. Treptat, între cei doi băieți necăjiți și familia Simionescu a început o legătură frățească care nu avea să se sfârșească niciodată. Iulian a devenit procuror, iar cei doi prieteni devotați trăiau dintr-o meserie cinstită și erau familisti convinși. De-abia după aceea au dorit să afle amănunte despre părinții lor. Iulian i-a ajutat din toate punctele de vedere. Pe Pistrui

Corneliu Carp, Dragostea și dreptul de a iubi, Opera omnia, Editura TipoMoldova, Iași.

Marin IANCU

Un itinerar printre simboluri

În plină maturitate creatoare, autoare a unei producții poetice unitare tematic și stilistic, Maria Pal este, în fond, un temperament melancolic, ajuns printr-o atitudine reflexiv-elegiacă la o viziune pătrunzătoare față de dramatismul existenței. Plasat sub semnul contemplării și acuității percepției ce dă la iveală emoția eului liric, în recentul volum, *Incizii* (Napoca Star, 2024), poeta se supune acelorași stăruitoare experiențe poetice în ceea ce reprezintă proiecția inefabilului exprimării de sine. Concentrat și meditativ, discursul poetic este construit pe un paralelism de imagini sugerând, prin larga lor simbolistică, relația dintre elemente aparținând, în egală măsură, spațiilor din natură și realității subiective, intersectarea celor două universuri reușind să imprime confesiunii un plus de adâncime și suplețe la nivelul reflecției și al expresivității.

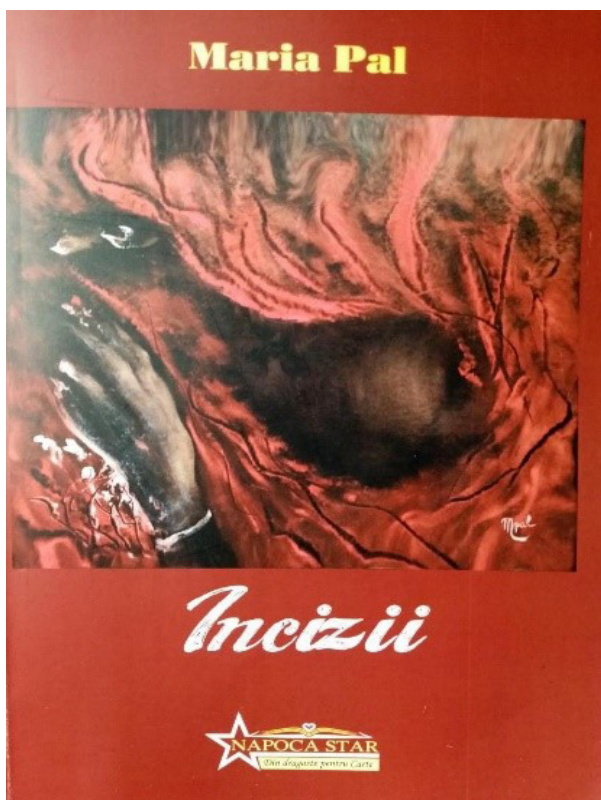
Exersând cu frenezia arta sunetelor și cea a culorilor, Maria Pal cultivă o poezie ce ar putea să ni se prezinte ca un punct de convergență estetică literară, muzicală și plastică, sinteză a diverselor tipuri de „frumos”, spațiul original al acumulărilor interioare, unde mulțimea imaginilor fruste, metaforele și miturile prin care se fac vizibile ideile, apar aici ca o răzbunare a cuvintelor care au o în linie directă o ascendență asupra tăcerii: „din mătăsurile îmbrăcate de oase/ se desprind în stoluri tăcute/ nerostitele rugăciuni// să-ntrupeze ploi cu trupuri noi/ de o misterioasă frumusețe”. Cu atingeri vizibile cu poetica lui Blaga, tăcerea și cuvântul ar marca în poezia de față două țărâmură diferite, unul negrăit, în comparație cu cel de al doilea, intrarea omului în temporalitate și determinare, încreatul („străbați cu mersul tăcut/ deșertul ce se-ntinde-n ore/ cu gustul din atingeri mai pierdut/ decât înțelesul răstăcit de cuvânt”) și țărâmul implicând virtualitatea pură, starea de beatitudine paradisiacă: „grădina-și trece trupu-n ciocârliei/ făcând să rădă-n hohot zeii...” (*Devine o pană*). Înțeleasă ca sâmburele însuși al ființei sale, tăcerea, și nu cuvântul, devine domeniul preferat, un crez poetic ce se declanșează, ca la Rilke sau la Blaga în contactul intim cu lumea tăcută din jur, taina și tăcerea lor stimulând momentul de naștere a poemului, momentul de grație poetică („bufnițele agață mirări în razele lunii/ tot mai arborescente-s hăurire prin tăceri// din zodiile împodobite cu vânt/ se prăbușesc bătrânii arbori/ c-un miez de noapte răsucit pe gât”, unde cuvântul ar fi expresia existenței noastre într-o suferință și moarte: „cuvintele sunt pulberi de cenuși/ înnoată-n rânile din tipătul lui Munch// zboru-i tot mai captiv ca-n păsările oarbe// râul îți întinde aprinse lumânări/ oglinda lui refuză să se spargă” (*Râul refuză*).

Descifrând și interpretând semnificațiile simbolice ale unor aspecte ale vieții, Maria Pal configurează planul de existență uman, cu întregul său repertoriu, astfel încât, odată cu imaginile care fixează elementele „descriptive” ale obiectului ales, poemele din *Incizii* realizează o seamă de imagini menite să lumineze sensurile latente ascunse îndărătul acestor aparențe, într-o înșiruire de combinații ce ne conduc spre spectacolul însuși al naturii și al simțirii omenești („mesteceni albiți de-ngrijorare”, „florile ce-adorm în sânge”, „stele văduvite de cer”, „oftatul din valuri”, „copaci grei de lumină”, „vălvătai de gânduri”, „universul tace bacovian”), un limbaj ce se ridică deasupra contingentului, destinat să dea expresie prin cuvânt, la nivelul imaginilor, unei filosofii subiacente actului liric, ca posibilități de a restitui aproape integral misterul existenței, taina intimă a ființei, sau cu expresia lui Blaga, în efortul de a se constitui într-o rostire „egală arderii” esențiale a firii. Capacitatea de a lumina sensurile adânci ale stărilor e dată de virtutea eului liric de a se uimi în fața Naturii, cu un limbaj ales să se „ridice peste timp” în gestul de a surprinde tâlcurile existenței ființei, de a-și pune întrebări cu privire la raportul dintre om și lumea inconjurătoare, despre singurătate și tristețe, despre lumină și întuneric, cu deosebire, despre problematica timpului și a trecerii lui.

De aici, o adevărată mistică a tăcerii, care pune stăpânire în planul estetic al vieții imaginative, nu în cel logic al vieții practice, cuvântul, creatorul a toate, aducând în destinul ființei întregul ei mister existențial: „din mătăsurile îmbrăcate de oase/ se desprind în stoluri tăcute/ nerostitele rugăciuni// să-ntrupeze ploi cu trupuri noi/ de-o misterioasă frumusețe” (*Trupuri noi*). Prezența

soarelui, ca revelație a adevărului și a purității, reflectă conținutul inimii, sinceritatea: „acum/ soarele doarme pe aripi/ și-ncerci să dai foc întunericului/ cu toți cărbunii ce ard/ prăvăliți peste visuri” (*Dai foc*). Dintre atâtea alte posibilități, Maria Pal aderă la „oglindea” ce reflectă concret cunoașterea de sine, sufletul-model, prilej de liniște și înflorire, ce trebuie să rămână viu, ca în poezia *Flori cernite* („oglindea de scrum în care te-ai privit/ s-a refăcut deodată// din viorile ce s-au întors din drum/ din herghelia ce-a venit c-o pădure/ din astrele ce poartă rândunele pe frunte/ din potecile cu cerul sub tălpi// ți-o aduce-n dar un clopotar/ cu haine de brocart și de hoinar// cu brațele-ntinse/ primești amurgul ce-nfrunzește/ în poemul din florile cernite”), după cum chipul răsfrânt aici devine un semn de neliniște și înstrăinare: „doar fluturii ce trăiesc infinitul dintre clipe/ înțeleg sfâșierea// oglinzile întorc un spate întunecat întrebărilor/ ferecându-și îndoilele” (*Înțeleg sfâșierea*).

Fascinația simbolurilor e însoțită la Maria Pal de propensiunea spre o anumită zare mitico-magică,

o tendință de a ipostazia elementele adânci care configurează chipul nevăzut al realului. Aproape că fiecare fenomen începe să devină un fapt fabulos. Ca manifestare a unui moment privilegiat, timpul este prezentat magic, invadând realul dinaintea zorilor: „vălvătai se roagă/ prin lanuri de spini// înalță castele pe câte-o stea// cu marea ghemuită pe umeri/ ieși tiptil din întuneric/ înveșmântat în candelă de ciocârliei” (*Candele de ciocârliei*). Totul divulă un posibil receptacol al miraculosului, asemenea apariției soarelui care se însinuează ca o virtute magică, invadând luminos spiritul, asemenea unei speranțe înmugurind: „să-nveți cum se culege un cântec/ din cerul vegheat de privighetori// cum se-mbracă o speranță/ din săgeata primită de culturi” (*Leagănul apei*). Apropiindu-se frecvent de natura intimă a lucrurilor, marea apare aici ca un leagăn al posibilului pur: „dintr-o lumină fluidă se ivește poemul/ ce deschide orice colivie// viața devine un cântec de pasăre// tu ești un trîl/ o adiere în brațele unui vânt/ o picătură de parfum într-un nor/ o maree sărutând nisipul”. Alături, în evocări privind metamorfozele firești ale naturii, dăm peste un amestec de confesiuni și descrieri, cu desfășurări de limbaj surprinzătoare, un fel de explozie a tâlcurilor, supuse unei unice exigențe. Toate elementele de reprezentare, toate situațiile percepute de către eul liric ajută la nașterea poemului însuși: „când soarele-și leagănă pruncii/ în săgeți de lumină/ pașii tăi statornici se pierd/ prin târziul din zbor/ în pântecul nopții ce ferecă stele// să-mpiedici glasul durerii/ să nu mai ajungă nîcîcînd/ în mugurii firavi ce plămădesc noua zi” (*Muguri firavi*). Cultivând un ritm interior, abrupt și, deopotrivă, sugestiv pentru momentele de integrare în peisaj, poeme de genul celor intitulate *Între trup și umbră*, *Același refren*, *Speranțele plâng* sau din

versurile aparținând ciclului de unsprezece poezii numite *Lătmotiv*, impresionează prin sobrietate și forță expresivă: „soarele înnoată/ cu salbe de arșiță la brâu// viitorul învață/ cum se intră tropotind/ într-o rană deschisă-n inimă// în cea din cuvânt” (*O rană*). Concentrat și intens colorat afectiv, limbajul din volumul *Incizii* se arată deschis, prin modernismul viziunii, spre elemente de stil bogate, cu efecte imagistice insolite, tinzând spre suprafețe pline de culori, pe un orizont al realului însuflețit: „suflă noaptea/ peste un rug aprins// trimiți în ape/ toate oglinzile ivite-n cale// pe liniile din palme/ pășesc îngerii/ cu grații de libelule” (*Pășesc îngerii*).

În practica simbolurilor de ordin mitologic sau de sorginte naturală, venind dinspre cele două limite, legenda și natura, poemele se configurează ca un „țărâm de mijloc”, ca o relație de mediere între sacru și profan. Utilizându-le doar ca „măști” pentru niște situații existențiale mereu actuale, multe dintre reprezentările de origine mitică utilizate de Maria Pal divulgă o serie de constante ale umanului, semne ilustrative pentru refacerea unui spațiu sacru. Cu fiecare poem, Maria Pal se revelează printr-o complexă gamă de imagini și metafore, plastice prin justetea lor, și, în aceeași măsură, captivante și surprinzătoare prin inedit și prețiozitate. În versurile din *Implorări*, de exemplu, spunerea eului liric devine o revelație a ultimelor tâlcuri ale vieții întemeiate prin cântec: „ții viața-n palme ca pe-o cheie/ numai pentru ușile/ după care plânsetul se-nmulțește/ cu vântul năprasnic drept trenă/ însoțindu-l răzând// implori/ cu disperare crescândă/ să nu-ți mai cosească pleoapele/ să poți admira frumusețea/ din ultimul cânt”. Alături, actele omului își pierd greutatea existențială și moartea încetează de a mai fi teroare: „zilele nu-ți mai aparțin/ necunoscutul bate piroane în trupul lor translucid// și fiecare lovitură de ciocan/ naște pe nevăzute un eșafod/ pe care sunt ghilotinele trăirilor tale/ cu bucurii și lumini// singurele ce mai îndrăznesc să nimicească noile otrăvuri/ din deșertul ce înverzește în tine.” (*Deșertul*). Peste tot, spiritul se vedește un act charismatic, produs din conlucrarea pământescului și a transcendentului: „coboară un înger dintr-o frescă/ și te ia de mână// surprins/ te transformă în lumină// la masa ta în-gerul scrie poeme// în timp ce le recită-n surdina/ ele se mută-n locul lui/ în fresca unde cresc aripi nebuloase/ cu mii de stamine” (*În frescă*).

La nivelul scriiturii, se constată prezența expresiei simple, aparent pur descriptive, concentrarea discursului în notații scurte, întâlnite frecvent și în diverse poeme ca o explozie a tâlcurilor presupuse: „vălvătai se roagă/ prin lanuri de spini// înalță castele pe câte-o stea// cu marea ghemuită pe umeri/ ieși tiptil din întuneric/ înveșmântat în candelă de ciocârliei” (*Candele de ciocârliei*). Deschizând mereu versul, implicat fără întrerupere la descoperirea misterelor lumii, eul liric lasă să se înțeleagă că acest univers nu este doar contemplat, ci și acționat, sensibilizat și pus în mișcare prin cel mai elementar act ale existenței, comunicarea cu frumosul, cu inefabilul. De altfel, chiar titlurile poemelor indică un asemenea periplu spiritual, evoluția de la o receptare senzorială, directă a naturii, spre o viziune a ciclurilor cosmice, în care aspectele lumii nu sunt în esență decât un spațiu al sacrului. Lumea devine la Maria Pal o ființă vie care cunoaște bucuria și durerea, speranța și moartea: „vântul brăzdează pe pleoape/ drumuri pentru tăceri/ furtunile te-nvață pe de rost// un ger nemărginit prinde cuvintele-n gheare/ și harta unui abator le-o tipărește pe spinare” (*Un surâs*). Luând în calcul dinamica intimă a lirismului modern, recunoaștem în aceste versuri spontaneitatea și candoarea unor mărturisiri unde, în afara preferinței pentru expresivitatea concentrată, descifrăm o mulțime de semne ale presiunii erosului.

Meditație lirică asupra lumii, valoarea poeziei Mariei Pal constă în revelarea unei colaborări poet-univers, o corespondență dintre univers și poem. Apropierea de această lume devine, astfel, exercițiu instaurator de limbă poetică. În ordinea lui, limbajul, așa cum ni se arată în volumul *Incizii*, nu poate fi decât perfect, realul fiind afirmat aici ca determinant esențial al actului de creație poetică. În ultimă instanță, Maria Pal ne propune o poezie care, îmbogățită, de o experiență a limitelor, devine o alcătuire sensibilă de materie de grație, un raport de miraculos echilibru între elemente realiste, de viață imediată, și ontologic.

Cătălina HAȘOTTI

Irina Mavrodin, portret poetic

Irina Mavrodin a mărturisit că a mers încă de la începuturi în paralel cu poezia, traducerea și eseul, devenind o figură emblematică recunoscută mai ales prin contribuția sa excepțională în domeniul poematiceii textuale și prin piatra de temelie pe care a pus-o la fondarea practicii teoriei traducerii în România și în Franța.

A debutat cu poezia în 1970, aceasta reprezentând o voce la fel de pregnantă precum cea de traducător și eseist. Poezia sa poate fi citită ca o cosmologie poetică pentru că vizează limpezimea mesajului fără exaltări, este o poezie în care aproape totul apare în imagini repetitive, de o monotonie studiată.

Ceea ce au în comun cele zece cărți de poezie este formula poetică a concentrării maxime. Este o poezie cu un lexic ce face apel la cuvinte într-un registru neutru și modern. Economia de mijloace care caracterizează versurile mavrodiene este obsedantă și devine metodă de creație poematică. Irina Mavrodin face parte din categoria scriitorilor care mai mult taie sintagme decât adaugă atunci când scrie și această metodă este cea care dă și poemelor sale o unitate stilistică fără accente disonante, fiind vizibil prezentă în întregimea operei sale poetice. Ea se înalță în mod natural cu universul spiritual al scriitoarei.

Această scriitură economică, stilul direct, unitar, sincer, discursul laconic pe un ton tranșant conduc direct la esențe, în versuri care sunt o manifestare a unei priviri ce se situează între tragic și sensibilitate.

Ultimul volum de poezii i-a apărut în 2010, în ediție bilingvă. Se numește *Începutul/ Le commencement*, fiind tipărit la Editura Scrisul Românesc din Craiova.

Aici sunt incluse unele poeme din volumele sale anterioare, dar și altele inedite. În această ultimă carte de versuri, cea de rămas-bun, se află miza de adâncime, demonstrația forței de adâncime poetică a Irinei Mavrodin în care adevărul este pus în locul înfrângerii și revoltei.

Iar adevărul este echilibru în cer, dar și în viața de aici. Iată de ce în *Începutul/ Le commencement*, începutul acela de după existența pe pământ, Irina Mavrodin dorește să își găsească puterile lăuntrice ale sufletului în rugăciune mai ales, acea rugăciune stăruitoare care atrage harul Duhului Sfânt și descoperirea luminii dumnezeiești. Și găsim aici o serie de poeme-rugăciune ale unui om care caută liniște într-o lume a speranțelor anulate, poeme ce dau acestei cărți valențe religioase.

Cartea se deschide, desigur nu întâmplător, cu poemul *rugăciune*: „Doamne o dată și încă o dată/ Te rog/ să mă ajuti să străbat// cu bine/ veșnicia acestei zile/ să înfrunt ca și până acum/ primejdia de a fi vie// teribila primejdie de a avea/ un trup de carne/ cu vene albastre/ pline de sânge roșu. Amin”. Este o rugăciune de eliberare de viață și de moarte, o dorință de odihnă în liniștea dezgolirii de durere.

Poeta constată că rugându-se își unifică mintea cu inima și puterile sufletului, de aceea cere Domnului „ca această zi/ să fie la fel cu toate celelalte/ pe care mi le-ai dăruit”.

Rugăciunea stăruitoare atrage descoperirea luminii dumnezeiești care se vede cu ochii duhului și se produce când și sufletul este plin de dor și smerit ca în poemul *să spun*: „să spun/ cât vocea mea/ mai poate să spună// că lumea aceasta poate fi iubită așa cum este/ Doamne dă-ne// atâta minte cât să înțelegem/ și suflet atât cât să simțim/ bucuria de a fi/ în creație și în creatură”, poeta intrând în rezonanță cu lumea, cu integrarea în natură, ca topos protector, iar lumea o vede existând „într-o mie de feluri/ făcută dintr-o mie de felii/ fiecare cu gustul ei” (*lumea*).

În iubirea sa, Irina Mavrodin îmbrățișează tot pământul, lumea întreagă și lumea de dincolo: „crede în lumea asta verde/ e un dar/ ție făcut/ crede în viață/ dar crede și în moarte” (*vocea și somnul*). Poeta are sentimentul aproprierii morții. Cu cât se apropie de ea, cu atât mai mult își alimentează poezia. Despre acest lucru ne convinge în poemul *porunca*, un fel de crez al său poetic: „tu cea care știi/ că totdeauna/ totul e pierdut/ și că niciodată// nimic nu e pierdut/ prin care poem/ în fiecare dimineață/ o Rugăciune// prin care mulțumește-I/ Celui de Sus/ că mai ai încă ochi/ să vezi/ Lumina Sfântă a Zilei”. Irina Mavrodin precizează care este rolul poeziei,

al scrisului, în general, el fiind tot o rugăciune, o slujbă: „Fericită scriu/ Binecuvântată fie/ această Dimineață/ această Lumină/ Sunt Vie (*începutul*).

Există și o serie de poeme în acest volum unde Irina Mavrodin recurge la obsedanta metaforă a sângelui în viziuni sumare, nealambicate. Recurența vocabulei **sânge** și a derivatelor ei trădează un fel de fascinație obsesivă a acestui cuvânt care duce poezia la limită.

Sângele opune luptei pentru câștigarea seninătății un refuz tragic al conștiinței, așa cum apare el în poemul *conversație*: „întind mâna/ ating o floare/ mi-e frică/ mâna mi-e pătată de sânge”.

Poeta știe să și strige, dar găsește un fel de odihnă în strigăt. Putem interpreta versurile din *un mecanism perfect* ca o constatare a unei conștiințe adânci care își recunoaște limitele: „cer și pământ/ vă ador/ cruzimea voastră// m-a transformat/ într-un mecanism perfect/ care nu știe decât să adore// cu buze groase/ plescăind de plăcere/ striga-voi deci iar și iar/ prin vene vegetale/ prin vene animale/ sângele îmi va curge// în roșii morminte...”. „Roșiile morminte” sunt lumea cealaltă, cea roșie și ea, care însă arde în lumină.

În acalmia vocilor interioare ale poetei, de o aparență liniștită, se instituie „pata de sânge/ pe dușumeaua albă”, dar Irina Mavrodin găsește soluția salvatoare – „pata de sânge/ luminează întreaga bucătărie” (*crima perfectă*).

Metafora sângelui, sângele, acest cuvânt devenit poetic, la Irina Mavrodin le surprindem și în *poem despre martiriul porcului* prin inversarea raportului tradițional dintre om și porc, acest umil animal sacrificat de Ignat. El este văzut aici ca un adevărat martir, prin imagini pregnante, unele cu tentă naturalistă – „mâini care ucid”, copilul ce învață moartea neîndurătoare „culcat peste porc” și care prin suferința lui devine un „viitor martir”. Actul ocrotirii

porcului de către copilul nevinovat este referențial și auto-referențial. Și iarăși, cu forță expresivă, reapare sângele care „mânjește capul porcului”.

Toate aceste imagini ale sângelui care țâșnește, se varsă, curge, se prelinge, fie prin tăiere, prin rupere ori prin smulgere, fie prin jupuire ori ghilotinare sau sfârtecăre se împletesc într-o muzicalitate cel puțin stranie, cu accente expresioniste ori naturaliste și ne trimit cu gândul la acel

câmp de maci pe care Irina Mavrodin îl evocă și îl invocă într-o scrisoare – „Am avut această experiență, a epifaniei, un câmp de maci, unul pe care îl percepeam în realitatea lui de aici și într-o altă realitate transubstanțializată”, macii devenind astfel celule germinative.

Pentru Irina Mavrodin mâna care scrie este mâna mișcată de uimire. Sensul ei exterior este armonia iar răsfrângerea interioară este revelația. Descoperim adesea în *Începutul/Le commencement* o privire înțeleaptă și mirată, proiectată asupra lumii, scrutând misterul vieții.

În poemul *cu uimire* simțim acel tip de singurătate creativă, poetică, ce aduce a melancolie și care este de fapt o experiență ludică. Până la urmă singurătatea, ne spune Irina Mavrodin, este o stare a minții. Însă și prezența cuiva contează, fie ea și o broscuță: „cu aceeași uimire/ privesc această broscuță roșie/ haide să fim prietene/ pare a-mi spune/ să ne ajutăm una pe alta// să ne facem viața suportabilă”.

Dar cu aceeași uimire privește și lucrurile „după dezmățul somnului divin”, mirată că este vie în poemul *când ametiță*, pentru ca în *poemul firului de păpădie* să se mire în fața unei păpădii (nu știm dacă este o păpădie de pe un câmp sau cea păpădie de pe Dicționarul Larousse). Eul poetic este undeva între lumea concretă care o înconjoară și marele Tot. Acest eu descoperă cu aceeași plăcere elementele cele mai umile ale realității și calea către un nivel superior de înțelegere, cel al armoniei și lucidității, prin frecvente epifanii.

Viața, moartea, iubirea, creația sunt teme predilecte ce s-au decantat în decursul întregului parcurs auctorial mavrodiene, dovedindu-și existența în raport cu alte teme pe care le-a îndepărtat. Cu aceste teme legate de nume ca Proust, Stendhal, Cioran, Flaubert, Irina Mavrodin a trecut din lumea biografului în lumea literaturii.

Ioan RĂDUCEA

Teribil(ist)e confesiuni

Cu *Mai mult decât atât. Volum cu poeme uneori bizare*¹, Val Mănescu (n. 1953, Comănești) bifează cea de a opta apariție editorială. Una singură dintre ele, *Dimitrie rupe tăcerea* (2013), este de proză, restul de poezie: primele trei apărute, începând cu 1993, la interval de cîte zece ani, cele mai recente mult mai frecvent – în 2018, la Junimea din Iași, *Ochiul fără pleoape*; în 2020, la Timpul, tot din Iași, *Menghina cu elice*; în 2023, la Babel din Bacău, *Totul e bine și nimic nu m-a durut*. Părerii despre această lirică au fost emise, cu diverse prilejuri și, în mod neobișnuit, volanții și coperta a patra din volumul curent cuprind nu versuri ilustrative ci un florilegiu al respectivelor părerii – șase extrase, de la Robert Șerban și Carmen Mihalache la Adrian Jicu și Gheorghe Iorga (acesta pe ultima copertă, sub o fotografie a autorului).

Neobișnuită este și ilustrarea primei fețe cu o lucrare plastică proprie (*Princess*, o guașă cu delicată cromatică, portretul prințesei constind dintr-o mască cu tăietură de blazon) și mai ales alternarea generalizată, la fiecare filă (toate din hîrtie lucioasă, de album), a tipurilor și corpurilor de literă, de la Times New Roman, Colibri sau ce vor mai fi, în drepte, bold, italice și de la mărimea 8-9, poate și mai puțin, la mărimea 20-25, poate și mai mult – mai că sîntem tentați să înțelegem în acest sens *Mai mult decât atât*, titlul notat pe copertă, unul egalat, poate și depășit, de caracterele altor litere din text.

Așadar, în efortul unui ecart poetic convingător, se uzează mult de metafragame, și aceasta pare să funcționeze ca o tactică de a sugera (în continuitate cu avangardisme interbelice: revistele *unu*, *Integral* etc.) agitația continuă a cotidianului, în care conștiința își recunoaște fragilitatea și starea de supușenie în fața diverselor valuri discursive. Vorbim de o extensie în plan tipografic a tradițiilor, de acum, intertexte postmoderniste de școală optzecistă, cu observația că tirania expresiei cotidiene concurează cu succes reminiscentele culturii înalte: „molecule încărcate cu Aptitudini Creative/ hulpav aspirate de talentații noștri oameni POLITICI// copii făcuți din amor Total învață la școala Totală/ alfabetul inventat pentru necunoscuți înzestrați/ cu TALENT în formare/pentru că soarele apune mereu Total/ în parcurile din spatele lor protejat de talent” etc. (*orașul meu e plin de TALENTE*).

În fond, nimeni nu poate sări peste umbra lui și, conform unor determinisme nu foarte greu de înțeles, la nivel de temperament, înzestrare, educație literară, situare în spațiu (care este și deplină: „sunt același pârliț scriitorăș din provincia bacăului”) etc., se practică o poezie cu retorică previzibilă, ce reflectă sensibilitatea unui timid ce-și refuză frecvent sentimentele și este bîntuit de spectrul refulărilor violente. Ajunge totuși să impresioneze prin conștiința unei datorii de poet ce „nu poate părăsi postul pentru nimic în lume” (*PLOAIE CŪ STROPI DE ABSINT*) – prin aceasta se atinge romantismul unei atitudini de *poeta vates*.

Chiar dacă vulnerată, conștiința poetică reușește să tragă semnale de alarmă în privința falsificării limbajului prin formule de-a gata, vehiculate de surse sociale/media/virtuale invazive, ce se substituie temelor gîndirii profunde: „urmează imagini ce vă pot afecta emoțional: stafia morții aplauda pe bancheta din spate a mașinii/ când s-a auzit sirena ambulanței) **citea pe telefon prospectul/ Arta rafinată a relaxării pe întuneric în timp ce/ pe valea plîngerii se desființa plantația de lavandă**” etc. (*ȚEPI de MĂCEȘ*).

Nevoia emiterii continue de mesaj, aidoma acestor surse, duce la o inflație de confesiuni, de luat drept comunicate despre nivelul de integritate al ființei, poezia dovedindu-se astfel a fi o formă, degradată de duh lumesc, totuși cu conștiința acestei degradări, a spovedaniei. Mai fiecare text pornește prin a conta ca o reacție impulsivă la cutare îngrijorare de moment, pe fondul unei nesiguranțe absolute, dispusă să interpreteze chiar și teratologic percepțiile. Uneori, și mai ales antifastic, se mai arată meșteșugul cîte unei imagini delicate, eventual pe filieră suprarealistă („un piroman a incendiat o femeie/ în oraș/ a rămas un zîmbet trist cu miros de mentă”), fără însă a se uita că lucrurile arată de fapt foarte rău, în orice direcție. Ni se vorbește de „iadul social media” (*ergo Bibemus*), de „poemele mele fără de rost” (idem) de „civilizația mondială pe cale să se ducă de răpă” (*Resemnare*) etc. Nu este astfel nici o mirare dacă, în ideea de dezabuzare (simbolistă, determinismul meleagurilor bacoviene își spune și el cuvîntul), destule (titluri de) poeme înclină către sarcastice intertexte, frizînd și calamburul (sumbru): „cel mai iubit din sistemul solar”, „portretul perdantului la maturitate”, „flori de tei deasupra noastră/ ofilite rînduri rînduri” etc.

Val Mănescu înțelege să-și definească discursul poetic drept o teribil(ist)ă confesiune, hrănită de un post-simbolism al clamării provincialismului, cu refulări și vulnerări în aspirații, totul asezonat cu biografisme și ricanări intertextuale. Ultimul poem, care dă și titlul volumului, ține totuși să se prezinte optimist: viața și poezia se au bine, prima „niciodată nu va mușca poezia de față” (aluzie la *Leoică tînără, iubirea* de Nichita Stănescu). Cuvintele de încheiere sînt chiar ritos-patetice, dezvoltînd aceeași idee: „niciodată nu vom afla/ unde e buncărul în care o ființă umană să se ascundă/ de poezie” (*Mai mult decât atât*). Așadar, acesta se dezvăluie a fi sensul cel mare al poeziei: mai-mult-decît-atît-ul experierii fenomenalității, fericite sau nu, abordate uneori mai cu patimă, alteori mai cu detașare, în orice caz cu sinceritate de poet.

¹ Val Mănescu – *Mai mult decât atât. Volum cu poeme uneori bizare*, Florești (Cluj), Editura Limes, 2024.

Ionel BOSTAN

Lecția căpitanului Bodale Coltuc

E greu să zici că soldatul predecembrist ar fi știut tocmai multe despre ceea ce se ocupa cotidian fiecare ofițer din comandarea brigăzii. Nu conta că, într-un fel sau altul, făceau parte din același colectiv... De-o pildă, Căpitanul Bodale Coltuc își avea biroul la etajul unu, aripa dreaptă, înainte de casieria plină de gratii - ca o celulă de penitenciar de maximă siguranță - a adjutantului Mercore. Între el și biroul locțiitorului pentru servicii mai era o încăpăre (Serviciul financiar), ocupată de un locotenent major, doi plutonieri și o contabilă civilă de vreo 45 ani. Căpitanul Bodale Coltuc lucra singur în biroul de trei pe trei (metri). Sosea dimineața cu mult înainte de ora raportului, echipat în ținuta de serviciu, aceea soldătească, inclusiv bocanci cu șireturi, doar însemnele ofițerești și centura cu diagonală diferențiindu-l de noi, cei de la trupă. Printre ceilalți ofițeri avea o faimă de "eminență cenușie" în materie de asigurare logistică și altele *pe lângă*, dar nu odată cărcotașii și invidioșii îl taxau drept "Izmenar" al unității. Oricum, era destul de ciudățel; între altele, nu lăsa pe nimeni să-i deretice

Doar atât, dădea din ușă câte vreunui soldat covorul de iută, făcut sul cu mâna sa, pentru a i-l bate mărunț la bară. Praful îl stergea singur, iar să-i ude florile (vreo zece gavanoase), adora de-a dreptul. Masa lui de lucru avea în fiecare din cele patru colțuri câte un pahar metalic foarte strălucitor, de fapt tuburi de la încărcături de tun (calibru ceva mai mare de 100 mm), retezate cam la 20 cm și nichelate, pline cu pixuri și stilouri. Nu cred că am zăbovit în biroul lui mai mult de trei minute (m-a trimis odată sergentul de serviciu pe companie să-i duc o pătură, pe la două noaptea, când era AOSB/ Ajutorul ofițerului de serviciu pe brigadă), dar mai rețin că, pe aceeași masă, erau alinate la riglă, unul lângă altul, măcar vreo două sute de creioane perfect ascuțite, dispuse de la mic (unele de trei centimetri lungime) la mare. În strictă consonanță cu acestea, un alt șir, la fel de lung, era consacrat unei colecții de bricege... Înalț, cred că se apropia bine de doi metri, și nu tocmai slab, ușor trecut de patruzeci de ani, avea o mină veșnic preocupată. Să-l fi întâlnit pe platoul central al brigăzii sau pe aleile dintre cazărmi, nu era defel interesat dacă și cum îl salută gradele inferioare - cu sau fără bătaia a trei pași de defilare; dădea plictisit din mână, un fel a "lasă, bă". Îl vedeam adesea după ora cinci (p.m.) îndreptându-se către compania Geniu, unde rămânea în cancelarie cu un comandant de pluton de aici (alt gălgan de doi metri, ca și el) la câte o partidă de șah. Sergentul Gherasim, de la această companie, de fel de prin Bârlad (ca și Căpitanul Bodale), avea să ne spună că de multe ori îi prindea ora trei dimineața, dar în concentrarea lor nu scoteau un cuvânt ceasuri întregi. A, am uitat să spun, pereții biroului lui Bodale erau plini de medalii și diplome înrămate, care vorbeau de la sine despre valoarea deținătorului. Dar nu numai în materie de șah, pentru că, așa cum aveam să aflăm de la Gherasim, Bodale rezolva cu maximă ușurință, încă din clasa a X-a, problemele din Gazeta matematică. Mai mult, în timpul școlii militare de ofițeri activi a luat mai multe premii la olimpiade, întrecându-se cot la cot cu cei mai străluciți studenți de la facultățile de matematică din București și Iași...

Eram după vreo cinci luni de armată, într-un final de februarie cum numai în Timișoara poate fi de frumos. Seria noastră era proaspăt examinată și declarată aptă spre a lua calea (mai micilor) unități operative, unde urma să ne petrecem restul de stagiul militar - ceva mai mult de un an. În așteptarea formalităților de repartizare și expediere efectivă la noile destinații kaki, vreo câteva zile am stat mai mult prin cazarmă, umplându-ne timpul cu treburi administrative, întreținerea tehnicii de transmisiuni și a armamentului din dotare, pregătire politică, cititul presei, discuții libere (și nu prea!) în clubul companiei șamd. Într-o seară, între Telegazeta și Stingere, sergentului Zaharia i se năzare să revizuim sectorul exterior (platoul brigăzii) ce temporar îl avea în responsabilitate compania noastră (4 Trs./Transmisiuni). Teoretic, nu se prea justifica, pentru că frunzele căzute erau o raritate la ora aceea, iar zăpada se topise cu totul de măcar o săptămână. Dar el zise, așa, într-o doară, haideți, bă, să facem un pic de mișcare, că ruginiți naibii după atâtea zile (vreo cinci) de când n-am ieșit la câmp! Pe platou, mizerie ioc. Un pachet de Carpați botit, aruncat de vreunul de pe la fanfară întors târziu din oraș, două frunze de castan înghețate, desprinse cu ciocul de vreun cioroi nervos, și cam atât. Spre finalul deplasării noastre plictisite, trece pe lângă noi, nimeni altul decât Căpitanul Bodale Coltuc. Chiar știindu-l fără pretenții, sergentul Zaharia, maimarele companiei în

acel moment, urlă din toți plămânii cuvenita comandă "A-ten-ți-u-nee!". Cu toții ne-am fi așteptat ca Bodale să zică repede "Continuați!" și să se facă apoi nevăzut. Dar n-a fost deloc așa. Bodale îi ordonă sergentului să ne adune, după care vedem că are chef de vorbă cu noi. Numai că ne ia profesoral, și nu căprărește. Zice, dragi camarazi, nu am să vă rețin prea mult. Știu, cei mai mulți dintre Dvs. o să spună *ce mai vrea acum și Izmenaru*. Sigur, nu o să recunoașteți, dar și destui colegi ai mei, adică dintre ofițeri, tot "Izmenaru" mă alintă. Bun, eu nu mă pot supăra, nici pe ei, nici pe voi. Doar că vreau să vă fac să înțelegeți, nu echiparea Dvs. cu izmene este esențială și nici pe departe singulară în activitatea armeei (specializării) mele. Acuma, dacă veni vorba despre izmene, hai să vă zic două vorbe. Știți voi, în urma unui prezumtiv atac armat prin surprindere asupra voastră (chiar și cu un efectiv mai mic și de zece ori decât al vostru, ca în cazul unei unități de tip "comando"), care este cel mai probabil rezultat? Vă zic eu. Lucrurile se așează pe trei straturi: o treime dintre voi o termină rău de tot în câteva minu-

te/secunde: sfărtecați complet, creieri pe pereți, mâini/picioare smulse etc. Oricum cei care nu mor pe loc, după sumedenie de operații chirurgicale etc., vor fi legume, adică nu vor muri tocmai repede, dar cu certitudine nu vor reveni vreodată pe un câmp de luptă. O a doua treime este cea cu răniți recuperabili, după o perioadă mai lungă ori mai scurtă de timp, iar cea de-a treia îi include pe cei doar șocați, dar care în funcție de calitățile comandanților mici și mari pot fi dezmeticiți relativ repede și puși pe direcție pentru a trece la contraatac. Dar apropos de tema noastră, ce credeți că au în comun toate treimile de cazuri

analizate? Dacă vă este jenă să spuneți ori chiar nu știți, vă spun eu: cu puține excepții, toți cei atacați prin surprindere *se vor fi scăpat cu de toate pe ei*, unde altundeva (?), decât *în izmene*. Chiar dezmeticiți și cu dorința de a relua lupta, cu senzația de *argilă moale și cleioasă* pe cracii pantalonilor, nu poți spune că ești motivat să "rupi" inamicul. Apoi, vă mai întreb ceva. După o zi, nu zic mai mult, de luptă ori de ședere sub bombardament sau doar de așteptare etc., ce credeți că vă încearcă cel mai acut? Foarte bine ați zis, *foamea*. Și atunci pe cine așteptăm noi să apară cât mai repede pe lângă-ne (ultima conservă fiind demult halită)? Nu cumva trupa lui "Izmenaru", care va înainta pe circuite ocolitoare, bine chibzuite, căci înțelegeți ce se întâmplă dacă dăm nas în nas cu inamicul... Dar nu numai cu de-ale gurii vine ori cu lenjerie intimă, ci, în colaborare cu alți camarazi, și cu medicamente/materiale sanitare, piese de schimb pentru echipamentele utilizate, bucătării mobile, carburanți-lubrifianți etc. Nu intru în alte amănunte, dar Intendența înseamnă mult mai mult decât încerc eu să sugerez aici. De aceea, dragi colegi, îndrăznesc să vă întreb: nu credeți că apelativul "Izmenaru" subestimează o întreagă armă/specialitate militară de care depinde masiv succesul unor operațiuni de luptă?

În loc de răspuns, versatul sergent Zaharia (era cu șapte ani mai mare decât cei din seria instruită, de loc fiind din comuna Marginea, Suceava, iar în civilie era membru al unui ansamblu folcloric bucovinean - na, pune-te cu el!) zise doar atât: Domnule Căpitan, vă rog să-mi permițiți! Fără să-l lase să răspundă, se depărta la 7-8 metri bătând pas de defilare și apoi ordonă: Companie, în spatele meu adunarrea! După care, comandă: Cu onor spre drreapta (adică spre Căpitanul Bodale Coltuc), cu pas de defilare, înainte, marrrr! Bodale rămâne *interzis*, iar noi (vreo sută de câtane tinere) trecem cu fast ca prin fața unui mare comandant. Oricum, cred că nu am mai bătut un asemenea pas de defilare, adică din toată inima, să ni se desprindă tălpile bocancilor, nu alta, decât poate la defilarea de după jurământ, când au venit să ne vadă părinții și frații.

În acea noapte, cam cu toții am mai reflectat măcar odată la spusele Căpitanului Bodale Coltuc, cu nefastele treimi. Impresiile în rândul nostru erau cât se poate de puternice. Cei mai mulți chiar ne-am autoinspecat starea izmenelor. Inclusiv sergentul Zaharia. Erau absolut în regulă... Apoi, deplasându-ne încolonați pe scurtul drum către cantină, pe sub geamul biroului Căpitanului Bodale, mai că ne venea să strigăm "Trăiască Intendența!"...

Numai că, realizăm tot mai mult acum că în realitate, normalitatea lucrurilor și a vieții, în general, venea din cu totul altă parte: soldații aceia mici - care eram (de vârsta clasei a XII-a) - începeau să perceapă semnificația PĂCII, la adevărata ei valoare.

Suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Un alt fel de a scrie poezie, ca extract al suferinței. Așa se vede (pe) dinăuntru. Din afară, e crusta ei, un precipitat. Suferința este ruptură definitivă, separare de fetișuri, disonanță față de trenduri, nu conviețuire promiscuă, distorsionată de sevrage pasagere. Poate că asta generează o scriitură crispată, care îndepărtează, dar palpează cu fidelitatea cea mai acută anfractuosul, pentru că, într-un fel, cartograful - de la o vreme, greu de crezut că involuntar! - devine ostatecul acestor teritorii niciodată ocupate, resimțite ca niște invazii endogene. Voyeurul fără întoarcere. În consecință, fără înfățișare. (ianuarie 2022)

* Lumea e în cumpănă, echilibrul instabil pare să fie referențialul colectiv. Ieri, întâiul accident profesional de sezon. Am căzut peste un ciine. Oricum, nu e nici pe departe cea mai grea năpastă care se putea abate pe capul său. Să nu neglijăm, după ce se ghiftuise deja. Una peste alta, nu există fotografii probatoare, dar nici victime. Ciinele este în afara oricărui pericol, mărturisesc asta în afara oricărui dubiu. (ianuarie 2022)

* Astăzi se fac cinci luni și...același dor de tine, Leus. Să-mi trec degetele prin hlamida ta roșcovană, ca o savană deasă în crepuscul, dor de liniștea ta din afara timpului. De felul în care apărei, de niciunde, adesea în spatele meu, tăcut ca umbra de care iei seama dintr-o dată, deși e acolo mereu. Când obișnuim a spune că un ciine se lungeste la picioarele stăpînului, se uită că, de fapt, e vorba de prietenie, se mută centrul de greutate al relației și al emoției. Mi-ai fost prieten, Leus, de cite ori treceam prin parc sau prin curtea spitalului, te simțeam ca pe o umbră protectoare. Era bucurie și liniște, din nou liniște, să vă știu pe toți acolo, în curtea aceea iregulară, cu ungherele ei nebanuite sau hoinărind uneori, noaptea, prin parc, dar, de cite ori intram pe poarta dinspre biserică sau doar mă gîndeam la grupul vostru, te întruchipai, te iveai tu. Fiecare constelație cu steaua ei polară. Mi-ai fost, poate, un suflet pereche, cu acel atașament, pe cit de distant și sobru, pe atit de adinc. Toată viața mea din acești aproape zece ani, de cînd te știam, pare acum o parte de continent scufundată. Chiar dacă era timp lăsat în urmă, așternut în spate, tot mai întins, am continuat să trăiesc acolo, în el, ca și cum s-ar fi derulat fără întrerupere, înainte, în viitor. Ai fost bună parte din substanța activă a celui timp, acum cu adevărat încheiat, oprit, definitiv, nu mai există acces la el ca la o parte din mine, vie. Privesc spre tubul toboganului, unde te refugiai nopțile, cu ani în urmă. E un ocean orb. Nimic nu întoarce mai limpede și întreg spre sine, decit o privire în gol. Prezentul e o oglindă pulverizată. Memorie cit vezi cu ochii, memorie e totul. Ai rămas o nălucă pe care gîndul, în vehicolul său pe cit de transparent pe atit de ermetic, o va purta mai departe, continuînd să înșele ochii pînă la capăt. (14 ianuarie 2022)

* Unii scriu eseuri, alții trăiesc în eresuri. Deși lumina se schimbă, noaptea rămîne aceeași, egală sieși, constantă, fără capăt. Măsurată în foi de parcurs, al căror număr nu-l știe nimeni. Departe însă de a fi nenumărate. Ireversibila ștafetă a consolării, așadar. (ianuarie 2022)

* Ia să mai secerăm noi o țîră prin lanul de „prieteni”...și din fo 350, cîți avură loc, se ajustă contingentul la 336! Hmm, arată a cifră tranzitorie, cam așa cum sînt toate de-o bună bucată de vreme... P.S. După o vreme, cum „capitalul” vîrstei tot crește și crește, pasiunile de altădată cad pe capete, una cite una, la rangul de presiuni, iar atunci e profilactic ca toate „numerele” să intre pe trend descendent...și apoi, decit să-ți dai „prieteni” în gît, mai bine îi dai în scădere, listă lungă, moarte sigură (cu variațiunea de tranziție: listă lungă, viață scurtă)! (ianuarie 2022)

* Ziua scrisului de mînă e doar una, a și trecut. Dar zilele scrisului în zadar sînt nenumărate. Nenumărate mîini știu asta. Chiar și atunci cînd se „dau” una cu alta... (ianuarie 2022)

JURNAL DE CAMPANIE ÎMPOTRIVA MORILOR DE VÎNT (XVI) (spectrale și nu tocmai amicale) (ianuarie 2022)

* A (a)duce în lumină experiența autentică și intensă a realului, cheamă umbra, irealitatea compensatorie, delirul crepuscular, ocurențele abisale, dioptriile anamorfotice...

* Am scris mereu despre ceea ce mă desparte de ceilalți, aproape nimic despre ceea ce mă unește. Cred că visele au fost cele care mi-au atras atenția. Cînd începi să-ți înțelegi subconștientul, e ca și cum ai roti acele ceasului cu cîteva zeci de ani în urmă, ca să te apropii de vremea cînd încă nu-i ofereai motive convingătoare să-ți ascundă ceva.

* Ce descumpănitor, ce dezarmant de schismatică (și schematică!) poate fi uneori solidaritatea...de cite ori îți vorbesc, o fac ca și cum s-ar adresa unui pacient! Pe de altă parte, cînd ceea ce mai toți admiră la tine este tocmai ceea ce, în ochii tăi, te face insuportabil și te ține la distanță de tine însuți, nu sună a paradox tragic, căci, fără ieșire?

* Alte povești, aceleași ruine fumegînd mocnit printre cutele neantului.

* În negativ, „ocaziile” (ratate, amîinate, refuzate) sînt tocmai „invaziile” (suportate, perpetuu actualizate). Altfel spus, cîte „ocazii” ratate/suspendate, atîtea „invazii” cîștigate/derulate...

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXXII)

Sâmbătă, 29 martie 1997, Paris (continuare) Chestia mai problematică este cu DAAD-ul, s-ar putea, ca să nu pierdem bursa, să stăm cam tot timpul în Germania! Ar fi amuzant să vii să vezi Parisul și să ajungi la Münster și la Jena. Felicia, a cărei bursă prin Institutul Noua Europă al lui Pleșu e dată tot de nemți, a primit 5000 de mărci cu condiția să stea la Paris. I se cere însă biletul de dus și întors, din care să reiasă că a stat la Paris! O să vedem ce și cum. Totuși, ar fi păcat să pierdem 7300 de mărci ori 3,3 = 25000 de franci! Da, am să aduc mărcile acasă și ți le voi lăsa în grijă. Mă îngrijorează creșterea aberentă a prețurilor la case. În București, un apartament de 4 camere a ajuns 100000 de dolari. Păi, cu banii ăștia îți poți cumpăra două-trei camere în Paris! Oare cine are atâția bani să dea pe un singur apartament în București? Dar, la urma urmei, crește progresiv și prețul apartamentului nostru de acum!

La fațada din spate, cea dinspre Champs Élysées, Grand Palais (în partea dinspre Sena, cum spuneam și altădată, este găzduit URF-ul de Română și Italiană!) este amenajat ca muzeu, se fac de regulă expoziții de artă tematică. Am văzut în prima săptămână o expoziție de artă fotografică. Azi am fost la expoziția retrospectivă Jan Vermeer van Delft (m. 1675). Nu știam prea multe despre acest artist, deși îi văzusem câteva tablouri la Louvre. Nu mi-a trebuit mult să îmi dau seama că este un mare pictor, după unii cel mai mare! Au adunat aici, se pare, cam tot ce erte reprezentativ, în general portrete, câteva scene alegorice, câteva peisaje: *Astronomul*, *Fata cu cerce de perla*, *Alegoria picturii*, *Diana cu nimfele*, *Lecția de vioară*, *Femeie citind la fereastră*, *Lăptăreasa*, *Dantelăreasa*, *Fata cu cerce de perla*, *Femeie cu pălărie roșie* etc.). Desen perfect, lumina decantată miraculos, mister etc. Tablouri mici cât o foaie A4, mai văzusem câteva și la Luvru. O să îți placă flamanzii! Eu m-am convertit definitiv la arta lor! Dali îl considera pe Vermeer primul dintre pictori, într-o schemă cu punctaje de la 1 la 20, având în vedere tehnica, inspirația, culoarea, desenul, geniul, compoziția, originalitatea, misterul, autenticitatea. Vermeer e singurul cu maximum peste tot, afară de originalitate, unde are 19. Singurii cu 20 la originalitate sunt Velasquez și Rafael. Ordinea absolută, după Dali ar fi: Vermeer, Rafael, Velasquez, Leonardo, Dali (!), Picasso... Ultimul e Mondrian, între 0 și 3 la toate capitolele. Nu am simțit când au trecut aproape 6 ore, am plecat năuc și, parcă, alt om!

Mă întorc seara târziu de la telefonul cu tine, firește, în al nouălea cer! Peste șapte zile, la ora asta, vei fi fost plictisită deja de prezența mea la Iași. Sunt totuși un zăpăcit. În fața ușii mele, la întoarcere, mă pipăi, nu mai am cartela de telefon, rămasă (odată am uitat-o, tot după o convorbire nocturnă, noroc că nu mai avea decât 5-6 impulsuri!). Fugi în zbor trei etaje, poate o mai găsesc. Nu-î! Mă mai pipăi o dată, era totuși în buzunar! Portofelul îl țin ca de obicei, în buzunarul de la spate! Nu mă pot hotări să îl țin altundeva, unde? În sân?

Am vorbit și cu Eliza, mâine trec pe la ei să ieșim undeva în afara orașului. În noaptea asta este Învieră la francezi, nicio mișcare deosebită! Ce mai, Occidentul, cel puțin Franța, s-a despărțit aproape total de fiul tâmplarului din Bethleem. La radio, pe postul catolic, o umbră de sărbătoare: Bonne Résurrection! Une bonne réveil, demain! Voilă, urări. Lustiger, cardinal și arhiepiscop al Parisului, într-un interviu, recunoaște situația, dar vorbește el însuși ca un intelectual stângist, cam în felul ăsta: că Biserica se bucură că este încadrată în societate, că are simpatizanți destui etc., ca și cum ar fi o organizație oarecare. Pe de altă parte, cardinalul deplânge însingurarea, pulverizarea, lipsa solidarității, toate viciile lumii de azi. Ce-i de făcut? Cine poate ști? În ce mă privește, eu găsesc multe răspunsuri în Augustin și în învățăturile robuste și simple ale clanului meu de la Seimeni.

Mă gândesc cum să îmi fac bagajul. Nu sunt de acord să vă las vouă una din valize. Mai bine mai cumpărăm una. Acum a mai venit și pacostea asta a lui Giosu pe capul meu. Moșneagul ăsta, la care țin foarte mult, o să mă coste trei-patru ore pierdute, plus biletele de metrou. Poate o să las problema lui pentru când mă voi întoarce. Scot din plic extrasul de revistă indicat mai sus, s-a îngroșat prea mult! Ancheta cu cutia poștală o vom face împreună! Sper să nu uit pozele! Am telefonat și la automatul de la bancă, am în cont 9070 de franci, salariul pe februarie! Martie urmează! Incredibil! Este 12 noaptea, e Paște, și pe niciun post, absolut niciunul, nu prind niciun semn: slujbă, cântări, predici... nimic, nimic! Muzică rock, muzică ușoară, vorbăria obișnuită etc. O lume visată și la noi de un Gabriel Andreescu, laicismul absolut! Nici fundamentalism sau superstiții

băbești, dar nici atâta nepăsare nu este parcă la locul ei! În ritmul ăsta, peste o generație-două, se va vorbi despre Franța ca despre o fostă țară creștină, mai ales că islamicii sunt deja milioane, și-au făcut moschei și ei nu umblă cu farafastăcuri laicizante și secularizante!

S-a schimbat ora de vară, ora 1 a devenit ora 2! Noroc că eram cu radioul deschis! Am câștigat o oră mai aproape de casă! Dar am pierdut-o pentru somn, căci mâine, oricum, trebuie să mă scol ca de obicei, mai ales că am întâlnire la amicii Eliza și Costi. Iau din nou de la cap, intrigat, toată scala radioului – nimic! Parcă nu ar fi Paștele. Posturile centrale dau în neștire muzică absolut profană! Aici au dreptate cei din dreapta: mediile sunt mâinile ateilor, pentru care Paștele e doar un fapt divers, de amintit la știri. Nu vor să jignească identitatea confesională a minorităților, zic ei! Dar cu bieții „majoritari” cum rămâne? Doar un post protestant dă un program mai special cu muzică religioasă cântată de mari interpreți (Caruso etc.). La noi, îmi aduc aminte, mediile dau și pe catolici și pe ortodocși, imparțial! Gata, îmi închei ziua de lucru (am tradus patru pagini din Augustin). Închid scrisoarea aici, restul, adică ziua de mâine în scrisoarea următoare. Te sărut, peste timp și spații, chiar acum, nu în viitor!

Chestia mai problematică este cu DAAD-ul, s-ar putea, ca să nu pierdem bursa, să stăm cam tot timpul în Germania! Ar fi amuzant să vii ca să vezi Parisul și să ajungi la Münster și la Jena. Felicia, a cărei bursă prin Institutul Noua Europă al lui Pleșu e dată tot de nemți, a primit 5000 de mărci ca să stea la Paris. I se cere însă biletul de dus și întors, din care să reiasă că a stat la Paris! O să vedem ce și cum. Totuși, ar fi păcat să pierdem 7300 de mărci ori 3,3 = 25000 de franci! Da, am să aduc mărcile acasă și ți le voi lăsa. Mă îngrijorează creșterea aberentă a prețurilor la case. În București, un apartament de 4 camere a ajuns 100000 de dolari. Păi, cu banii ăștia îți poți cumpăra două-trei camere în Paris! Oare cine are atâția bani să dea pe un singur apartament în București? Dar, la urma urmei, crește progresiv și prețul apartamentului nostru de acum!

30 martie, duminică, 1997, Paris. Trezit dimineață la ora 9,30, am plecat imediat la Eliza pentru a ieși undeva. În oraș niciun semn de Paște, poate doar mai puțină lume ca de obicei pe străzi. După vreo oră jumătate plecăm spre Chateau d'Ecouen unde se află Musée National de la Renaissance, o vizită pe care dl. Hăulică ne-a recomandat-o mai de mult. La vreo 20 km de Paris, pe

un delușor, plasat într-o pădurice, întregul complex este dedicat secolului al XVI-lea francez. Castelul renascentist, cu plan patrat, cu vastă curte interioară, turnuri, ferestre etc., a fost construit și a aparținut lui Montmorency, conetabil al Franței sub Henric al IV-lea, care are și el, împreună cu regina Caterina de Medici, apartamentele sale în palatul sfetnicului. Taxa de intrare este modică (doar 15 franci), zi de sărbătoare, pentru mine gratuit, ca posesor al cardului alb de cadru didactic. Pictură puțină și de mână a doua. Punctul forte este arhitectura internă, amenajarea, cu tapietării abundente de calitate color de la Luvru, ceramică, mozaicuri, arme, picturi murale; deasupra marilor șemineuri, superbe emailuri, din belșug, ceramică, orfevrărie. Vizita a durat vreo două ore jumătate. Opulență și bun gust, tot ceea ce plăcea omului Renașterii.

La întoarcere, cobor la Arcul de Triumf și iau metrourul până acasă, unde sunt pe la 6,30 seara. Trec prin Gare de Lyon ca să mă interesez de prețul călătoriei până la aeroportul Roissy-Charles de Gaulle. Cu metrourul 1 până la Chatellet, apoi cu RER (trenul de centură), totul 50 de franci (dus și întors 93!). Mult! Nu am încotro și telefonez lui Costi, să îl întreb dacă mă poate duce el la aeroport, ca să îi plătesc benzina. Îmi răspunde da, că și așa atinge spre 1000 de franci datoria mea. Cred că au discuții, că am stat la început trei zile la ei pe degeaba, plus cele 3-4 ieșiri turistice. Recunosc, ar trebui să le fi dat/ să le dau ceva pentru benzină, deși ei m-au invitat întotdeauna și, fără mine, excursia lor poate nu ar fi avut prea mult farmec. Aș vrea să le dau ceva, oricum nu mai mult decât face, adică strict prețul benzinei, dar, de câte ori îi întreb, evită, probabil se așteaptă să fixez eu prețul! Va trebui să am o discuție clară și limpede cu amândoi odată. Mi-ar părea rău să răcim relațiile! Masa de prânz (la 7 seară!), ultima porție de ciuperci din cele preparate ieri. Acum mă apuc de lucru: *Confesiunile*, cartea a XI-a; mai am cinci nopți până la plecare, plus noaptea de vineri dormită în tren. La Radio Classique, o operă de Donizetti.

E ora 1 noaptea, lucrez cu spor la *Confesiuni*, de câteva ore. Am ajuns la paginile traduse și deja publicate în *Convorbiri literare: Despre natura timpului* (XI 17-28).

Sar peste ele, le voi face o verificare acasă, după textul tipărit. Mă irită constant întâmplările cu amicii Eliza și Costi. Cât sunt de vinovat?! Oare sunt excesiv de zgârcit, cărpănos? Aș vrea totuși să le dau ceva bani, dar nu știu cum să îi iau! M-a răzbit și foamea, cred că am să mănânc un pateuț, dar nu am nicio garnitură (salată!). În fine, au mai rămas cinci nopți mari și late până ne vom revedea!

Luni, 31 martie 1997, Paris. Început de zi normală. Trezit la 9,30, toaletă, mic dejun: două iaurturi cu zahăr, apoi lucru la Augustin. La radio, o știre îngrozitoare: la Orly, au intrat în grevă și piloții. Greva amenință să se extindă. Doamne, ferește-mă de ghinion! S-au trezit muștele. În baie, unde țin tot timpul fereastră larg deschisă, fiindcă fumez, umblă vreo duzină! Vecinul meu, tunisianul fizician, Akremi, a plecat. Nu știu când, nu am comunicat absolut deloc, în afară de prezentările inițiale și de două saluturi întâmplătoare.

Chestia cu relațiile cu Costi și Eliza mă frământă mereu. Sunt momente în care tensiunea, nerăbdarea, neliniștea ating cote îngrozitoare, ca acum, încerc să mă calmez și să mă exorcizez scriind. Zilele paradiziace scurse de la hotărârea de a veni acasă și până acum par să se fi terminat. Din nou mă întreb: ce vom face, cum voi suporta din nou atâtea luni, după reîntoarcerea la Paris, cum te vei descurca tu, ce se va întâmpla în viitorul mai îndepărtat cu noi, ce se va întâmpla cu postul meu și cu avansarea în catedră, la Iași, ce va fi cu Dinu, etc.

Mi-a venit ideea să îi propun d-lui Dan Hăulică să înscrie între aniversările UNESCO, pentru la anul, 300 de ani de la apariția *Divanului* lui Cantemir (Iași, 1698), prima operă filozofică originală în limba română, de care să mă ocup eu și pe care să o facem în colaborare cu Sorbona. Asta ar cam însemna alergătură și timp pierdut, dar și, totuși, împlinirea unei datorii de serviciu. Se mai adaugă frecuşurile astea mărunte: nazurile lui Costin și Eliza, îngrijorarea că nu mă va aștepta Ștefan la aeroport în București, permanenta obsesie a economiilor... temerea de a nu constata în țară cine știe ce situații stresante și îngrijorătoare. Doamne, ajută-mă să câștig puteri din revederea cu voi!

Il est mi-jour! Lucrez în continuare, deși ar trebui să-mi fac ceva de mâncare. Dimineața nu prea am poftă de mâncare. Foamea îmi vine abia după-amiază și se intensifică spre seară. Program păcătos, ca în adolescență! Noaptea, amica adolescenților dezorientați și nefericiți, precum și a tuturor exilaților!

E ora 2,30 după-amiază, mi-am luat prânzul în felul următor: costiță friptă și spaghete (pâine nu am și nu vreau să-mi cumpăr!). Când să deschid cutia în care credeam că e sos de spaghete, găsesc, de fapt, tot spaghete! Le-am amestecat cu cele fierse, mult mai bune căci erau cu ouă (sosul, fad, dar pasabil!), am presărat niște cașcaval (prost!) ras pe deasupra și cu o berisoară, mi-am alcătuit prânzul. Să văd acum diseară! Înapoi la lucru. M-am mai remontat.

E ora 6 seara, mă întorc dintre-o plimbare de vreo oră și jumătate, a doua zi de Paște, nimic deosebit: Boulevard Diderot, Bastilia, Faubourg Saint Antoine, Rue Cîteaux. Majoritatea magazinelor sunt închise, afară de restaurante și buticuri cu mâncare. În Place de la République vreo 700-800 de metri de ateliere cu vitrină pe stradă, amenajate pentru artiști și artizani de către primărie. Mi se pare că detectez din nou un semn de xenofobie: la o boulangerie, intru să iau o pâine, vânzătoarea care mi-o dă nu mi-o împachetează, special, cred! Aștept câteva secunde și apoi: –Est-ce que vous n'avez pas un sac de papier? –Ah, oui, voilà, monsieur! –Merci, c'est mieux! Aud șopteală tăfnoasă în urma mea între vânzătoare... Îmi propun să joc scene asemănătoare unor francezi, când îi voi prinde prin țară. Nenorocirea e că vor fi tot oameni ca noi, mai educați, căci mărlănimea nu iese din cartierul ei, dar i se pare că-i buricul pământului, fiindcă vede că i se dă atenție! Din nou la lucru. Mă apropiu de sfârșitul cărții a XI-a a *Confesiunilor*. Aș vrea să termin cele șapte pagini rămase, până voi pleca la Iași!

Dacă stau toată ziua la masa de scris, ideile îmi vin. Deschid sertarul și scriu. Am mai spus, scrisul de scrisori a devenit un fel de viciu sau un ritual, un înlocuitor al vieții. Atâta trăiesc, cât scriu! Câtă scriere/scriitură/ scrisoare/ scris, atâta trăire/ trăit/ trăitură!

Creionul cu care scriu este cel cu care rescriu în românește textul labirintic, pulsând de viață, al Sf. Augustin, frământatul de el, mon semblable, mon frère! Oare în ce zodie s-o fi născut? De la picioarele statuii care se află în biserica ce-i poartă numele, am furluat o lumânare. Voiam să o aprind în noaptea Paștelui catolic, dar am uitat! Am început să scriu, de fapt, ca să-ți spun că multe planuri îmi fac pentru cele 14 zile de stat acasă, și că mă tem că nu le voi putea împlini pe toate. Cum îmi mai vine o idee, o notez pe o fișă! S-a făcut un lung pomelnic cu probleme, un punctaj foarte serios. Doar problema principală nu o notez, de aceea ai tu grijă!

Regele blestemat

Un story eroti-comic cu un monarh papugiu, cercetaș candriu

Partea a IV-a

Un fleac de singurătate*

1. Trece timpul, plecarea de pe tron a lui Carol Number Two l-a scutit de toate „plictiselile” care au urmat, respectiv angajarea țării în alianța cu cel de-al Treilea Reich, „întoarcerea armelor” (rebotezată de câteva ori în istoria RPR/RSR)², conviețuirea monarhiei cu ocupația sovietică, terminată cu abdicarea din decembrie 1947. După ani de peregrinări în America Latină, reușește să se instaleze în Portugalia lui Salazar, desăvârșind prin cununie (18 august 1949) căsătoria înregistrată cu doi ani mai devreme la primăria din Rio de Janeiro. Sar peste tot acest interval, mânat de nerăbdarea de a vedea finalul, fenomen recurent încă din vremea adolescenței când paginile unui roman trenau prea mult (mergeam la ultimul capitol și, dacă eram „prins”, reveneam la punctul în care abandonasem lectura). Parcurg febril anul 1949 și plonjez în cel mai încărcat de evenimente majore pe plan internațional, pe care *Însemnările zilnice* le consemnează cu patimă, dovedind adesea un talent de „analist politic și militar” mai lucid decât cei care cunosc istoria vremii din narativele la care ne aliniem de trei decenii. Urmărind cu atenție cele consemnate despre primul an al războiului din Coreea, cu jocul derutant al URSS în plan diplomatic și cel indescifrabil al Chinei în plan militar, constatăm că ultimii șaptezeci și cinci de ani ne aduc aminte de un celebru text semnat de Lenin (*Un pas înainte, doi pași înapoi*), care apărea în limba română în 1953, anul decesului a doi dictatori: unul la cârmă în Kremlin (5 martie) și unul care cedase puterea în România în toamna lui 1940 (mort la 13 aprilie la Estoril).

Plecarea dincolo de timp a lui Carol Fără de Țară³ l-a scutit și de alte fapte și întâmplări care l-ar fi întristat peste măsură: revoltele și încercările de reformare a comunismului înăbușite din Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, la care Lumea Liberă s-a mărginit să protesteze, neputând risca o ripostă militară, instaurarea unui regim de dictatură personală (purtând masca „socialismului național”) în patria părăsită, laudat de Occident. Și înclin să cred că marea durere ar fi fost plagierea, în Epoca de Aur, a unor elemente din perioada așa-numitei „dictaturi regale” (10 februarie 1938-6 septembrie 1940). Dar poate că, dincolo de acestea, privind lumea prin ocheanul întors din tărâmul fără cronologie, ar fi fost cuprins de un răs homeric văzând imaginile monarhului comunist purtând „sceptrul prezidențial” și pictura în care „Stejarul din Scornicești” ciocnește un pahar de vin roșu cu Ștefan cel Mare. „Deceniile de împliniri mărețe” depășiseră în ridicol toate clișeele folosite de propaganda carlistă în perioada „restaurării” (1930-1931).

2. Anul 1950 adună două aniversări ale cuplului ră-tăcitor. 14 februarie, zi convenită de cei doi ca reper cronologic prin suprapunerea aproximativă a primei întâlniri cu Sfântul Valentin, este consemnată ca fiind „jubileul nostru de 25 de ani, de fapt, nunta noastră de argint”. Ea ocupă aproape o pagină de carte, notele lirice contrapunându-se imaginii publice vehiculată asupra relației lor.

Dacă, azi, mai sunt unii cari fac nazuri, cari vor, din prostie și orbire, să ne întoarcă spatele, dacă calomniile infame tot mai continuă, nouă nu ne mai pasă, suntem tari, încheagați în dragostea noastră care ne-a susținut și ne va susține printre și peste toate. Dreptatea Dumnezeiască e mai tare decât răutatea lumească, ea va birui. (*Însemnări zilnice*, vol. VI, 238).

Cealaltă dată este o comemorare:

Miercuri, 6 septembrie

Se împlinesc zece ani de la acea zi teribilă și plină de doliu, când trădarea lui Antonescu

și descreierarea Gărzii de Fier, ascultând dorințele lui Hitler, m-au izgonit din Țară; 10 ani de pribegire și de durere sufletească de a vedea România căzând tot mai jos. Au fost 10 ani de ură a politicienilor „democrați” împotriva mea. Poporul însă nu m-a uitat, aceasta este marea mea mângâiere, pe lângă aceea ce mi-o dă zilnica prezentă a Dudaiei, scumpa mea soție. (*ibid.*, 377)

Notele concentrează asumarea singurătății în doi („nouă nu ne pasă”) cu iluzia unei comuniuni virtuale cu „poporul”. Despre acesta avea însă știri prin intermediul unor persoane interesate din anturaj dar și ca urmare a acțiunilor de manipulare desfășurate de câteva personaje străni, care făceau naveta între cei doi foști suverani în exil, cel alungat în 1940 și cel ejectat de pe tron la sfârșitul lui 1947, adâncind prăpastia dintre Tată și Fiu⁴. Emigrația politică apare astfel precum un deșert cu nisipuri mișcătoare, asupra căruia serviciile secrete operau folosindu-se de profitori de ocazie dar și de forțele

cu care Carol se luptase. El va consemna punerea în valoare a gardiștilor la începutul anului 1951, ultimul interval acoperit scriptic, după care urmează o tăcere inexplicabilă pentru editor (vezi în *Cuvântul introductiv*).

3. Pentru mine, renunțarea la însemnări are un tâlc, pierderea iluziilor. Din momentul instalării în Portugalia trăise cu o himeră, posibilitatea revenirii la tron dacă s-ar prăbuși comunismul sub acțiunea energetică a țărilor democratice. Motivul unui atac în forță asupra URSS devine aproape o obsesie. În 7 noiembrie 1950 (aniversarea „Marii Revoluții din Octombrie”, azi ocultată), se gândește că ar trebui găsită formula doborârii definitive a imperiului comunist (*vol. cit.*, 409), peste douăzeci de zile notează: „Situatie din ce în ce mai încălțită, nu văd cum se va scăpa fără un atac direct asupra URSS” (*ibid.*, 421). După încă o săptămână emitea o dorință: „*Fiind atacate, Sovietele își vor pierde piuitul și poate, țările satelite se vor răscula și vor ajuta la dezrobire*” (4 decembrie).

Este încântat când convingerile îi sunt împărtășite de un comandor portughez (7 ianuarie 1951) dar în paralel constată cât de iluzorie era crearea unei Armate Europene (8 ianuarie). Când, apare și ideea unei lovituri nucleare asupra unor țări satelite (13 februarie), tonul se schimbă iar cronologia va aduce în prim plan ziua cuplului, politicul apărând în cele din urmă ca o inserție inoportună în „dulcele aniversări”. Îndrăgostitul (*Carol in Love*)⁵ este deasupra omului de stat și poate că aici este dramul de luciditate al fostului suveran. Așa se face că anul 1950 este și unul al ofensivei pentru a impune pe Elena cu statutul de soție de suveran, exploatănd toate situațiile vieții mondene locale dar și participarea la o expoziție filatelice (5-22 mai).

4.

Lovitura de grație este dată de asocierea princi-

pelui Nicolae (fratele exilat în urma unei căsătorii morganatice) cu legionarii regrupați în Spania: „*Pe pretenția că am abdicat eu și Mihăiță, el se consideră și este considerat ca rege al României. Spaniolii ar fi complect sub influența acestor nebuni care au o nespusă trecere la Madrid*” (21 martie 1951). Credibilitatea sursei (un diplomat austriac) îi spulberă orice iluzie că ar mai putea fi chemat în fruntea țării. La începutul lunii îi venise, din zona emigrației pariziene, o informație și mai neliniștitoare: un episcop (cel care circula între anturajele celor doi suverani exilați), având conexiuni în mediul serviciilor secrete și al acțiunilor anticomuniste clandestine, ar aflat, în cursul spovedaniei unui fost ofițer (susținător al lui Carol), că făcea parte dintr-un comando compus din 3 militari probabil, care făcuseră jurământ pentru suprimarea Duduii. Astfel exilatul de la Estoril urma să fie „liber” de povara care-l izolase de opinia publică, începând cu Corneliu Zelea-Codreanu și terminând cu capetele încoronate, demnitarii și notabili din întreaga lume.

4 martie.

Mă mănnește adânc această atitudine lu-ată față de Dudaia, anii trec și această ură nedreaptă a unora tot nu se astâmpără, e un nor negru pentru viitor.

Situația suveranului belgian (obligat să renunțe la tron în favoarea fiului, pentru a evita blocajul parlamentar), urmărită cu atenție în intervalul 1949-1951, precum și cea a regelui Italiei, aflat în exil, unde se întâlnea frecvent cu Carol, îi întărește o certitudine nedorită: „*sentimentul monarhic scade*”. O parte din vină o purtau englezii, prin acțiuni subterane, reparable în cazul lui Umberto al II-lea: **Realpolitik**-ul începea să-și spună cuvântul, „coexistența” celor două „lagăre” se impunea tot mai clar pe parcursul confruntării din Coreea, astfel încât autorul *Însemnărilor* simte că timpul său a apus.

Ultima consemnare pornește de la un „fake news” (încorporarea Moldovei la URSS), care-i stârnește jalea și indignarea „*împotriva politiceii anglo-saxone de la sfârșitul războiului*”, bazată pe „*avantaje iluzorii*” care au condus „*la morbida stare de lucruri de astăzi*” (13 aprilie 1951). Considerațiile politice se încheie cu acest pasaj: „*Biata Dudaia, care-i moldoveancă, va resimți și mai puternic decât mine această lovitură*” (*Însemnări*, VI, 509). Nimic surprinzător în discursul celor șase tomuri, balan-sând între cele două iubiri, Țara și Partenera de viață. Ultimele cuvinte („*Din fericire, știrea nu s-a...*”) lasă în suspensie relatarea vie, vidul fiind umplut de surse colaterale pentru ultimele douăzeci și patru de luni ai vieții autorului. Dincolo de consemnări și comentarii politice, perspectiva se întrecește abordând ceea ce, în jargonul de azi, se numește strategia escapistă, plonjarea în muzică și film, pasiuni de care se agață pentru a supraviețui. Sumare pentru „a șaptea artă” (preocupare comună cu mama, regina Maria), notele privind muzica revelează o latură a personalității lui ignorată de biografi. Tocmai de aceea voi poposi asupra lor în încheierea acestui serial, o *Coda* care va apărea, probabil, în preajma verii astronomice.

Note

* Pentru cei care citesc doar subtitrările de filme, precizez că este un „clin d’oeil” la un cunoscut roman pentru care urmează a face căutări pe „*chatte GPT*” (francofonii care au ceva cunoștințe de limbaj familiar știu despre ce este vorba).

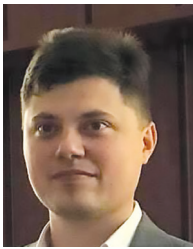
¹ Ca majoritatea celor care navighează între franceză și română, Carol este derutat de „ennui”, care înseamnă și „plictis” (*Ennu* fiind un personaj la Baudelaire în *Les fleurs du mal*) și „necaz”.

² Ca elev am învățat evenimentul sub numele de „eliberarea României de sub jugul fascist”, „insurecția armată”, „revoluția...” (ultima denumire e pletorică, mergeți la sursele Epocii de Aur).

³ Am produs acest titlu pormind de la repetiția motivului țării absente, dincolo de confortul exilului la Estoril, în anii 1950-1953.

⁴ Motivul este recurent dar nodurile tematice sunt vizibile în notele din 21 august, 9 octombrie, 16 și 24 noiembrie 1950, 17 și 21 februarie 1951.

⁵ Parafrzez un titlu de film, ca omagiu („tribut” în romgleză) adus cinefilului omniprezent în *Însemnări*.

Flavius PARASCHIV

Cyberpunk: Între literatură și cultura media

În 2020, studioul polonez de jocuri video CD Projekt Red a lansat – nu într-o formă ideală, cel puțin din punct de vedere tehnic – jocul *Cyberpunk 2077*, o producție care a readus în prim-planul culturii populare un subgen SF ce părea să fi intrat într-un con de umbră: cyberpunk-ul. Născut în anii '80 în Statele Unite, prin scrierile unor autori precum William Gibson, Bruce Sterling, Tom Maddox sau Pat Cadigan, cyberpunk-ul a reprezentat o reacție la accelerarea tehnologică și la fragmentarea identitară într-o lume tot mai digitalizată și controlată de (mega) corporații. Deși subgenul literar în cauză începuse, la începutul anilor 2000, să fie dat uitării, după 2010 asistăm la o revenire a interesului pentru acest imaginar, impulsivă nu doar de literatură, ci și de cinema, benzi desenate, seriale TV, anime-uri și jocuri video. Dacă în formele sale originare cyberpunk-ul propunea o critică socială a ordinii generate de capitalism și consumerism, în ultima decadă, estetica sa a migrat rapid în sfera media și a divertismentului digital.

Odată cu dezvoltarea accelerată a motoarelor grafice din industria jocurilor video, elementele science-fiction imaginat de autori precum Jules Verne, Philip K. Dick sau William Gibson au căpătat noi valențe. Avansul tehnologic a permis nu doar o redare tot mai fidelă a unor lumi imaginare, ci și o transformare a experienței narative în una vizuală și imersivă. Astfel, SF-ul nu mai este limitat la beletristică sau cinema, ci devine o experiență interactivă, mai ales în cazul jocurilor video. *Cyberpunk 2077* este un exemplu în acest sens. Jocul video atrage, înainte de toate, prin faptul că înfățișează într-un mod cât mai viu și autentic universul imaginat de Mike Pondsmith în celebrul său joc de societate *Cyberpunk 2020*.

Pondsmith și scenariștii care au contribuit la crearea personajelor și a universului jocului menționat anterior au înțeles cyberpunk-ul ca pe o critică acidă la adresa „capitalismului târziu” (Fredric Jameson), un sistem care reduce totul - inclusiv ființa umană - la statutul de marfă, printr-un proces de obiectificare generalizată. În această viziune, omul nu mai are valoare intrinsecă, ci este definit exclusiv prin ceea ce poate oferi celor aflați cu adevărat la putere. Iar aceștia nu sunt reprezentanții statului, ci (mega)corporațiile care parazitează societatea. Avem, așadar, două lumi distincte, o dihotomie reflectată chiar în denumirea subgenului SF: „cyber” provine din „cibernetică” și desemnează nivelul tehnologic avansat atins de umanitate. În literatura cyberpunk, tehnologia le permite oamenilor nu doar să-și îmbunătățească și să-și prelungească viața, ci aproape să învingă moartea. Cu toate acestea, societatea rămâne împărțită în două clase. Pe de o parte, se află cei privilegiați, care controlează totul din birourile opulente ale corporațiilor, iar pe de alta, există indivizii marginalizați, cei care refuză să se supună sistemului. Termenul „punk” desemnează tocmai acest om rebel, răzvrătit care nu doar că luptă pentru supraviețuire, ci aspiră să fie vizibil, să-și revendice un loc și să-și construiască un viitor în ciuda tuturor obstacolelor.

În toate scrierile, seriile și filmele cyberpunk, societatea este divizată și cuprinsă de o criză morală și identitară. Poate cea mai concisă și expresivă descriere a acestui tip de science-fiction este formula propusă de Bruce Sterling: „high tech, low life”. Cu alte cuvinte, în ciuda progresului tehnologic și a posibilității de autoperfecționare, omul nu reușește să-și depășească cu adevărat condiția, rămânând captiv în iluziile pe care puterea excesivă - economică, politică sau tehnologică - le întreține. Colapsul etic și social al umanității este, așadar, una dintre temele centrale ale cyberpunk-ului.

Orașele din acest subgen science-fiction sunt întotdeauna spectaculoase, dar în același timp opresive și alienante. Fie că vorbim despre *Cyberpunk 2077*, despre serialul *Altered Carbon* sau despre filmul anime *Akira*, regăsim același tip de peisaj urban hipertrofiat: metropole vaste, hiper-tehnologizate, saturate de reclame luminoase și mult zgomot. Aceste spații urbane nu sunt simple decoruri, ci adevărate „entități” în sine, care exprimă disfuncțiile societății și reflectă prăbușirea granițelor dintre real și virtual, legal și ilegal, uman și artificial. Cartierele sunt populate de infractori, de hackeri, de mercenari, dar și de indivizi marginalizați care trăiesc la limita societății. Într-o astfel de lume, controlată de megacorporații și supravegheată permanent de tehnologii invazive, spațiul urban devine atât un simbol al progresului tehnologic, cât și un coșmar social. Realitatea a devenit un... spectacol total, în care lumea imediată, autentică, este înlocuită treptat de reprezentări, simulacre și imagini filtrate prin tehnologie și dominate de logica implacabilă a capitalului. Așa cum remarcă Guy Debord, în *Societatea spectacolului*, nu mai trăim în raport direct cu realitatea, ci printr-o mediere continuă, în care aparențele iau locul esenței, iar consumul de imagini înlocuiește experiența directă. Acest aspect se remarcă în estetica universului cyberpunk prin existența ciberspătiului și prin prezența abuzivă a materialelor publicitare (a se remarca acest fapt și în filmele *Blade Runner*).

Cu alte cuvinte, totul devine tranzacționabil, iar omul este redus fie la statutul de spectator, fie la cel de figurant într-un joc social delirant, regizat de forțele imbatabile ale „noilor zei”: tehnologia și capitalul. În acest context, la fel de importantă devine și deținerea informațiilor. Cel care controlează datele și detaliile despre activitățile celor din jur poate, într-o clipă, să dețină controlul asupra destinului acestora.

Emanuel VASILIU

În ghearele câinilor

film

Când în 2022 neozelandezei Jane Campion i se acordă Oscarul pentru cea mai bună regizorare, filmul ei *The Power of the Dog* primise nu mai puțin de douăsprezece nominalizări la aceeași ediție a premiilor Academiei Americane de Film. Producția este disponibilă pe Netflix de patru ani, în acest timp înregistrând performanțe remarcabile de vizionare pentru un spectacol cinematografic psihologic de autor. În cele ce urmează voi explora posibilele rațiuni ale succesului.

Trebuie menționat dintru început că titlul este un citat din Psalmul 21, versul întreg fiind „Izbăvește de sabie sufletul meu și de gheara câinelui viața mea.” Descrierea amănunțită a unui singur protagonist, în același timp antagonist, reprezintă în sine evoluția unor tehnici literare și cinematografice recunoscute. Alte personaje care dereglează busola morală a spectatorilor au fost imaginate în trecut de Francis Ford Coppola (Michael Corleone în *Nașul II*), de Paul Thomas Anderson (Daniel Plainview în *Va curge sânge*) sau de scriitorul Vladimir Nabokov (Humbert Humbert în *Lolita*).

Bazat pe romanul omonim scris de americanul Thomas Savage, publicat în 1967, filmul imaginează o familie de fermieri din statul Montana al anului 1925, condusă de doi frați, autoritarul și nemilosul Phil (Benedict Cumberbatch), susținut de bonomul George. În timp ce mâna vitele pe o distanță neobișnuit de lungă, cei doi ajung să o cunoască pe văduva și proprietara de han Rose Gordon (Kirsten Dunst). Cei doi reacționează diferit, George fiind cucerit de maniera ei serviabilă dar demnă, în timp ce Phil o bănuiește nejustificat că ar fi interesată de bunăstarea lor. Cu ocazia unei cine în hanul ei, Phil îi ia peste picior fiul adolescent, considerându-l slab, efeminat. În urma căsătoriei lui Rose cu George, mama și fiul ajung nu peste mult timp să locuiască împreună cu Phil și George, ocazie de infinite chinuri pentru personajul sensibil interpretat de Kirsten Dunst.

Manifestând în continuare lipsa acută de umanitate în relația cu nora sa, Phil este, însă, descris și ca depozitarul traumei legate de dispariția lui Bronco Henry, cel care l-a învățat să călărească și i-a salvat odată viața transmitându-i căldura corpului său. Astfel, un cocktail de homosexualitate reprimată, dependență emoțională și masculinitate toxică l-au transformat pe Phil în monstrul din story-ul filmului. Poziția sa dominantă în casă, presiunea psihologică la care o supune pe Rose are repercusiuni asupra sănătății ei, stresul manifestându-se în consum crescut de alcool, înrăutățirea generală a stării de sănătate și îngrijorarea soțului ei, George. Este momentul în care intră în scenă fiul lui Rose, Peter.

Desfășurarea tumultuoasă de evenimente este comentată de Jonny Greenwood, membru al formațiilor de rock alternativ *Radiohead* și *The Smile*, frecvent colaborator, printre alții, cu Paul Thomas Anderson (în *Va curge sânge* și *The Master*). Partitura cuprinde muzică contemporană, muzică ambientală sumbră (*dark ambient*) și sunete orchestrale. În timp ce compunea, Greenwood a redat muzica anilor 1920 din Montana sub forma unor ritmuri stranie, prevestitoare, ce par esențiale pentru amestecul de ciudățenie și neliniște din final, culminând într-o „cascadă tulburătoare de note dispartate”, cum notează cronicarul revistei americane, *Vanity Fair* din 15 martie 2022. Natura stranie și amenințătoare a peisajelor din film a fost subliniată prin sunete atonale la instrumentele de alamă, Greenwood vrând să evite viorile melodioase tipice western-urilor. Atribuindu-i tematic banjo-ul personajului Phil, compozitorul nu a fost mulțumit de sunet, deoarece „voia să acceseze latura întunecată a instrumentului, care să reflecte personalitatea lui Phil”. Ca alternativă, a cântat la violoncel ca la un banjo, folosind aceeași tehnică de ciupire (*Variety*, 17 noiembrie 2021). Rezultatul, potrivit lui Greenwood, a fost „o confuzie plăcută” și „un sunet ușor de recunoscut dar care nu aparține unui stil cu care ești familiarizat” (*Variety*, 29 noiembrie 2021).

Acțiunea atinge punctul culminant prin hotărârea sumbră a lui Peter, ce privește direct viața lui Phil, un act revelatoriu pentru relațiile dintre personaje. Din cauza derapajelor alcoolice din ce în ce mai grave ale mamei sale, fiul încearcă să o protejeze dându-i lui Phil fâșii de piele de vacă răpusă de antrax pentru a face un lasou. Nu atât moartea lui Phil, cât faptul că Peter deschide apoi o carte de rugăciuni la Psalmul 21, camera de filmat surprinzând versetul „Izbăvește de sabie sufletul meu și de gheara câinelui viața mea.” și zămbește la vederea sărutului împăcat împărțit de mama sa cu soțul ei, George, după înmormântarea lui Phil, dezvăluie în final intenția regizorală, ce a dus la douăsprezece nominalizări și la premiul pentru regie.

distanța focală

Înălțare prin răstignire

Ioan RĂDUCEA

Costin Ioniță (n. 1978, București) este unul din cei mai autentici artiști vizuali pe care îi avem. Sculpturile sale, așa cum s-a dovedit cu prisosință și în cadrul Lunii Sculptorilor Români, prilej cu care a fost intens mediatizat (*Hidra* și *Omagiu adus medicilor în luptă cu virusul SARS Cov2-Covid 19*, în 2024; anul următor, mai ales *Miorița* expusă la Casa Universitarilor), mobilizează totdeauna conștiințe și suscită viguroase reacții. (A fost creat chiar un program de calculator simulind, ironic, agresiunea operelor de artă, pornind de la reacția de anul trecut a unei vîrstnice, la vederea *Hidrei*.) Așadar, totdeauna impact vizual, metaforizare superioară a unor probleme de larg interes, forță a expresiei, ceea ce nu exclude eleganța și rafinamentul.

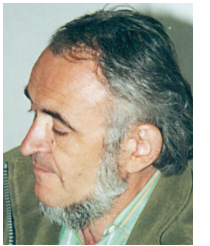
Pe aceleași coordonate se situează și *Înălțarea* care, în primăvara anului 2025, continuă proiectul de expunere de la piedestalul Ateneului ieșean din Tătărași, titlul tensionînd la modul antifrastic opera, de vreme ce ni se propune, în mărime naturală și poate ușor peste, reprezentarea unei răstigniri.

Este drept, crucea rămîne nevăzută, este doar sugerată de întreaga postură, mai ales prin dramatica întindere a brațelor, cu degetele dureros îndoite, ca și prin vîrfurile picioarelor adunate una peste alta, cu degetele răsfirate ca în suspendare, deși aici se află singurul punct de sprijin pentru întreaga sculptură. Din punct de vedere tehnic inclusiv, remarcabilă performanță, angajînd din plin și mesajul, de pildă în sensul că măiestria artistică, profesionismul constituie o cale de (r)elevare a spiritualității! Cu atât mai mult are de a face cu esența mesajului nevăzuta crucificare, arătînd, în înțeles profund creștinesc, că sacrificiul pentru oameni, pe care Domnul l-a împlinit la modul suprem, este prin el însuși înălțare sufletească.

Așadar, crucea lipsește mai ales fiindcă sîntem invitați să o interiorizăm, eroul hristic fiind prin el însuși o cruce, încît artistul reprezintă, de fapt, portretul spiritualizat al fiecăruia dintre noi, în măsura în care reușim să fim cu adevărat creștini.

Excepțională performanță pentru sculptura în (benzi de) fier, anatomia este redată convingător, punctată pe alocuri cu acuratețe, ieșind în evidență chiar fibre musculare (bicepsii, deltoizi). Fantele create în material lasă să se vadă cerul, căci înălțarea presupune și lăsarea condiției telurice pentru alta, de sus, angelică. Jertfa pare a fi inerentă acestei radicale schimbări ontologice, idee susținută și de aura Celui/celui răstignit, o cruce celtică înscrisă în două cercuri concentrice, obținute, cel puțin cel exterior, din îmbinarea multor dinți de motoferăstrău...

Lucrare în fier îndemnînd la lucrare în duh, *Înălțarea* lui Costin Ioniță asumă, în înaltul său gest biruind suferința, nu doar locul ci și timpul expunerii. Acesta este, cit se poate de adecvat, cel pascal, cînd putem înțelege mai bine că a îmbrățișa lumea, prin răstignirea ta, înseamnă să trăiești hristic existența.

„Scriind, parc-aș ara cu o cruce”

„Cazul” Vieru (I)

Tras într-o „ediție definitivă” (neglijentă, din păcate, corectura fiind în suferință), volumul lui Mihai Cimpoi, *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor* (Princeps Multimedia, Iași, 2024) are meritul de a aduce „la zi” exegeza, cu bogate trimiteri, finele incizii hermeneutice ale criticului confirmând că popularul poet, adulat pe ambele maluri ale Prutului, se bucură de o posteritate fastă. Dar și de adversități trainice, chinându-l în timpul vieții și pregătind acea „asasinare lentă” despre care pomenea, nu fără motive, Adrian Păunescu. Primit, reamintim, cu generozitate de confrății-poeti (printre ei, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru), Vieru a fost privit cu rezerve de câțiva critici importanți, suspectat de vetustețe, taxat drept o „relicvă literară”. Spectacolul receptării la noi, odată cu „schimbarea ecartamentului” (cf. Vasile Spiridon), merită urmărit, neignorând contextul geo-politic. Deocamdată, notăm că venind dintr-o provincie năpăstuită de vitregiile Istoriei, bucurându-se de „clasicitate” în vremea RSS Moldovenească, Grigore Vieru s-a bucurat, și din pricini politice, ca figură-simbol a românismului basarabean, cu rol mesianic, de un formidabil ecou, fiind – sublinia Mihai Cimpoi – „un poet cu cititori”.

Ivit într-o „casă văduvă și tristă / De la margine de Prut”, cântând „crinii latinei”, Grigore Vieru a devenit, se știe, figura tutelară a Basarabiei. Versurile sale, de un teribil impact, riscau chiar *anonimizarea*, intrând în circuitul folcloric. Ce și-ar putea dori mai mult un poet? Sunt stihuri antologice, vădind o suferitoare dualitate, cum observa, într-o cronică îndurerată, Gh. Grigurcu: pe de o parte, o poezie cantabilă, duioasă, eliberând melosul reveriei, izvorând dintr-o moralitate arhaică, pe de altă parte, o poezie mesianică, luptătoare, purtând zgomotul luptelor pe care acest „herald al românismului basarabean”, un om fragil, bolnăvicios, cerând ocrotire le-a purtat cu bărbăție, în chip de „conducător de oști”. Incisivul Grig, altminteri un ins cald, „suferind” de cumsecădenie și modestie, „un om atât de frumos” (cf. Alex Ștefănescu) a fost, așadar, firav și puternic, iubit și urât, stegar și „terrorist”. Dar mai presus de toate este și rămâne un uriaș poet, noi având obligația de a-l descoperi și prețui măcar în *timpul morții*. Expediat sub etichete infamante, de un cinism incredibil, schimbând mefiența în grosolanie, ignorat ori taxat pentru „opțiunile politice”, „fratele lui Eminescu” a intrat în eternitate (m. 18 ianuarie 2009). Dar vom afla mult mai târziu – avertiza N. Dabija – *ce-a însemnat Grigore Vieru pentru noi toți*. Românitatea îi rămâne datoare.

Cel care, ca sol al Basarabiei victimizate, murea „în fiecare clipă”, hărțuit, istovit, deziluzionat de vicleniile Istoriei, vulnerat sufletește, înfruntând dihonă poate fi numit, fără a greși, *un poet al neamului*. Oricum, cel mai popular, foarte iubit, având numeroși cititori, aflând în limba română un adăpost al ființei. Oferind „bijuterii cantabile” (cf. Constantin Cubleşan), Grigore Vieru, cu figura-i plâpândă, iradiind bunătate și-a crescut cititorii. Fiindcă poezia sa pornește din propria-i copilărie (cinstind mama, graiul, numele, plaiul) și poartă, cu sinceritate, durerea înstrăinării, căutându-și matca (tabuizată). El rămâne, indiscutabil, stegarul celei „mai eminesciene generații” (cf. M. Ungheanu), știind prea bine că „la Eminescu abia dacă se ajunge”.

Ca „apologet al vieții”, cum l-a definit, memorabil, M. Cimpoi, poetul, ostentiv în „ocna cuvintelor”, s-a vrut o „vioară ce vibrează”. Colocvial, plâpând și arțăgos, cu o înfățișare isusiacă, el scria pentru a fi liber (spunea într-un interviu). Universul vierean împacă suferința și bunătatea. Resacralizând lumea, respirând un aer mistic, invocând veșnicia „laptelui matern”, bardul de la Pererita-Hotin a fost fruntașul șazecismului basarabean, dezvoltând patetic linia oracular-mesianică (în filiația Mateevici-Goga) dar și cantabilitatea existențială, coborând smerit – „alb de duminică” – în timpul sacru ori ieșind în arenă, deseori, animat de viguroase pusee pamfletare. Trăită și împărtășită, suportând, sub presiunea circumstanțelor, replieri, poezia sa pornește din copilărie și se bucură de o imensă popularitate. Cultul mamei (ca nume „zuruit”), laitmotivul casei,

pâinea, graiul și izvorul îi oferă un spațiu protector. Rostind cuvinte „pentru a lua aer”, poetul – ca „duh al vieții” – palpează esențialitatea scoțând „pui de lumină” pe temelia „clasicismului gnostic”. Scrisul îngăduie „căznitului suflet” o apropiere de dumnezeire, exorcizând răutățile lumii. Pricină pentru care lirica sa, „dezgolită”, „înciudată”, dezvoltând suferința ca rană este, deopotrivă, rugă și blestem; cu un aer familial, așezată în intimitatea temelor majore și cucerind simplitatea adevărilor fundamentale, pe temei etic, ea este – nu mai puțin – imprecăție și iertare, vibrantă și radioasă, plină de frăgezimi, cu reverberații liliale și o puternică amprentă deceptivă. Poet al candorilor, primenind limbajul liric basarabean, firavul Vieru este și bătaios. Verbul său, direct, tăios a emoționat și mobilizat românii est-pruteni, înrolați, sub stindard eminescian, într-o miraculoasă cruciadă, vestind renașterea națională. Poate nu întâmplător volumul său de debut (1957), adresat celor mici, se chema *Alarma*. „Un capăt toate au sub cer”, spune ferm poetul, supărat că Prutul „de-o vecie

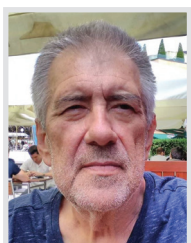
izvorăște”, despărțind frații. Și acest titlu premonitoriu, urmat de alte numeroase cărți de succes i-au asigurat o faimă durabilă, întreținând *magia Vieru* (cf. Theodor Codreanu). Surprinzător, întâi a fost vorba, totuși, de o consacrare unională și abia apoi a fost recunoscut și acasă; cântând, inevitabil, și „steluța de octombrel”, deși contaminarea ideologică a fost superficială (cum demonstrează, temeinic, criticul de la Huși, într-o carte despre „omul duminicii”). Și în care Gr. Vieru e citit ca „un Bacovia de semn întors”, într-un ingenios și pertinent excurs contrastativ. De fapt, despre Vieru s-a scris enorm începând cu volumul din 1968 (*Mirajul copilăriei*), semnat de M. Cimpoi, urmat de monografiile lui M. Dolgan, Stelian Gruia, Fănuș Băileșteanu, Theodor Codreanu, Paul Gorban, Tudor Nedelcea, Mihai Sultana Vicol și, desigur, în primul rând, Daniel Corbu, cu al său „mit plutitor”, îmbrățișând *misiunea christică*. Plus puzderia comentariilor, glorificând vârsta paradisiacă, prospețimea senzorială, cascada bucuriilor simple, respirând blândețe, conjugând credința și eticismul.

Cu Grigore Vieru coborâm în starea „dintâi” a lumii: „Toate îmi par că sunt / Prima oară”. Spațiul vierean ingenuu, răscolit de o bunătate primordială se sprijină pe arhetipul mamei, ca simbol matricial. În mitologia sa, încercând a îmbuna lumea, poetul cheamă în ajutor și spusa aforistică. Palpează elementaritatea, caută bucuriile simple, durează, într-un secol grăbit și asaltat de un real degradat o bază paremiologică, pe temelia cărților, invocând texte sapiențiale. Poetul se împarte, se risipește în poemele sale, lapidare și memorabile, visând la o simplitate mereu proaspătă: „M-am amestecat cu cântul / Ca mormântul cu pământul”. Graiul matern („săpat până la lacrimi”), îndureratul plai natal, cinstirea limbii, venerația pentru înaintași (*Legământul* -ul fiind un veritabil testament poetic) sunt obsesiile sale călătoare, nuclee tematico-motivice care îi definesc vitalitatea creației, de o cuceritoare sinceritate. Se poate încerca un tratament „pur tematologic” (cum

sugera M. Dolgan), descoperind, sub titluri seducătoare, reeditări. Dar, prin acumularea detaliilor, textele lui Vieru aprind „dorul de viață”; de la mormântul strămoșilor urcă o dragoste „fără sfârșit” (v. *De la tine*) iar moartea pânditoare, curățenia morală prelungește tonic ecoul mioritic, poetica viereană închipuind o „sfidare calmă a morții” (cf. Fănuș Băileșteanu). În descendență eminesciană, Grigore Vieru aduce prinos de recunoștință celei care l-a dăruit limbii „prin ziua / Ce dulce datu-mi-s-a” (v. *Graiul*). Poemele sale circulând fără pașaport, publicistica înfiorată de crezul unionist, cântecele îndrăgite fac din Vieru un simbol (adulat sau hulit) și o valoare certificată, nescutită de asalturi denigratorii.

La Vieru principiul matern umanizează, dobândește vibrații cosmice, devine chiar „substitut al eternității” (cf. M. Cimpoi). Poetul, un evlavios, contemplă succesiunea anotimpurilor, culege „roua sufletului”, e bolnav de armonie și înțelege că veșnicia e „ca laptele mamei”. Iar mama, cu „fierbinte ei respirație / rotește pe cer stelele, luna” (vezi *Când sunt eu lângă mama*). Așadar, cosmosul – s-a observat – capătă un nimb matern, mama devine osia lumii. Nu trebuie subestimată „pedagogia” liricii lui Vieru. Romantic într-un secol deromantizat, poetul ne pregătește pentru întâlnirea cu poezia. El caută „umbra copilăriei” (de aici, poate, predilecția diminutivării), vârsta inocenței, acel „univers fericit” invadat de blândețe și blajinătate, alungând anxietățile. Cum poetul, spuneam, este un „duh al vieții”, reveria natală, devoțiunea, delicatețea (tânjind replierea) caută obsesiv chipul mamei. Cine ar putea veni în locul Ei? – se întreabă Vieru. O lume maternă, crescând sub acest simbol tutelar stăpânește universul liric: „Nu poți să smulgi din aer / Al mierlei cântec spus / De vorba mamei gura-mi / S-o depărtezi nu poți. // Nu poți din ape smulge / Un soare oglindit / De mine chipul mamei / Să îl desparți nu poți” (*Versuri albe*). Poetul ascultă tăcerile din „casa mumei”, „plânsetul humei” (e un accent bacovian aici), iubirea ia chipul mamei; „pierzând pe mama – citim în *Caut umbra* – mi-a rămas patria”. Deci, sfârșind antologic: „Mamă, / Tu ești patria mea!” (v. *Mamă, tu ești...*).

Ca poet-rapsod cultivă de fapt un crez clasicist, gnostic, coborând în ontologia arhaică, invitându-ne la obârșii pentru „a prinde” *rostirea esențială a Ființei* (copilăria, natura, maternitatea, religiozitatea). El toarnă într-o formulă cantabilă fondul creștin, mângâiat de fiorul cosmic. Ingenuitatea (recuperată) ne transportă într-un timp mitic iar versul, gravid de afectivitate, bolnav de orfism poartă o prospețime nealterată. Omul Vieru, fragil, blând, cocoțat, totuși, pe baricade, risipind bunătate a devenit – ca poet mesianic – nu doar o respectată voce publică ci un simbol basarabean, idolatrizat sau, dimpotrivă, târât în războaie de mahala. În care nu ezita a intra, paradoxal, cu violență pamfletară. El rămâne însă un „izvorist” (cum bine s-a spus), decretând „retragerea amniotică” (cf. M. Cimpoi), defilând liric, sub impuls vaginal, în Paradisul arhetipurilor. Scriind cu lacrimi și sporind lumea (cum ar zice Berdiaev) printr-o „demiurgie” resacralizatoare, Vieru evocă nostalgia stării dintâi, redescoperind candoarea și inocența copilăriei, acea „sărăcie fericită” trăită în preama măicuței Dochța de la Pererita; iar aforismele pot fi citite ca seducătoare poeme concentrate, aparținând unui ins înțelept, pătruns până la ultima fibră a ființei de *cultura sentimentului* (cf. Stanislav Rassalin), invocând neuitarea casei părintești și deplângând „cărarea bătută a gâlcevii” pe care, vai, ne înghesuim. Cel „vândut” fraților, devenit – vorba lui Gh. Tomozei – „spionul lui Eminescu” la București află în zicerea aforistică un prilej de a cugeta la rânduiala lumii, încercând să înlăture nedreptățile ei. Și ura care nu obosește. Invitându-ne, compensator, „prin iarba verde de-acasă / Cu lanțul de rouă la glezne” fără a uita de bătăliile pe care le are de purtat, înfrângându-și, prin verbul polemic fulgerat, blândețea și fragilitatea. Aparent monocordă (judecată lătită de răuvoitori peste toată opera), lirica sa confirmă „frica de cuvânt” care îl încearcă pe Vieru, indiscutabil, un mare poet. Un poet care – spunea inspirat N. Dabija – este chiar *un destin*.

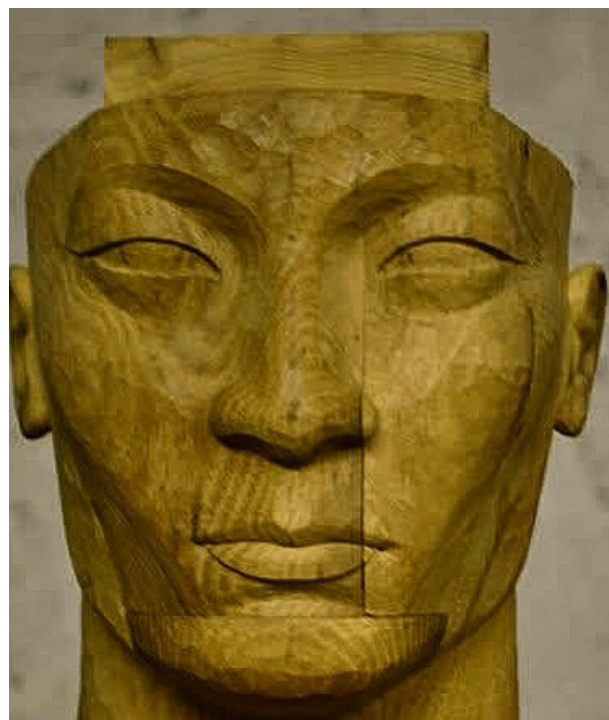
Fundoianu (V)

Studiile despre Fundoianu urmează o linie - să îi spunem - adecvată modelului cunoscut al cercetării profilului unui scriitor. În timp s-a format un tipar, respectat tacit, al studiilor literare, întreținând astfel o structurare previzibilă. În fiecare din segmentele abordate se aplică cutume de cercetare - cu norme stabilite pentru fiecare secvență. Or, o astfel de cercetare specializată trădează caracterul particular al existenței prin scris a lui Fundoianu; care este un autor puțin obișnuit, care nu numai că se manifestă în mai multe domenii (mulți scriitori se ilustrează pe mai multe planuri), dar depășește, cu o naturalețe fluidă, delimitările dintre genuri, trecînd de la unul la altul (poezie, critică literară, eseistică pe cele mai variate teme, filosofie etc.) parcă fără să se adapteze unor noi ipostaze culturale, ci adaptînd genurile la esența sa manifestată. Abordarea convențională - studii despre poezia sa, studii despre critica pe care a practicat-o, studii despre estetica sa, studii despre filosofia sa - schematizează personalitatea creatoare, ignorînd caracteristica existențială: căutare continuă, stare de neliniște sublimată în expresie. Acesta marchează o evoluție vitală caracteristică.

Expresia căutărilor sale a fost catalogată ca existențialism și a fost conexată prompt cu influența lui Șestov. Dar, din punctul meu de vedere filosoful rus a fost doar limita necesară pentru fluiditatea creației lui Fondane, a fost, pentru a folosi o imagine, echivalentul îndiguirilor care fixează limite torentului gata să se risipească altfel pe suprafețe mult prea vaste, nedefinite. Șestov, în pofida refuzurilor sale, urmărește obiective filosofice, urmărește să convingă de ceva. Fondane e apăsător doar de obsesia de a nu-și trăda prea mult esența. O esență alcătuită înainte de toate - poate să pară paradoxal... - din refuzuri. În 1938 publică *Faux Traité d'Esthétique*. Potrivit titlului - oricît de fals, un tratat este totuși un tratat - ar urma să ni se prezinte modul în care se articulează un număr de convingeri în domeniul precizat. Dar *Falsul tratat* al lui Fondane constă în primul rînd în delimitări, în denegări ale unor realități care îi sînt propuse. Tezele lui Fundoianu sînt, prin negație, cît se poate de moderne - acel modernism care își caută principiile în punerea sub semnul întrebării a certitudinilor. În articolele din perioada românească (autorul era foarte tînr) Fundoianu se arată neîncrezător în „instrumentele” criticii, în mijloacele acesteia de analiză - mizînd pe o încărcătură exclusiv subiectivă, pe o mobilizare a sensibilității existențiale (așa cum am arătat în episodul anterior). Aceeași poziție în *Faux traite*, lucrare pusă nu o dată în bună măsură pe seama influenței lui Șestov, volumul apărînd în perioada maximei apropieri a lui Fondane de acesta. Continuitatea cu pozițiile criticului foarte tînr, încă departe de a deveni discipolul lui Șestov, este însă manifestă. „E adevărat că materia comună: limbaj, sentimente, părțile vorbirii, intră prin inspirație într-o combustie chimică din care nici o forță n-ar mai putea-o smulge, restituind-o figurii sale originare. A vorbi de „ideile” unui poem, de „sentimentele” exprimate într-însul - fie că prezența lor e dorită sau respinsă cu violență - înseamnă a dovedi astfel că prejudecățile cele mai stupide se bucură de viața cea mai rezistentă.” Arsenalul criticii, folosit și astăzi din abundență și cu suficiență reduce înțelegerea poeziei la interpretări didactice, ordoanate rațional. Insist asupra termenului rațional pentru că de el se lovește Fundoianu încă de la primele sale exerciții critice/eseistice. Poezia e așadar altceva decît idei, sentimente, ordine... gramaticală... „... actul poetic se încorporează în ceva spre a putea acționa, așa cum radiumul intră într-o seamă de materii sau cum Dumnezeu se face om”. În ultimă instanță poemul *nu poate fi cunoscut*. Și această incapacitate de a-l cunoaște este în final în avantajul poeticului. („Oare studierea

procedelor care l-au in-format va fi în măsură să ne dezlege secretul poemului? Nu cred. Nu văd nici un inconvenient ca propria mea ipoteză să fie declarată, la rîndul ei, drept inadecvată sau falsă: tot ceea ce scapă înțelegerii noastre nu e neapărat în dezavantajul poemului. Dimpotrivă, El cîștigă din plin rămînînd neînțeles.”)

În aceeași parte introductivă a *Faux traite*... Fondane amintește o constatare a lui Jules de Gaultier potrivit căruia religia și arta au menirea de a inhiba instinctele inferioare ale individului. Dar, constata acestă, o atmosferă dominată de simț critic a suprimat credința, capacitatea acesteia de a se opune unor asemenea instincte, consecința fiind că doar doar artei i-a mai rămas puterea de activa inhibițiile civilizatoare. Fondane adaugă însă că aceeași facultate critică „are ca efect și abolirea poeziei”. Autorul nostru nu se arată preocupat de misiunea moralizatoare a artei și a religiilor. Consideră că „viața are nevoie de ele și din alte motive... iar acestea sînt ... cele mai importante”. Din punctul de vedere al autorului *Tratatului*... arta nu e exclusiv *Frumosul*, nici *Binele* - „e ceva mai consubstanțial vieții, o substanță de care viața nu se poate despărți ca s-o proiecteze înafara ei înseși și să o obiectiveze - într-o știință, într-un nume - fără a contribui la propria-i distrugere inevitabilă.” Constatare urmată de un inevitabil vocativ: „O, să-i lăsăm artei tenebrele, confuzia, opacitatea ei discursivă!”. În

fond *Tratatul*... nu -și propune decît să restituie „vieții ce ceea ce-i aparține vieții”.

În încheierea prefeței *Tratatului*... e subliniată încă o dată poziția autorului față de rațiune. Cuvintele nu mai au legătură cu realitatea pe care o desemnează. Constatare nu ruptă de ceea ce se întîmplă în acel moment în lume. „Cuvinte ca: mit, ignoranță, primitivism, sânge n-au însă nimic de-a face cu: mit, primitivism și sânge raționale, operă exclusivă și subtilă a vremurilor noastre.” (606) Raționalizarea, spune Fondane și trebuie să fim atenți la faptul că se afla sub realitatea anilor 1938, cînd apare *Tratatul*... său, transformă cuvintele în mituri: „Drepturile omului, Progresul, Adevărul, Justiția, Dreptul sînt tot mituri”. Epoca pune în circulație mituri - în realitatea nu mai acoperea cuvintele. „O rațiune care se neagă din motive raționale e tot o rațiune, și nu există nimic actualmente, în Europa noastră neună, care să nu fie un produs - ori un subprodus - al rațiunii. Ba chiar al nesăbuiței raționale... Mă simt aproape rușinat că trebuie să reamintesc asemenea locuri comune. (606) Omenirea începuse să vorbească despre mituri (națiune, glasul singelui, spațiu vital etc.) dar realitatea era alta.

Era realitatea brutală a fscismului în ascensiune. Într-adevăr, Europa acelor ani acoperea calcule sîngeroase cu mituri - într-o nesăbuiță a cărei victimă va cădea, peste cîțiva ani numai, și Fondane.

În prima secțiune a *Tratatului*... este continuată descrierea limitelor rațiunii. Fixează, de această dată, propriul punct de sprijin. Într-o imaginară societate, care ar miza totul pe rațiune, dezvoltă autorul discursul său, rigorea s-ar impune în toate - inclusiv în domeniile pe care le consideră incompatibile cu aceasta: istoria și poezia. Într-o astfel de societate totul ar fi redus, prin absurd, „la structuri, legi, esențe, instituții, relații”; s-ar ajunge ca *Realul* să fie redus la *Rațional*, iar *Raționalul* la *Bine*. Etic ar deveni deci ceea ce poate fi rațional. De aici rezultă, ni se spune, „o groază nedisimulată față de realitatea empirică: arbitrară, contingentă și tranzitivă; un dispreț sincer mărturisit pentru tot ce e personal, afectiv, subiectiv, sentimental, imaginativ; o înclinare abia înăbușită de a privi existența, în măsura în care este ireductibilă la Idee, ca pe o halucinație irațională a simțurilor, un fel de proiecție mitică.” Dar într-o asemenea epocă, se întreabă autorul, cum ar mai putea fi înțelese activități precum arta, care nu pot intra în formula modului de a gândi impus de „actuala dezvoltare a științelor fizice”?

Pentru ilustrarea modului în care noua gîndire, dominată de cunoașterea științifică este în impas cînd trebuie să gîndească poezia Fondane se oprește la esul tînarului, la acea vreme, Roger Caillois - *Le Procès Intellectuel de l'Art*. Din descrierea gîndirii contemporane asumată de Caillois poezia apare cu „straniul ei refuz față de orice „rigoare”, cu capacitatea ei de a produce un efect mai degrabă „fiziologic” decît intelectual”. Fondane amintește că incompatibilitatea rațiune/poezie nu e actuală, ea datează încă din vremea antichității, cînd Platon îl exila din Cetate pe poet, acesta fiind un imitator, un incitator la emoție, cu alte cuvinte cel care discreditează rațiunea - or, aceasta trebuia să devină temelia bunei funcționări a cetății. Istoricului perpetuării conflictului rațiune/poezie autorul nostru îi adaugă o lăcitare suplimentară. Spre deosebire de faza antică. În epoca modernă „adversității” în discuție i se adaugă o nouă piedică. O numește *conștiința rușinoasă a poetului* - această *conștiință rușinoasă a poetului* fiind o nouă „cedare”, o cedare suplimentară în fața raționalismului. În epoca modernă poetul „a început, la rîndul său, să disprețuiască „farmecul”, și-a pierdut încrederea în virtutea care-l face poet, a ajuns nu numai să urască, dar să și piardă capacitatea de înțelegere a transcendentului, a religiosului, a misterului: *suporturile sale metafizice*, ca și a pasiunilor „frivole”, a afectelor „nehibzuite”: *suporturile sale existențiale*”. Cu alte cuvinte în epoca modernă poetul cedează în fața rațiunii.

„Ca să scape de oprobriul universal, s-a aruncat de bună voie în brațele mecanicismului, scientismului, eticismului, gîndirii speculative.”

Este momentul în care e aruncat în luptă, ca argument pentru aceste afirmații, cazul suprarealismului. Suprarealismul explorează *iraționalul*, *indeterminatul* „cu ajutorul tehnicilor capabile să-l justifice și să justifice totodată exploatarea rațională a iraționalului”. Inițiativa suprealistă ar răpi inocența poeziei, „ambicionînd la titlul de cunoaștere, a aspirat la „documentul” mental, și-a dat aere științifice și-a făcut cel mai bizar ou din cîte se pot închipui: miracolul *natural*, misterul *mecanic*, inspirația *automată*.” Atacului lui Fondane la suprealism i se poate alătura capitolul din exegeza curentului care pune în legătură „tehnica” dicteului automat cu descoperirile lui Freud care întemeia o știință a inconștientului.